LUMINIȚA HOARȚĂ LĂZĂRESCU

ROBLEME DE SINTAXĂ A LIMBII ROMÂNE

DITURA CERMI IAȘI
1999

26 mai

15.11.2007

3 dec

Luminița Hoarță Lăzărescu

PROBLEME DE SINTAXĂ A LIMBII ROMÂNE

EDITURA CERMI IASI
1999

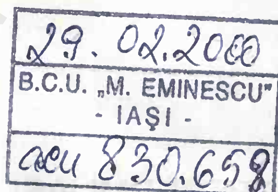

Luminița Hoarță Lăzărescu este lector la catedra de limbă română a Universității "Al.I.Cuza" din Iași

Editura CERMI IAŞI
Str. Curelari nr. 16
6600 Iaşi
Tel/Fax: 032116604

Consilier editorial: Prof.dr.ing. Emanoil Bârsan

ISBN 973-8000-05-X

PREFAȚĂ

Cartea D-nei lector dr. Luminița Lăzărescu, **Probleme de sintaxă a limbii române** (Iași, 1999,), corespunde pe deplin cerințelor unui curs universitar, fiind elaborată cu grijă, chiar minuție, într-un stil științific adecvat.

Autoarea nu-și propune să epuizeze „arhitectura" sintactică, atât de complexă, a limbii române, ci să o modeleze parțial, știindu-se că descrieri „fără rest" ale oricărui nivel al unei limbi sunt ca și inexistente, pentru că nu sunt posibile.

Ca atare, D-sa investighează articulațiile esențiale ale sintaxei românești (în principiu, actuale), încercând să definească obiectul acesteia, unitățile, raporturile și funcțiile din „compartimentul" numit sintaxă, care – după păreri avizate – este, în fond, o morfologie de tip superior. Fără să intre, neapărat, în polemici sterile (căci realitatea sintactică este una singură, diferind doar încercările de modelare a ei), autoarea oferă cititorilor principalele opinii în chestiunile controversate, nu fără a-și argumenta părerile personale, mai mult sau mai puțin originale în raport cu literatura de specialitate existentă. De altfel, exemplificările în toate cazurile sunt limpezi și convingătoare, chiar dacă, unele, sunt preluate din surse bibliografice și nu din excerpte proprii.

Meritorii sunt capitolele al patrulea și al cincilea despre **Sinonimia sintactică**, respectiv, despre **Omonimia și ambiguitatea sintactică**, care lipsesc din lucrările similare.

Recomandăm, cu satisfacție profesională, publicarea prezentului volum.

Prof. univ. dr. Ioan Lobiuc

CUPRINS

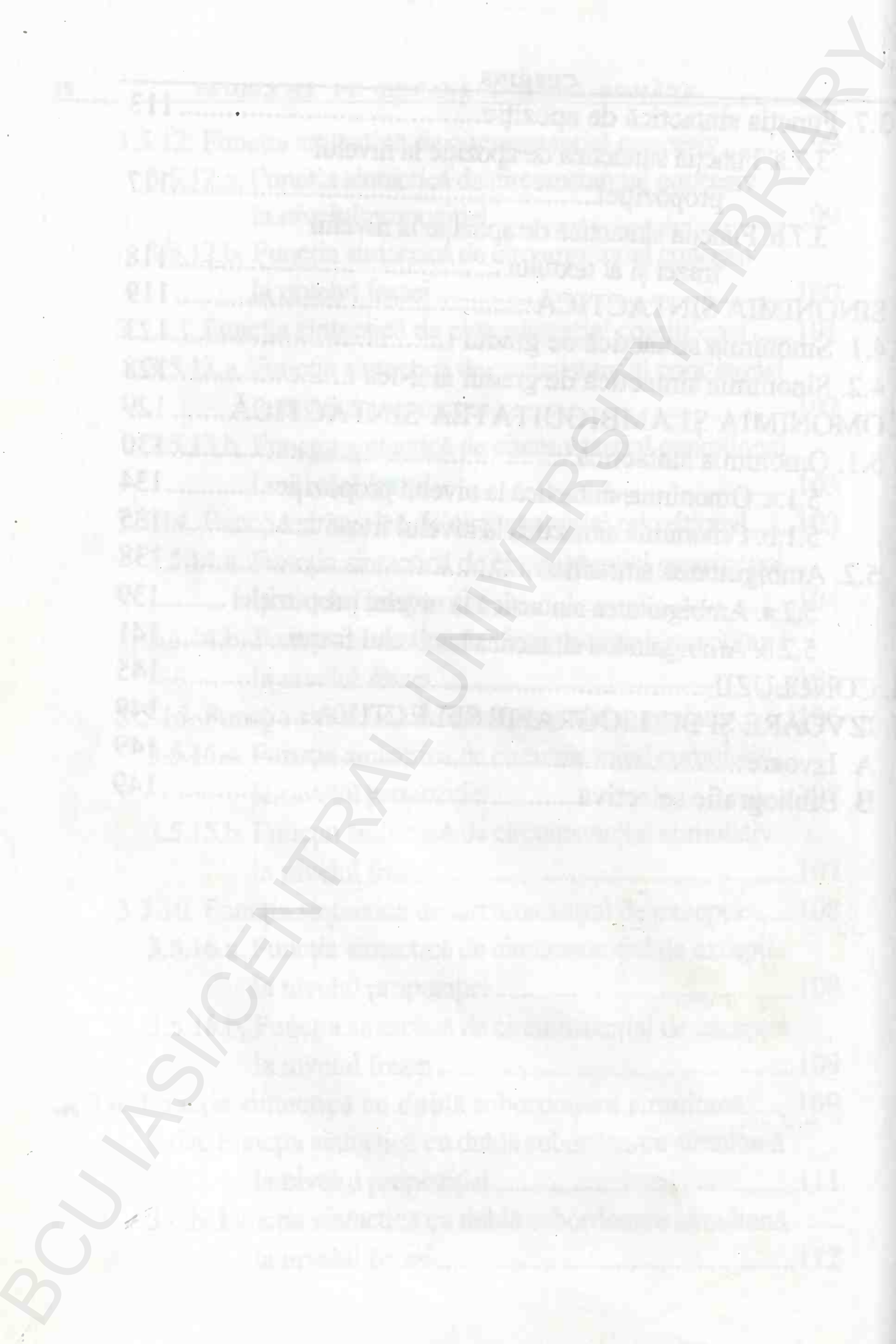
1. SINTAXA. DEFINIREA SINTAXEI 13
1.0. Unitățile sintactice 14
1.1. Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării 19
1.2. Clasificarea propozițiilor după structură 23
2. RAPORTURILE SINTACTICE 29
2.1. Raportul sintactic de inerență 32
2.2. Raportul sintactic de coordonare 35
2.3. Raportul sintactic de subordonare 42
2.4. Raportul sintactic mixt 44
2.5. Raportul sintactic explicativ 45
2.6. Raportul sintactic de incidență 47
3. FUNCȚIILE SINTACTICE 49
3.1. Funcția sintactică de subiect 51
3.1.a. Funcția sintactică de subiect la nivelul propoziției 51
3.1.a.₁. Subiectul exprimat prin părți de vorbire 51
3.1.a.₂. Subiectul neexprimat prin părți de vorbire 55
3.1.b. Funcția sintactică de subiect la nivelul frazei 57
3.2. Funcția sintactică de predicat 60
3.2.a. Funcția sintactică de predicat la nivelul propoziției 60
3.2.b. Funcția sintactică de predicat la nivelul frazei 64
3.3. Funcția sintactică de atribut 66
3.3.a. Funcția sintactică de atribut la nivelul propoziției 66
3.3.b. Funcția sintactică de atribut la nivelul frazei 70
3.4. Funcția sintactică de complement 71
3.4.1. Funcția sintactică de complement direct 72
3.4.1.a. Funcția sintactică de complement direct la nivelul propoziției 72
3.4.1.b. Funcția sintactică de complement direct a nivelul frazei 74

3.4.2. Funcţia sintactică de complement indirect....................75
3.4.2.a. Funcţia sintactică de complement indirect la nivelul propoziţiei....................75
3.4.2.b. Funcţia sintactică de complement indirect la nivelul frazei....................77
3.4.3. Funcţia sintactică de complement de agent....................77
3.4.3.a. Funcţia sintactică de complement de agent la nivelul propoziţiei....................78
3.4.3.b. Funcţia sintactică de complement de agent la nivelul frazei....................79
3.5. Funcţia sintactică de circumstanţial....................79
3.5.1. Funcţia sintactică de circumstanţial de loc....................80
3.5.1.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de loc la nivelul propoziţiei....................80
3.5.1.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de loc la nivelul frazei....................81
3.5.2. Funcţia sintactică de circumstanţial de timp....................82
3.5.2.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de timp la nivelul propoziţiei....................82
3.5.2.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de timp la nivelul frazei....................83
3.5.3. Funcţia sintactică de circumstanţial de mod....................84
3.5.3.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de mod la nivelul propoziţiei....................84
3.5.3.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de mod la nivelul frazei....................85
3.5.4. Funcţia sintactică de circumstanţial de măsură....................86
3.5.4.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de măsură la nivelul propoziţiei....................86
3.5.4. b. Funcţia sintactică de circumstanţial de măsură la nivelul frazei....................87

3.5.5. Funcţia sintactică de circumstanţial comparativ 88
3.5.5.a. Funcţia sintactică de circumstanţial comparativ la nivelul propoziţiei 88
3.5.5.b. Funcţia sintactică de circumstanţial comparativ la nivelul frazei 89
3.5.6. Funcţia sintactică de circumstanţial de cauză 90
3.5.6.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de cauză la nivelul propoziţiei 90
3.5.6.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de cauză la nivelul frazei 91
3.5.7. Funcţia sintactică de circumstanţial de scop 92
3.5.7.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de scop la nivelul propoziţiei 92
3.5.7.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de scop la nivelul frazei 93
3.5.8. Funcţia sintactică de circumstanţial consecutiv 94
3.5.9. Funcţia sintactică de circumstanţial instrumental 95
3.5.9.a. Funcţia sintactică de circumstanţial instrumental la nivelul propoziţiei 95
3.5.9.b. Funcţia sintactică de circumstanţial instrumental la nivelul frazei 96
3.5.10. Funcţia sintactică de circumstanţial sociativ 96
3.5.10.a. Funcţia sintactică de circumstanţial sociativ la nivelul propoziţiei 97
3.5.10.b. Funcţia sintactică de circumstanţial sociativ la nivelul frazei 97
3.5.11. Funcţia sintactică de circumstanţial de relaţie 98
3.5.11.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de relaţie la nivelul propoziţiei 98
3.5.11.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de relaţie la nivelul frazei 98

3.5.12. Funcția sintactică de circumstanțial concesiv 99
3.5.12.a. Funcția sintactică de circumstanțial concesiv la nivelul propoziției 99
3.5.12.b. Funcția sintactică de circumstanțial concesiv la nivelul frazei 100
3.5.13. Funcția sintactică de circumstanțial condițional 101
3.5.13.a. Funcția sintactică de circumstanțial condițional la nivelul propoziției 102
3.5.13.b. Funcția sintactică de circumstanțial condițional la nivelul frazei 103
3.5.14. Funcția sintactică de circumstanțial opozițional 103
3.5.14.a. Funcția sintactică de circumstanțial opozițional la nivelul propoziției 104
3.5.14.b. Funcția sintactică de circumstanțial opozițional la nivelul frazei 105
3.5.15. Funcția sintactică de circumstanțial cumulativ 106
3.5.15.a. Funcția sintactică de circumstanțial cumulativ la nivelul propoziției 107
3.5.15.b. Funcția sintactică de circumstanțial cumulativ la nivelul frazei 107
3.5.16. Funcția sintactică de circumstanțial de excepție 108
3.5.16.a. Funcția sintactică de circumstanțial de excepție la nivelul propoziției 108
3.5.16.b. Funcția sintactică de circumstanțial de excepție la nivelul frazei 109
3.6. Funcția sintactică cu dublă subordonare simultană...... 109
3.6.a. Funcția sintactică cu dublă subordonare simultană la nivelul propoziției 111
3.6.b. Funcția sintactică cu dublă subordonare simultană la nivelul frazei 112

3.7. Funcţia sintactică de apoziţie..113
3.7.a. Funcţia sintactică de apoziţie la nivelul propoziţiei..117
3.7.b. Funcţia sintactică de apoziţie la nivelul frazei şi al textului..118
4. SINONIMIA SINTACTICĂ..119
4.1. Sinonimia sintactică de gradul I..123
4.2. Sinonimia sintactică de gradul al 2-lea..128
5. OMONIMIA ŞI AMBIGUITATEA SINTACTICĂ..129
5.1. Omonimia sintactică..130
5.1.a. Omonimia sintactică la nivelul propoziţiei..134
5.1.b. Omonimia sintactică la nivelul frazei..135
5.2. Ambiguitatea sintactică..138
5.2.a. Ambiguitatea sintactică la nivelul propoziţiei..139
5.2.b. Ambiguitatea sintactică la nivelul frazei..141
6. CONCLUZII..145
7. IZVOARE ŞI BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ..149
A. Izvoare..149
B. Bibliografie selectivă..149

1. SINTAXA. DEFINIREA SINTAXEI

Filosoful Charles Morris[1] distinge în interiorul ***semioticii*** (ştiinţa semnelor) trei domenii diferite de cercetare, şi anume, ***sintaxa***, care înseamnă cercetarea relaţiilor formale dintre diferite „semne", ***semantica***, care înseamnă sondarea relaţiilor dintre semne şi obiecte şi, respectiv, ***pragmatica***, care reprezintă cercetarea legăturilor semnelor cu protagoniştii actului lingvistic.

Sintaxa – care constituie obiectul preocupărilor noastre – se poate defini ca o „parte a gramaticii care cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziţii şi fraze"[2]. Dezavantajul acestei definiţii este acela că ea ignoră existenţa unei alte unităţi sintactice unanim recunoscute în gramatica tradiţională; se menţionează faptul că propoziţiile se îmbină în fraze, dar nu se ia în consideraţie că şi ***părţile de propoziţie*** se îmbină în propoziţii. Acesta este motivul pentru care considerăm că o definiţie mai adecvată a sintaxei este cea propusă de către C. Dimitriu[3], care opinează că sintaxa se poate defini ca „o parte a gramaticii în care se studiază regulile de îmbinare a cuvintelor în unităţi sintactice. Considerarea sintaxei ca ***o parte a gramaticii*** presupune admiterea modelului clasic de gramatică, în cadrul căruia, în compartimentul morfologiei, se analizează regulile modificărilor formale ale cuvintelor, iar în compartimentul sintaxei se cercetează regulile îmbinării cuvintelor".

---

[1] Vezi C. W Morris, *Foundations of the Theory of Signs*, în O. Neurath, R. Carnap şi C. Morris, *International Encyclopedia of Unified Science*, Chicago, University of Chicago Press, 1938, pg. 77-138.

[2] *Gramatica limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1966, vol. 2, pg. 7.

[3] C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Junimea, 1982, pg. 7.

Domeniul sintaxei vizează unitățile sintactice, raporturile posibile la nivelul acestora și funcțiile sintactice.

1.0. Unitățile sintactice

Una dintre problemele controversate ale sintaxei o constituie ***unitățile sintactice***. În general, se consideră că, în limba română, unitatea sintactică de bază este ***propoziția***, alături de ***partea de propoziție***[4], ***îmbinarea de cuvinte, substitutul de propoziție sau frază, fraza*** și ***textul***[5].

Alți cercetători consideră că unitatea de bază a limbii în desfășurarea ei ca act de comunicare este ***enunțul***[6]. Enunțul se caracterizează prin ***unitate de înțeles*** (coerență logico-semantică),

---

[4] În legătură cu această unitate sintactică există două modalități distincte de abordare, și anume, o primă opinie, potrivit căreia *partea de propoziție* coincide cu *funcția sintactică* (vezi în acest sens I. Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, pg. 526 ș.u.; I. Iordan, Vl. Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978, pg. 572 ș.u.; *Gramatica limbii române*, Editura Academiei, București, 1966, 2, pg. 74 ș.u.), deoarece „părțile de propoziție sunt subiectul, predicatul, atributul... etc" (G.A., 2, pg. 74) și o altă opinie prin care se renunță la folosirea termenului și conceptului de parte de propoziție în favoarea utilizării exclusive a termenului și conceptului de funcție sintactică (vezi D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 1997, pg. 369).

[5] Există preocupări relativ recente, atât în lingvistica generală, cât și în lingvistica românească, de a studia conexiunile care se stabilesc între frazele unui *text*, vorbindu-se despre o *lingvistică textuală*, ce impune necesitatea de a ține seama de fenomenele transfrastice (vezi în acest sens S. Stati, *La semantica delle relazioni transfrastiche*, în „Studi orientali e linguistici", 6, Bologna, 1995-1996).

[6] D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 1997; *Limba română contemporană*, I. Iordan, Vl. Robu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, pg. 539.

unitate de structură (coeziune structurală) şi ***unitate prozodică*** (este delimitat prin pauze şi are o singură desfăşurare intonaţională). Termenul ***enunţ*** acoperă două feluri de unităţi de comunicare, aşa cum sunt definite de modelul sintaxei clasice, şi anume, ***propoziţia***, privită ca unitate de comunicare independentă de vecinătăţile ei contextuale, şi ***fraza***, ca unitate independentă în care se află, în anumite raporturi, două sau mai multe propoziţii.

În ceea ce ne priveşte, considerăm că enunţul nu reprezintă unitatea sintactică minimală în limba română, deoarece există ***enunţuri organizate sub formă de propoziţie***, ***enunţuri organizate sub formă de frază*** şi ***enunţuri organizate sub formă de text***. Rezultă de aici faptul că enunţul organizat sub formă de propoziţie, cu alte cuvinte ***propoziţia***, reprezintă unitatea sintactică de bază a limbii române.

În lingvistica românească există modalităţi diferite de definire a **propoziţiei**, una dintre cele mai cunoscute fiind aceea potrivit căreia propoziţia este „cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare şi care comunică prin cuvinte cu indici de predicaţie o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv ori voliţional”[7]. Definiţia anterioară presupune cunoaşterea semnificaţiei sintagmei „indice de predicaţie”. Indicele de predicaţie este marcat, de obicei, prin prezenţa unui predicat verbal sau nominal[8], el reprezentând „raportarea conţinutului propoziţiei la realitatea obiectivă reflectată; propoziţia exprimă atitudinea vorbitorului faţă de faptele din realitate reflectate de el: simplă constatare a unei realităţi, dorinţa de a vedea realizat un anumit lucru,

[7] G.A., 2, pg. 7.
[8] G.A., 2, pg. 18.

dorinţa de a cunoaşte ceva etc"[9]. Dificultăţile delimitării propoziţiilor după această definiţie apar în destul de frecventele tipuri de enunţuri în care nu apare un verb predicativ sau copulativ. Exemple: „***Poate*** că/din trunchiul tău îmi vor ciopli/nu peste mult sicriul..." (L. Blaga, *Poezii*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1966, pg. 7); „***Iată*** vine-un sol de pace... (M. Eminescu, *Poezii*, Editura pentru literatură şi artă, 1960, pg. 109).

O altă modalitate de definire a propoziţiei apare la V. Şerban, care consideră că propoziţia este „cea mai mică unitate logico-sintactică cu ajutorul căreia se exprimă o comunicare"[10]. Inconvenientul acestei definiţii provine din utilizarea termenului ***comunicare***, a cărui accepţie nu este suficient de clară. Presupunem că în definiţia anterioară ***comunicare*** înseamnă informaţia semantică transmisă printr-un enunţ. Folosim termenul de ***enunţ*** cu accepţia dată de către Valeria Guţu Romalo, în *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973, pg. 29, şi anume aceea că enunţul este „o secvenţă fonică (un flux sonor), limitată prin pauze, caracterizată printr-un contur intenţional şi care poartă o anumită informaţie semantică, reprezintă, deci, o ***comunicare***".

O altă definiţie a propoziţiei este dată de către C. Dimitriu în GLRS, pg. 13, care consideră că propoziţia este „unitatea sintactică de bază care în principiu este alcătuită dintr-o îmbinare de cuvinte prin care se transmite o judecată sau voinţa vorbitorului ori se cer informaţii"[11]. Această definiţie invocă termenul ***judecată***, termen care aparţine logicii şi nu gramaticii. Unul dintre elementele importante ale definiţiei anterioare este, deci, conţi-

[9] G.A., 2, pg. 7.
[10] V. Şerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, Bucureşti, 1970, pg. 14.
[11] C. Dimitriu, op. cit.

nutul, înţeles ca ***posibilitate*** a propoziţiei de a transmite o judecată. Acest punct de vedere dezvoltă opinia aristotelică privitoare la judecată, potrivit căreia, prin judecată ***se afirmă sau se neagă ceva despre (alt) ceva***. Există două feluri de judecăţi, şi anume, ***judecata de relaţie***, care reflectă relaţia dintre două obiecte diferite (exemplu: *Omul este superior animalului*) şi judecata de predicaţie, care reflectă relaţia dintre un obiect oarecare şi însuşirile lui (exemplu: *Copilul este sănătos*)[12].

În Gramatica Academiei (şi în cele mai multe din gramaticile curente) se vorbeşte, pe lângă ***propoziţie***, şi despre alte două unităţi sintactice, şi anume, ***fraza*** şi ***îmbinarea de cuvinte***. Dacă propoziţia este „unitatea de bază a sintaxei", ***fraza*** este „unitatea sintactică superioară propoziţiei constituită din două sau mai multe propoziţii". ***Îmbinarea de cuvinte*** este „cea mai mică unitate sintactică în interiorul căreia se poate stabili un raport sintactic"[13].

În lingvistica românească se vorbeşte şi despre o altă unitate sintactică (alături de partea de propoziţie, propoziţie şi frază), numită convenţional ***substitut de propoziţie sau frază***, înţelegându-se prin aceasta „unitatea sintactică indivizibilă la nivel sintactic şi nedezvoltabilă în propoziţie sau frază, care, în contextul dat, ţine locul – în privinţa comunicării – unei propoziţii sau fraze"[14]. Substitutul de propoziţie sau frază apare şi sub denumirea de *propoziţii* sau *fraze neanalizabile*[15] sau de *enunţuri sintetice*, care se caracterizează prin „concentrarea întregului

[12] C. Dimitriu, GLRS, pg. 14.
[13] G.A., 2, pg. 7.
[14] C. Dimitriu, GLRS, pg. 99.
[15] G.A., 2, pg. 65.

plan semantic într-un singur termen"[16], de *enunţuri nepropoziţionale, pseudopropoziţii* sau *„semipropoziţii"*[17].

Se ştie că părţile de propoziţie pot fi exprimate atât printr-un ***cuvânt sintetic***, cât şi printr-o ***structură analitică***, structură analitică care, în plan sintactic, reprezintă o singură funcţie sintactică. Cu alte cuvinte, în opinia noastră, aşa-numita ***îmbinare de cuvinte*** este tot o ***parte de propoziţie***, cu structură analitică şi nu sintetică.

În literatura de specialitate a fost exprimată opinia că unitatea sintactică numită convenţional ***substitut de propoziţie sau frază*** „ţine locul - în privinţa comunicării – unei propoziţii sau fraze", fiind „o unitate sintactică indivizibilă"[18]. Această afirmaţie conduce la concluzia că substitutul de propoziţie sau frază reprezintă ***echivalentul*** unei propoziţii sau, uneori, al unei fraze. Altfel spus, substitutul de propoziţie sau frază nu reprezintă, în opinia noastră, o unitatea sintactică nouă, ci el echivalează cu o ***propoziţie*** sau cu o ***frază***, în funcţie de intenţia în comunicare a subiectului vorbitor.

Având în vedere cele afirmate (vezi supra), suntem de părere că, în limba română actuală, există ***patru*** unităţi sintactice, şi anume, ***partea de propoziţie, propoziţia, fraza*** şi ***textul***.

Propoziţia

Dacă ***partea de propoziţie*** este unitatea funcţională minimală a unei structuri sintactice de comunicare, ea definindu-se „în dependenţă de o anumită poziţie sintactică în schema de

[16] D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Editura Junimea, 1983, pg. 42.
[17] S. Stati, Gh. Bulgar, *Analize sintactice şi stilistice*, Bucureşti, 1970, pg. 21.
[18] C. Dimitriu, GLRS, pg. 99.

relații a unui model de construcție"[19], ***propoziția*** este constituită din „unul sau mai multe cuvinte organizate într-o unitate gramaticală prin care se realizează un act de predicație, adică de raportare a conținutului propoziției la realitatea obiectivă"[20].

1.1. Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării

Clasele de propoziții care, într-un fel sau altul, vizează ***comunicarea***, diferă de la o lucrare la alta. Astfel, I. Iordan, în lucrarea *Limba română contemporană*, București, 1956, pg. 503-508, grupează propozițiile „după înțeles (sau cum se mai spune, după modalitate, adică după atitudinea vorbitorului față de conținutul predicatului, după modul cum privește el ceea ce comunică despre un obiect sau fenomen)" în enunțiative, interogative, exclamative, imperative, optative și dubitative (potențiale). Elena Carabulea (această autoare s-a preocupat de această problemă în Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 21-42) clasifică propozițiile având în vedere că „în procesul vorbirii comunicarea poate să aibă scopuri diferite: informează pe auditor sau cere informații asupra unui lucru necunoscut de vorbitor"[21], propozițiile corespunzătoare fiind ***enunțiative*** și ***interogative***. În afara acestora, Elena Carabulea vorbește și despre „o categorie intermediară, mixtă" formată din interogativele indirecte și retorice, care au caracteristici comune atât cu enunțiativele (informează, nu cer informații), cât și cu interogativele (conțin cuvinte interogative sau au intonație interogativă). La propozițiile enunțiative și interogative, autoarea stabilește anumite grupe comune, utilizând câteva criterii, și anume: enunțiative și interogative propriu-zise,

[19] Iordan, Robu, op. cit., pg. 540.
[20] G.A., 2, pg. 18.
[21] G.A., 2, pg. 21.

optative, potenţiale şi dubitative, „după conţinutul pe care îl exprimă (modalitatea) şi după unele trăsături gramaticale"[22]; propoziţii reale, realizabile şi ireale, după „modul verbului predicat (mai rar timpul); „după atitudinea pe care o are vorbitorul faţă de ceea ce exprimă"[23], propoziţiile pot fi afective (exclamative) şi neafective (neexclamative).

În afara subclaselor comune cu interogativele, enunţiativele mai au şi o subclasă proprie, şi anume, imperativele, care pot fi neexclamative şi exclamative[24].

Un alt cercetător[25] consideră că propoziţiile din limba română pot fi împărţite în *clase* folosind drept criteriu „scopul urmărit de vorbitor prin comunicarea realizată cu ajutorul propoziţiilor („convenţional ***scopul comunicării***"). Astfel, având-se în vedere scopul comunicării, propoziţiile în limba română se împart în trei clase, şi anume: ***propoziţiile enunţiative***, care „transmit judecăţi (informaţii) şi au intonaţie fundamentală enunţiativă". Exemplu: „Lumea pare răsculată din caotic-adâncime" (M. Eminescu, ***Poezii***, pg. 291); ***propoziţiile imperative***, „prin care se transmite voinţa vorbitorului (ordin, rugăminte, îndemn etc) şi au intonaţia fundamentală imperativă". Exemplu: „Ca să pot muri liniştit, ***pe mine/Mie redă-mă!***" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 151); ***propoziţiile interogative***, „prin care - în principiu – se cer informaţii şi au intonaţia fundamentală interogativă"[26]. Exemplu: „Iar te-ai cufundat în stele/Şi în nori şi-n ceruri nalte?" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 40). În opinia aceluiaşi autor,

---

[22] G.A., 2, pg. 21.
[23] G.A., 2, pg. 22.
[24] G.A., 2, pg. 21, 30 şi 35-36.
[25] C. Dimitriu, GLRS, pg. 29.
[26] C. Dimitriu, GLRS, pg. 30.

în cadrul unora dintre aceste trei clase de propoziţii „se pot crea diverse subclase". Astfel, în funcţie de „participarea afectivă a vorbitorului concretizată într-o intonaţie suplimentară exclamativă adăugată sau nu celei fundamentale enunţiative", propoziţiile enunţiative se divid în „***propoziţii enunţiative neexclamative***, „care nu primesc şi intonaţia suplimentară exclamativă în afara celei enunţiative" şi „***propoziţii enunţiative exclamative***", „care, pe lângă intonaţia fundamentală enunţiativă, au şi intonaţia suplimentară exclamativă"[27]. Exemple: „Amorul îşi moaie aripile-i stinse." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 191); „Ce frumoasă, ce nebună/E albastra-mi, dulce floare!" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 42). În cadrul propoziţiilor enunţiative neexclamative, autorul în discuţie operează la o altă clasificare, având drept criteriu „felul în care vorbitorul consideră acţiunea din punctul de vedere al îndeplinirii ei în realitate"[28]. Din acest punct de vedere se pot distinge:

1. Propoziţii enunţiative neexclamative ***propriu-zise*** (sau reale), care, „exprimând o acţiune reală, au verbul predicat sau din structura predicatului la modul indicativ". Exemplu: „Iar tânărul sare uşor de pe el." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 252).

2. Propoziţii enunţiative neexclamative ***ireale***, „care exprimând irealitatea unei acţiuni, stări etc, au verbul predicat sau din structura predicatului la conjunctiv perfect, condiţional-optativ prezent şi perfect". Exemplu: „De ce m-aţi dus de lângă voi,/De ce m-aţi dus de-acasă/***Să fi rămas fecior la plug,/Să fi rămas la coasă.***" (O. Goga, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 26).

---

[27] C. Dimitriu, GLRS, pg. 31.
[28] C. Dimitriu, GLRS, pg. 32.

3. Propoziţii enunţiative neexclamative ***potenţiale***, „la care acţiunea (starea, existenţa etc) este posibilă"[29]. Exemplu: „Ei şoptesc, ***multe şi-ar spune*** şi nu ştiu de-unde să-nceapă," (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 60).

Comparativ cu propoziţiile enunţiative, care pot fi principale sau secundare, clasa propoziţiilor ***imperative*** cuprinde exclusiv propoziţii principale. Modul întâlnit de obicei în propoziţiile imperative este ***imperativul***. Exemplu: „***Zdrobiţi*** orânduiala cea crudă şi nedreaptă,/Ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi!" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 45).

În propoziţiile imperative se mai poate utiliza şi modul conjunctiv cu valoare de imperativ. Exemplu: „De te-ating, ***să feri în lături***,/De hulesc, ***să taci din gură***." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 149).

Uneori şi modul indicativ, la timpurile prezent sau viitor apare în propoziţiile imperative. Exemplu: „***Cobori*** în jos, luceafăr blând,/Alunecând pe-o rază." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 127).

Având în vedere faptul că la propoziţiile ***interogative*** „poate apărea o discordanţă între scopul comunicării şi intonaţia fundamentală", C. Dimitriu consideră că, în cadrul propoziţiilor interogative există trei subclase, şi anume:

1. Propoziţii interogative ***directe***, „la care există concordanţă între scopul comunicării (cererea de informaţii) şi intonaţia fundamentală"[30]. Exemplu: „De ce-n lume ai venit?" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 214).

2. Propoziţii interogative ***indirecte***, „la care nu apare concordanţa între scopul comunicării (cererea de informaţii) şi intonaţia fundamentală (care este enunţiativă, nu interogativă)". Exemplu: „Te întreabă şi socoate/***Ce e rău*** şi ***ce e bine***." (M.

---

[29] C. Dimitriu, GLRS, pg. 32.
[30] C. Dimitriu, GLRS, pg. 36.

Eminescu, *Poezii*, pg. 150).

3. Propoziţii interogative ***retorice***, „la care nu apare concordanţa între scopul comunicării (care aici este de transmitere de informaţii) şi intonaţia fundamentală (care este interogativă)". Exemplu: „Au la Sybaris nu suntem lângă capiştea spoielii?"[31] (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 113).

Considerăm că, având în vedere criteriul ce vizează ***intenţia vorbitorului în comunicare***, un element pertinent pentru clasificarea propoziţiilor în funcţie de acest criteriu este ***intonaţia*** fundamentală a fiecărei propoziţii. Astfel, folosind drept criteriu ***intenţia*** subiectului vorbitor în comunicare şi drept subcriteriu ***intonaţia*** fundamentală a fiecărei propoziţii în parte, suntem de părere că se poate face o ***taxinomie*** a propoziţiilor din limba română, care conţine: *propoziţiile enunţiative* (care comunică informaţii şi au intonaţie enunţiativă), *propoziţiile interogative* (care cer informaţii şi au intonaţie interogativă) şi *propoziţiile exclamative* (care exprimă un ordin, o dorinţă etc şi au intonaţie exclamativă).

1.2. Clasificarea propoziţiilor după structură

În Gramatica Academiei se afirmă că „prin structura unei propoziţii se înţelege modul ei de organizare după funcţia sintactică a părţilor care o alcătuiesc şi după felul predicaţiei"[32].

O primă clasificare a propoziţiilor după structură, din punctul de vedere al gramaticii tradiţionale, este aceea care împarte propoziţiile în ***propoziţii neanalizabile*** şi ***propoziţii analizabile***.

Propoziţiile neanalizabile sunt propoziţiile care „nu pot fi analizate din punctul de vedere al organizării lor sintactice, deoarece nu se poate recunoaşte funcţia sintactică a părţilor compo-

[31] C. Dimitriu, GLRS, pg. 36.
[32] G.A., 2, pg. 64.

nente"[33]. Propozițiile neanalizabile sunt alcătuite din interjecții sau din adverbele de afirmație sau de negație: da, nu, ba. Adverbele și locuțiunile adverbiale de afirmație ca: *desigur, negreșit, firește, într-adevăr, cu siguranță* „trebuie considerate mai curând propoziții analizabile în care adverbul sau locuțiunea adverbială poate îndeplini o anumită funcție sintactică"[34]. Exemplu: „Te întorci la prânz? – ***Firește*** (după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 65).

Propozițiile analizabile sunt propozițiile „la care se pot distinge părțile componente din punctul de vedere al funcției lor sintactice"[35]. Gramatica Academiei, în funcție de prezența sau de absența anumitor părți de propoziție, clasifică propozițiile analizabile în:

a) ***simple*** sau ***dezvoltate***, „după cum în propoziție există numai părți principale (subiect, predicat) sau, pe lângă părțile principale, mai există și părți secundare"[36];

b) ***bimembre*** sau ***monomembre***, „după cum în propoziție există ambele părți principale sau numai una dintre ele"[37];

c) ***verbale*** sau ***nominale***, în „funcție de existența sau inexistența unui verb la un mod predicativ sau a unei interjecții cu funcție de predicat"[38].

Propozițiile simple și propozițiile dezvoltate

În opinia autorilor Gramaticii Academiei, se numește ***simplă*** „propoziția în care există numai părți principale; atât subiectul, cât și predicatul sau numai una dintre ele"[39]. De obicei pro-

[33] G.A., 2, pg. 64.
[34] G.A., 2, pg. 65.
[35] G.A., 2, pg. 64.
[36] G.A., 2, pg. 65.
[37] G.A., 2, pg. 65.
[38] G.A., 2, pg. 66.
[39] G.A., 2, pg. 66.

poziţia simplă cuprinde amândouă părţile principale. Exemplu: *Soarele străluceşte* (după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 66). Alteori, se spune în Gramatica Academiei că „nu există decât o singură parte principală, mai ales predicatul: *Ninge*"[40].

Se numeşte ***dezvoltată*** propoziţia care „pe lângă părţi principale, cuprinde şi una sau mai multe părţi secundare (atribute, complemente, elemente predicative suplimentare): „Doi oameni, cunoscuţi unul cu altul, călătoreau odată, vara, pe un drum."(I. Creangă, după Gramatica Academiei 2, pg. 66).

Propoziţiile bimembre şi propoziţiile monomembre

Se numeşte propoziţie ***bimembră*** propoziţia „în care există atât subiect, cât şi predicat (sau elemente din grupul predicatului). În mod obişnuit sunt exprimate amândouă părţile principale: „Pădurea fumega."(Gîrleanu, după Gramatica Academiei 2, pg. 67).

Sunt ***monomembre*** propoziţiile „în care nu există decât o singură parte de propoziţie principală, subiectul sau predicatul, fără ca cealaltă parte să fie presupusă, subînţeleasă sau exprimată pe planul frazei."[41]. Astfel, nu au subiect propoziţiile monomembre cu predicatul exprimat: a) printr-un verb unipersonal cu valoare impersonală, la diateza activă sau reflexivă: *a tuna, a ploua, a fulgera, a se însera, a se întuneca, a se lumina* etc, care exprimă acţiuni legate de fenomene ale naturii: „Se-nserase bine." (G. Coşbuc, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 249); „Ziua plouă, plouă pe-nserat,/Şi când se crapă iar de ziuă, - plouă." (Topârceanu, după Gramatica Academiei 2, pg. 69); b) prin persoana a treia singular cu valoare impersonală a verbului *a fi*, care exprimă existenţa: *Era într-o după-amiază de toamnă târzie.*" (Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol 2, pg. 70); c) printr-o expresie impersonală care conţine un verb la persoana

---

[40] G.A., 2, pg. 66.

[41] G.A., 2, pg. 69.

a treia singular cu valoare impersonală: *a fi bine (sau rău) de cineva, a-i fi scris, a-i merge bine (rău), a i se năzări* etc: *E bine de voi* (după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 70); d) prin persoana a treia singular cu valoare impersonală a unui verb personal la diateza reflexivă: *La cabană se mânca bine* (după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 70).

Propozițiile verbale și propozițiile nominale

Se numesc ***verbale*** „propozițiile care au în structura lor un verb la un mod predicativ sau o interjecție cu funcție de predicat"[42]. În opinia autorilor Gramaticii Academiei, propozițiile care conțin un adverb predicativ „trebuie considerate nominale, adverbul îndeplinind funcția de nume predicativ, cu excepția lui *poate*, care datorită originii sale verbale nu poate fi considerat decât predicat verbal"[43].

După felul verbului care alcătuiește predicatul sau care intră în componența predicatului, propozițiile verbale sunt: propoziții verbale ***cu predicat verbal*** și propoziții verbale ***cu predicat nominal***[44]. Propozițiile verbale cu predicat verbal conțin, în opinia autorilor Gramaticii Academiei, a) un verb predicativ: „Flăcăii tăcură." (Gîrleanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 70); b) o interjecție echivalentă cu un verb predicativ: „Deodată sare mânios, din bârlog, ***hăț! dracul subsuoară*** și-l strânge, cu atâta putere, de era bietul drac să-și dea sufletul" (Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 71). Propozițiile verbale cu predicat nominal au în structura lor verbul copulativ exprimat: „Lina-i vinovată!" (Coşbuc, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg.7) sau subînțeles din context pentru că a fost exprimat

[42] G.A., 2, pg. 70.
[43] G.A., 2, pg. 70.
[44] G.A., 2, pg. 70.

înainte: „Pieţele, ogrăzile, locurile virane sunt mări şi lacuri; ***uliţele, fluviuri şi niagare...***" (Caragiale, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 71).

Se numesc ***nominale*** propoziţiile „în structura cărora nu există un verb la un mod predicativ: „În odaie linişte." (Gîrleanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 71).

C. Dimitriu[45] face o altă clasificare a propoziţiilor după ***structura*** acestora. Astfel, în funcţie de numărul părţilor principale de propoziţie ***existente*** (exprimate sau rezultând din context), propoziţiile se împart în: ***propoziţii bimembre***, „în care există - exprimate sau deduse din context – ambele părţi principale de propoziţie, adică subiectul şi predicatul" şi ***propoziţii monomembre***, „în care există - exprimată sau dedusă din context – o singură parte principală de propoziţie, şi anume, predicatul"[46]. În opinia aceluiaşi autor, considerând drept criteriu existenţa – pe lângă părţile principale de propoziţie – şi a uneia sau mai multor părţi secundare de propoziţie, propoziţiile se împart în: ***propoziţii simple***, „în care există doar părţile principale de propoziţie (ambele sau numai predicatul)" şi ***propoziţii dezvoltate***, „în care, în afara părţilor principale de propoziţie, există şi una sau mai multe părţi secundare de propoziţie". Acelaşi cercetător propune o clasificare a propoziţiilor în limba română, având în vedere în acelaşi timp ambele criterii (şi numărul părţilor principale de propoziţie existente, şi existenţa uneia sau mai multor părţi secundare de propoziţie). Astfel, mulţimea propoziţiilor din limba română se împarte în: ***propoziţii bimembre simple***, „în care există doar părţi principale de propoziţie (ambele sau numai predicatul) şi ***propoziţii bimembre dezvoltate***, „în care – pe lângă părţi principale de propoziţie – există şi una sau

[45] C. Dimitriu, GLRS, pg. 42.
[46] C. Dimitriu, GLRS, pg. 42.

mai multe părţi secundare de propoziţie"; ***propoziţii monomembre simple***, „în care există numai o singură parte principală de propoziţie, predicatul"; ***propoziţii monomembre dezvoltate***, „în care, pe lângă predicat, există şi una sau mai multe părţi secundare de propoziţie"[47].

Coroborarea ambelor criterii de clasificare a propoziţiilor după structura lor (şi numărul părţilor principale de propoziţie existente, şi existenţa uneia sau mai multor părţi secundare de propoziţie) corespunde cel mai bine, în opinia noastră, realităţii gramaticale în discuţie. Considerarea unei propoziţii de tipul *Plouă* drept propoziţie monomembră simplă face ca acest tip de propoziţii să nu mai rămână în afara opoziţiei propoziţie simplă - propoziţie dezvoltată (vezi în acest sens Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 66, unde se afirmă că „propoziţia simplă cuprinde, de obicei, amândouă părţile principale").

[47] C. Dimitriu, GLRS, pg. 42.

2. RAPORTURILE SINTACTICE

Sintaxa are ca obiect de studiu *unităţile sintactice*, privite dintr-o dublă perspectivă: *raportuală* şi *funcţională*.

Raporturile sintactice sunt „relaţiile structurale din interiorul unui enunţ în care intră cel puţin două unităţi lexicale autonome"[48] sau „relaţiile – marcate lingvistic – ce apar la nivelul unităţilor sintactice"[49].

În literatura de specialitate românească, nu există unitate de vederi în ceea ce priveşte *numărul* de raporturi sintactice şi *criteriile* de identificare a lor. În privinţa ***numărului*** de raporturi sintactice, în lingvistica românească părerile sunt împărţite. Astfel, în Gramatica Academiei[50] se apreciază că există două raporturi sintactice, şi anume, ***raportul de coordonare*** şi ***raportul de subordonare.***

O altă opinie apare la I. Iordan[51], care opinează că în limba română există trei raporturi sintactice, şi anume, ***raportul de coordonare, raportul de subordonare*** şi ***raportul de inerenţă.***

În unele lucrări apare ideea că există patru raporturi sintactice. Astfel, S. Stati consideră că în limba română vorbim despre relaţia de coordonare, relaţia de subordonare, relaţia predicativă şi relaţia apozitivă[52]. Despre patru raporturi sintactice vorbeşte şi Valeria Guţu Romalo, şi anume, relaţia de dependenţă, relaţia de coordonare, relaţia de echivalenţă şi relaţia de repe-

---

[48] D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Junimea, 1983, pg. 9.

[49] C. Dimitriu, GLRS, pg. 115.

[50] G.A., 2, pg. 78-79 şi 231-232.

[51] I. Iordan, LRC, pg. 533, 688, 698.

[52] S. Stati, Gh. Bulgăr, *Analize sintactice şi stilistice*, Bucureşti, 1970, pg. 28-41 şi 100-108.

tare[53].

O altă opinie are V. Şerban, în *Sintaxa limbii române. Curs practic*, Bucureşti, 1970, pg. 45-46 şi 320-325, care este de părere că există cinci raporturi sintactice între părţile de propoziţie, şi anume, raportul de interdependenţă, raportul referenţial, raportul de coordonare, raportul de subordonare şi raportul de dublă subordonare. Despre şase raporturi sintactice vorbeşte C. Dimitriu, în GLRS, pg. 112, şi anume, raportul de inerenţă, raportul de coordonare, raportul de subordonare, raportul explicativ, raportul mixt şi raportul de incidenţă.

În stabilirea numărului de raporturi sintactice suntem de părere că este necesar să avem în vedere criteriile de identificare a raporturilor sintactice, criterii care vizează *conţinutul* şi *forma* acestora. Conţinutul raporturilor sintactice se referă la *planurile* în care se manifestă unităţile sintactice care intră în raport şi la *importanţa* unităţii sintactice în planul respectiv, iar forma raporturilor sintactice reprezintă *mărcile* cu ajutorul cărora putem distinge un raport sintactic de altul[54]. Aşa stând lucrurile, considerăm că ceea ce unii cercetători numesc raport apozitiv sau raport referenţial sau raport de echivalenţă se încadrează la raportul de subordonare (apoziţia şi propoziţia apozitivă au aceleaşi mărci ca şi raportul de subordonare şi, în acelaşi timp, au şi acelaşi conţinut cu cel al subordonării, şi anume, atât apoziţia, cât şi propoziţia apozitivă depind de un element al comunicării, pe care îl explică). Credem, de asemenea, că raportul de dublă subordonare se înscrie tot la subordonare, datorită faptului că acesta are aceleaşi mărci şi acelaşi conţinut cu cel al subordonării.

---

[53] Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, 1973, pg. 38 ş.u.

[54] C. Dimitriu, GLRS, pg. 115.

Având în vedere cele menţionate, suntem de părere că, în limba română, există ***şase*** raporturi sintactice, şi anume, ***raportul de inerenţă, raportul de coordonare, raportul de subordonare, raportul mixt, raportul explicativ*** şi ***raportul de incidenţă***, fiecare cu forma şi conţinutul său.

În lingvistica românească se specifică şi faptul că nu toate raporturile sintactice sunt generatoare de funcţii sintactice, aserţiune care conduce la o taxinomie a raporturilor sintactice în două clase: ***generatoare*** şi ***nongeneratoare*** de funcţii sintactice. În privinţa raporturilor generatoare şi nongeneratoare de funcţii sintactice – ca în majoritatea problemelor de gramatică - părerile sunt împărţite, anumite raporturi (inerenţă, apozitiv, uneori şi coordonare) fiind considerate de unii specialişti generatoare de funcţii sintactice[55], alţi cercetători considerându-le nongeneratoare[56]. Dintre toate cele şase raporturi sintactice enunţate (vezi supra), suntem de părere că numai două sunt raporturi generatoare de funcţii sintactice, şi anume, *raportul de inerenţă* şi *raportul de subordonare*. Raportul sintactic de inerenţă generează două funcţii sintactice, şi anume, subiectul şi predicatul. În cadrul raportului sintactic de subordonare se dezvoltă cinci tipuri de funcţii sintactice, şi anume, *atributul, complementul, circumstanţialul, funcţia cu dublă subordonare simultană* (utilizăm această terminologie pentru funcţia sintactică a unităţilor sintactice dublu subordonate, deoarece ea denumeşte realitatea lingvistică în discuţie – unităţile sintactice cu această funcţie sunt dublu

[55] Vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Grupul verbal în sintaxa transformaţională a limbii române*, Bucureşti, 1970, pg. 59-60; Dimitriu, GLRS, pg. 123; Irimia, GLR, pg. 369.

[56] Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Bucureşti, 1989, pg. 152; D.D. Draşoveanu, *Coordonarea/subordonarea – o diviziune dihotomică*, CL, 1977, nr. 1, pg. 31.

subordonate simultan – şi pentru că ea este mai puţin discutabilă comparativ cu celelalte denumiri ale funcţiei cu dublă subordonare simultană: *element predicativ suplimentar*[57]; *atribut circumstanţial*[58] etc) şi *apoziţia* (considerăm că funcţia sintactică de apoziţie este generată de raportul de subordonare, deoarece conţinutul apoziţiei, la nivel de propoziţie şi de frază, *depinde* de conţinutul antecedentului).

2.1. Raportul sintactic de inerenţă

Atunci când apare în interiorul propoziţiei, raportul sintactic de inerenţă vizează doar părţile principale de propoziţie (subiectul şi predicatul). S. Stati[59] exprimă ideea că raportul de inerenţă se manifestă şi în cadrul frazei, între propoziţia subiectivă şi regenta ei. O opinie asemănătoare are şi Ecaterina Alexandrescu, în *Cu privire la unele probleme ale propoziţiilor subiective, predicative şi regentele acestora*, LL, 15, 1967, pg. 167-177, care consideră că propoziţiile subiective (ca şi cele predicative) „n-ar trebui să fie încadrate la categoria subordonatelor, ci ar trebui să constituie o categorie aparte care să fie numite propoziţii *inerente*.

Raportul sintactic dintre subiect şi predicat a prilejuit numeroase discuţii în literatura de specialitate[60]. Unii cercetători sunt de părere că raportul sintactic dintre subiect şi predicat este un *raport de subordonare*. Astfel, considerând pertinent faptul că

---

[57] G.A., 2, pg. 206.
[58] Dimitriu, GLRS, pg. 153.
[59] S. Stati, *Elemente de analiză sintactică*, Bucureşti, 1972, pg. 108.
[60] În legătură cu opiniile existente în literatura de specialitate românească cu privire la raportul sintactic de inerenţă, vezi Luminiţa Lăzărescu, *Sinonimia sintactică dintre părţile de propoziţie şi propoziţii*, LR, 1, 1996, Chişinău, pg. 119-122.

raportul gramatical dintre subiect și predicat se realizează prin acord, s-a afirmat că acest raport nu poate fi altul decât cel pe care îl exprimă întotdeauna acordul: de subordonare[61]. Propunându-se spre analiză sintagma *grup verbal*, a fost sugerată includerea subiectului în componența *grupului verbal*, pe lângă determinările general recunoscute ca fiind de tip verbal[62]. În literatura de specialitate, unii cercetători sunt de părere că singura parte de propoziție absolut necesară în toate propozițiile este predicatul, în opoziție cu o „necesitate parțială" a subiectului, alături de o „necesitate parțială" a complementului direct în propozițiile insuficiente, de tipul *Băiatul aduce...*[63].

Raportul sintactic dintre subiect și predicat a fost interpretat și ca o relație de interdependență, inclusă în raportul de subordonare. Astfel, unii cercetători consideră că înscrierea raportului sintactic dintre subiect și predicat la subordonare impune distingerea mai multor tipuri de dependență: *determinare*, o dependență unilaterală și obligatorie, *interdependență*, o dependență bilaterală și obligatorie și o *pură constelație* sau o dependență facultativă[64]. Raportul sintactic dintre subiect și predicat se înscrie, potrivit acestei clasificări a diverselor tipuri de dependență, în dependență bilaterală și obligatorie.

Cercetătorii care afirmă că în limba română există mai multe tipuri de raporturi sintactice, nu numai coordonarea și subordonarea, consideră că raportul sintactic dintre subiect și

---

[61] Vezi D.D. Drașoveanu, *Despre natura raportului dintre subiect și predicat*, în CL, 3, 1958, pg. 176.

[62] Vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Tipuri de relații în interiorul grupului verbal*, în LL, 1975, nr. 2, pg. 227.

[63] Șt. Iacob, *Natura subiectului*, în LR, 1969, nr. 3, pg. 510.

[64] L. Hjelmslev, *La notion de la rection*, apud Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, Editura științifică, București, 1972, pg. 112.

predicat este un raport sintactic de *interdependență*, un raport aparte, diferit atât de coordonare, cât și de subordonare[65]. Fără să vorbească explicit de existența mai multor tipuri de raporturi sintactice, acești cercetători susțin ideea că subiectul și predicatul nu se pot găsi unul față de altul în raport de subordonare, pentru motivul că sunt părți de propoziție independente și că raportul logic dintre subiect și predicat este un raport de inerență, care se exprimă lingvistic prin congruență sau acord (în număr, persoană, gen și caz)[66].

Luând în considerație opiniile existente în literatura de specialitate referitoare la raportul sintactic dintre subiect și predicat, credem că între subiect și predicat există un raport de *inerență*, deoarece, în privința *formei*, atât subiectul, cât și predicatul impun unul celuilalt respectarea anumitor restricții formale, manifestate, dinspre subiect spre predicat, prin acordul gramatical și dinspre predicat spre subiect prin recțiunea cazuală (predicatul impune subiectului să stea în cazul nominativ)[67]. Exemplu: „Din cer ***a venit un cântec*** de lebădă."(L. Blaga, pg. 90). În ceea ce privește *conținutul* raportului sintactic de inerență dintre subiect și predicat, acesta se referă la importanța subiectului și predicatului în cadrul propoziției. Subiectul și predicatul sunt părți principale de propoziție și, deci, răspund negativ la testul omisiunii, subiectul și predicatul neputându-se substitui cu zero, fără ca propoziția (informația semantică și gramaticală a ei) să nu sufere. Spre deosebire de raportul

---

[65] C. Dimitriu, GLRS, pg. 124; I. Iordan, LRC, pg. 122.

[66] I. Iordan, LRC, pg. 122.

[67] Subiectul în cazurile genitiv, dativ și acuzativ se explică prin elipsă, în construcția inițială subiectul fiind tot în nominativ (vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 155-162).

sintactic dintre atribut şi regentul său, care este unul de *simplă* subordonare, manifestată prin aceea că numai atributul depinde de regentul său, nu şi regentul de atribut, raportul sintactic dintre subiect şi predicat este unul de *egală* subordonare sau de dependenţă *bilaterală*.

2.2. Raportul sintactic de coordonare

Raportul sintactic de coordonare a fost definit ca fiind „raportul dintre două sau mai multe unităţi sintactice (părţi de propoziţie, propoziţii, fraze) care stau pe acelaşi plan"[68], sau ca fiind „expresia sintactică a unor raporturi extralingvistice de "egalitate", termenii asociaţi în aceeaşi sintagmă prin relaţii de coordonare fiind situaţi pe acelaşi plan în organizarea enunţului sintactic"[69]. Condiţia pe care trebuie să o îndeplinească două sau mai multe unităţi sintactice pentru a putea fi coordonate este aceea ca conţinutul lor „să aibă ***aceeaşi*** importanţă în cadrul nivelului căruia aparţin"[70]. Raportul sintactic de coordonare poate apărea în interiorul unei ***părţi de propoziţie*** (între elementele constitutive ale acesteia), în interiorul ***propoziţiilor*** (între părţile de propoziţie), în interiorul frazelor (între propoziţii) şi între fraze. De obicei, se coordonează două sau mai multe unităţi sintactice din aceeaşi categorie, adică două sau mai multe părţi de propoziţie, două sau mai multe propoziţii etc, dar uneori, este posibilă şi coordonarea unor unităţi sintactice din categorii diferite. De exemplu, o parte de propoziţie poate fi coordonată cu o propoziţie subordonată. Exemplu: „Năpădiră asupra lui şi-i mai trântiră în cap ***cu bolovani şi cu ce-au apucat***, până-l omorâră de tot" (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 240).

---

[68] G.A., 2, pg. 240.
[69] D. Irimia, GLR, pg. 493.
[70] C. Dimitriu, GLRS, pg. 126.

Prin planul lor semantic, precum și prin specificul manifestării în planul expresiei (elementele de joncțiune), se vorbește, în general, în literatura de specialitate despre ***patru*** tipuri de coordonare, și anume, ***coordonarea copulativă, coordonarea disjunctivă, coordonarea adversativă*** și ***coordonarea conclusivă***[71].

A. *Coordonarea copulativă*

Coordonarea copulativă se caracterizează prin aceea că conținutul unităților sintactice intrate în raport ***se asociază***[72], lucru indicat formal prin jonctivele copulative, cum ar fi: a) conjuncțiile *și, nici*; b) locuțiunile conjuncționale *nu numai (că)... dar (și), nu numai... ci (și), atât... cât și*, sau indicat prin juxtapunerea asociată cu pauza și intonația.

Coordonarea copulativă poate apărea:

a) În interiorul unei părți de propoziție: „***Viitorul și trecutul*** /Sunt a filei două fețe" (M. Eminescu, după Irimia, GLR, pg. 495); „Şi de-aceea spusa voastră era ***sântă și frumoasă***." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 23).

b) În interiorul propoziției, între două sau mai multe părți de propoziție, principale sau secundare. Exemple: „Sînt plin ***de fantasme și de dorințe***." (O. Paler, după Irimia, GLR, pg. 495; „Se uită la mine ***nedumerită și întrebător***, apoi iute se înroși..." (C. Hogas, după Irimia, GLR, pg. 495) (element predicativ suplimentar și circumstanțial de mod).

c) În interiorul frazei, între două sau mai multe propoziții principale sau secundare: Exemplu: „La balta mare ajungeam /*Şi* l-al ei mijloc înotam /La insula cea verde." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 233).

---

[71] Vezi G.A., 2, pg. 243-253; Dimitriu, GLRS, pg. 127-132.

[72] G.A., 2, pg. 243.

d) Între două *fraze*: „Prea ne pierdusem tu și eu /În al ei farmec, poate, /Prea am uitat pe Dumnezeu /Precum uitarăm toate,/Și poate că nici este loc/Pe-o lume de mizerii/Pentr-un atât de sfânt noroc/Străbătător durerii!" (M. Eminescu, după Irimia, GLR, pg. 495).

Exprimarea raportului sintactic de coordonare copulativă

În planul expresiei, relația de coordonare copulativă se realizează prin două mijloace principale, și anume, ***joncțiune***; prin conjuncții, locuțiuni conjuncționale: *și, nici, iar, și cu, precum și, nu numai... ci (dar) și, atât... cât și, cu, împreună cu*; ***juxtapunere***, asociată cu ***pauza*** între termenii raportului.

B. ***Coordonarea disjunctivă***

Coordonarea disjunctivă se realizează, de obicei, în doi termeni, între două unități sintactice „care sunt prezentate de vorbitor ca excluzându-se una pe alta într-o măsură mai mare sau mai mică"[73]. Datorită faptului că coordonarea disjunctivă se desfășoară între termenii supuși unei opțiuni, și, care, se exclud reciproc, ei „nu pot participa simultan la realizarea planului semantic concret al unei funcții sintactice și al relației sintactice în care funcția își are originea"[74].

De obicei, coordonarea disjunctivă se stabilește numai între două unități sintactice, dintre care numai una poate fi adevărată într-un anumit moment. Exemplu: „Ascultă ce-ți spun eu, ***din asta ori moare, ori înnebunește***." (Al. Vlahuță, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 245).

Se întâlnesc, însă, și situații în care coordonarea disjunctivă leagă trei sau mai multe unități sintactice. Cu cât numărul

[73] G.A., 2, pg. 245.
[74] D. Irimia, GLR, pg. 497.

unităţilor sintactice coordonate disjunctiv este mai mare, cu atât opoziţia, raportul de excludere reciprocă slăbeşte, „ajungând să se confunde cu raportul copulativ"[75]. Exemplu: „Când uităm un obiect, o întâmplare, e ***din cauză că am avut interes s-o uităm, sau pentru că ne-a fost dezagreabilă întâmplarea, sau am fi vrut să ascundem obiectul.***" (Camil Petrescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 246).

Coordonarea disjunctivă poate să apară:

a) În cazuri rare, în interiorul unei părţi de propoziţie: Exemplu: „Mai încolo, ***o crenguţă*** de mălin /Sau ***un ghimpe*** să te-ntârzie puţin." (G. Topârceanu, după Gramatica Academiei, vol. 1, pg. 396).

b) În interiorul unei propoziţii, între două părţi de propoziţie secundare de acelaşi fel sau diferite. Exemplu: „Trebuie să plec ***astă-seară*** sau ***mâine.***" (M. Isanos, după D. Irimia, GLR, pg. 498).

c) În interiorul frazei, între două propoziţii nondependente, sau între două propoziţii secundare de acelaşi fel. Exemple: „***Crezi ori nu crezi*** ce ţi se argumentează." (M. Eminescu, după D. Irimia, GLR, pg. 498); „Tot ***ce-a fost*** ori ***o să fie***/În prezent le-avem pe toate." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 130).

d) Între două fraze: „Dar oare-s doctori ceştia doi?... Îmi pare că seamănă cu Satana amândoi... Ori ***e un om***, despărţit în două arătări bătrâne, cu care-şi petrece şiretul Ruben pe conta mea..." (M. Eminescu, după D. Irimia, GLR, pg. 498).

Exprimarea raportului sintactic de coordonare disjunctivă

Coordonarea disjunctivă se manifestă în planul expresiei prin două mijloace, şi anume, ***conjuncţii (locuţiuni conjuncţionale)*** de tipul *sau, ori, fie, fie că*, acestea precedând sau numai

---

[75] G.A., 2, pg. 246.

ultimul termen, sau fiecare termen al raportului. Exemplu: „Visele noastre, oricât de confuze, alcătuiesc nişte complexe, cum spune Freud, *fie* că-i admitem metoda psihanalitică, *fie* că nu." (G. Călinescu, după D. Irimia, GLR, pg. 499); prin ***pauză***; când raportul sintactic de coordonare disjunctivă cuprinde mai mulţi termeni, între primii ea se exprimă prin pauză iar între ultimii doi prin conjuncţii: „Numele candidatului poate să fie ***al meu, al d-tale, ori al d-sale***, după cum cer enteresurile partidului." (I. L. Caragiale, după Irimia, GLR, pg. 499).

C. *Coordonarea adversativă*

Coordonarea adversativă se realizează obligatoriu în doi termeni, conţinutul celui de-al doilea termen opunându-se – fără a-l exclude – conţinutului primului termen[76].

Coordonarea adversativă se întâlneşte:

a) Rar, în interiorul unei părţi de propoziţie: „Olga ***e minunată dar... tristă.***" (C. Negruzzi, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 224).

b) În interiorul propoziţiei, între părţi de propoziţie secundare de acelaşi fel sau diferite. Exemplu: „O, şopteşte-mi – zice dânsul – tu cu ochii plini d-eres /Dulci cuvinte ***nenţelese***, însă ***pline*** de-nţeles." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 131).

c) În interiorul frazei, între două propoziţii principale sau între două propoziţii secundare, subordonate, de obicei de acelaşi fel. Exemple: „***Vru*** s-o scoale şi pe muiere, ***dar o mai lăsă.***" M. Preda, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 248); „Blestemul părinţilor, ***pe care nu-i asculta, ci îi tot necăjea***, a făcut-o să fie gheonoaie." (P. Ispirescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 248).

---

[76] G.A., 2, pg. 223, 248.

d) Între o parte de propoziţie şi o propoziţie secundară subordonată, de obicei de acelaşi fel: „Şi numai iaca îl şi vede viind ***repede, dar nu aşa cum se dusese.***" (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 248).

Spre deosebire de coordonarea copulativă şi de cea disjunctivă, la coordonarea adversativă găsim o mai mare interdependenţă între cele două unităţi şi chiar un început de ***subordonare*** a celei de-a doua unităţi faţă de prima. Apropierea de subordonare se manifestă şi în faptul că propoziţiile adversative nu-şi pot schimba locul între ele fără a se modifica sensul, ceea ce arată că, în frază, cele două propoziţii nu sunt absolut egale, precum şi în corespondenţa de sens dintre multe propoziţii adversative şi subordonatele ***concesive.*** Exemplul „De-abia înserase, uliţele erau ***însă*** pustii (C. Negruzzi, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 249) este aproape egal cu „***Deşi*** de-abia înserase..."[77].

Exprimarea raportului sintactic de coordonare adversativă

Raportul de coordonare adversativă se manifestă în planul expresiei prin elemente relaţionale: conjuncţiile *dar, însă, iar* şi locuţiunile conjuncţionale *numai că* şi *în schimb.*

D. *Coordonarea conclusivă*

Coordonarea conclusivă se realizează, de asemenea, în mod obligatoriu, în doi termeni, conţinutul celui de-al doilea termen (sintactic) reprezentând „urmarea, concluzia care decurge din acţiunea, starea etc exprimată de primul termen"[78].

Coordonarea conclusivă apare la nivelul tuturor unităţilor

[77] G.A., 2, pg. 249.
[78] G.A., 2, pg. 251.

sintactice:

a) În interiorul părților de propoziție: „Când cineva era ***prea de tot tânăr sau prea bătrân, deci, incapabil de a contribui și el la luptă***, făcea totuși ceva: cânta imnul patriei." (G. Călinescu, după D. Irimia, GLR, pg. 506).

b) Foarte rar, în interiorul propoziției, între părțile secundare de propoziție de același fel sau diferite. Exemplu: Cu toate că de obicei trenul sosește ***la orele 20³⁰***, deci ***regulat***, astăzi, totuși, a întârziat. (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 132).

c) În interiorul frazei, între propoziții principale sau secundare (secundarele sunt de același fel). Exemplu: „S-a dus amorul, un amic /Supus amândurora,***/Deci cânturile mele zic /Adio tuturora***." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 140).

d) Între două fraze: „Zoe: Pe Ghiță l-am trimis eu la Cațavencu să-i cumpere scrisoarea cu orice preț.

Tipătescu: ***Care va să zică, Ghiță e acolo***?" (I. L. Caragiale, după D. Irimia, GLR, pg. 506.).

Coordonarea conclusivă se află, din punctul de vedere al dependenței dintre unitățile pe care le leagă, la limita dintre coordonare și subordonare. Faptul se poate vedea din imposibilitatea schimbării locului pe care-l ocupă conclusiva față de coordonată și din corespondența de sens dintre propoziția conclusivă și o propoziție subordonată consecutivă: „Măria-sa îi dăduse ș-un pitac; ***deci îl socotea prietin al său***." (Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 252).

Exprimarea raportului de coordonare conclusivă

Raportul sintactic de coordonare conclusivă se manifestă în planul expresiei concomitent prin ***pauză*** și ***conjuncții (locuțiuni conjuncționale)***: *deci, așadar, dar, prin urmare, în concluzie, ca atare, (care) va să zică.*

În privința raportului de coordonare, considerăm că există un ***conținut*** al raportului de coordonare, distinct de cel al celorlalte raporturi sintactice, conținut care se referă la faptul că unitățile sintactice coordonate trebuie să aibă ***aceeași importanță*** în unitatea sintactică în care apar (la nivel de parte de propoziție, propoziție, frază și text). De asemenea, raportul sintactic de coordonare are și ***mijloace formale*** specifice de exprimare, fiind marcat prin ***jonctive coordonatoare*** (vezi supra) și prin ***juxtapunere*** (asociată cu pauza și intonația). Cu alte cuvinte, suntem de părere că argumentele referitoare la conținutul și mărcile specifice ale raportului de coordonare ne determină să susținem existența acestui raport sintactic.

2.3. Raportul sintactic de subordonare

Raportul sintactic de subordonare se creează „între două unități gramaticale de importanță diferită. Subordonarea este „raportul sintactic existent între doi termeni dintre care unul îl determină pe celălalt, depinde de el din punct de vedere gramatical."[79].

Comparativ cu raportul de inerență și raportul de coordonare, unde unitățile intrate în raport erau numai sintactice, la raportul de subordonare unitățile sunt și sintactice, și morfologice, motiv pentru care au fost numite ***gramaticale***[80]. Una dintre unitățile gramaticale care intră în raportul de subordonare este obligatoriu ***o unitate sintactică subordonată*** (parte de propoziție, propoziție și, în mod excepțional, la apoziție – frază) care are importanță redusă, fiind reductibilă cu zero. Cealaltă unitate gramaticală din cadrul raportului de subordonare este, în majoritatea

[79] G.A., 2, pg. 254.
[80] Vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 132.

cazurilor, ***o unitate morfologică regentă*** (o propoziție). Regentul ca unitate sintactică apare doar atunci când subordonatul este o propoziție sau frază apozitivă[81].

Forma raportului de subordonare se constituie în ***mărcile*** prin care se poate indica importanța diferită (secundară în opoziție cu principală) a unităților gramaticale intrate în raport. La raportul de subordonare se întâlnesc toate mărcile existente în limba română pentru raporturile sintactice, adică intonația, pauza, flexiunea, acordul, topica, juxtapunerea și joncțiunea[82].

În legătură cu unitățile subordonate, C. Dimitriu consideră că acestea pot fi grupate ***„după necesitatea lor în context"***, care depinde de caracterul suficient sau insuficient al regentului. Astfel, când regentul este insuficient semantic sau gramatical, subordonatul este ***indispensabil*** comunicării. Exemplu: Fratele meu locuiește în satul... Dacă, însă, regentul este suficient, subordonatul este ***facultativ***, comunicarea putându-se realiza și fără acesta. Exemplu: ***Plouă*** acum. (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 134).

Raportul de subordonare poate apărea numai la două nivele, și anume, în interiorul propoziției și în interiorul frazei.

În interiorul propoziției, subordonarea se creează între unitatea sintactică subordonată reprezentată printr-o parte de propoziție secundară și unitatea morfologică regentă.

În interiorul frazei, subordonarea apare între o unitate sintactică reprezentată printr-o propoziție secundară subordonată și elementele regente ale acesteia, care, de obicei, sunt unități morfologice, iar, uneori sunt unități sintactice. Gramatica Academiei clasifică propozițiile subordonate în două mari grupe, și anume, ***subordonate necircumstanțiale*** (subiective, predicative, atribu-

[81] Vezi în acest sens C. Dimitriu, GLRS, pg. 132.

[82] C. Dimitriu, GLRS, pg. 134.

tive, completive directe, indirecte şi de agent şi predicative suplimentare) şi ***subordonate circumstanţiale*** (toate celelalte: de loc, de timp, de cauză etc)[83].

În legătură cu opiniile prezentate, referitoare la raportul sintactic de subordonare (vezi supra), observăm că acest raport sintactic este distinct de celelalte raporturi datorită ***conţinutului*** său specific: raportul de subordonare apare nu numai la nivelul ***unităţilor sintactice***, ci şi la cel al ***unităţilor morfologice***, aceste unităţi gramaticale fiind ***diferite*** ca importanţă. În ceea ce priveşte ***exprimarea*** raportului sintactic de subordonare, considerăm că aceasta se realizează cu ajutorul mai multor ***mărci***, şi anume, ***joncţiunea***, ***juxtapunerea***, ***topica***, ***flexiunea*** şi ***acordul***. Argumentele enunţate, privind specificul raportului sintactic de subordonare comparativ cu celelalte raporturi sintactice, conduc, în opinia noastră, la ideea susţinerii existenţei acestui raport sintactic în limba română.

2.4. Raportul sintactic mixt

Despre raportul sintactic mixt[84] (de coordonare şi subordonare în acelaşi timp), vorbeşte C. Dimitriu, care afirmă că acest tip de raport sintactic este puţin frecvent şi se întâlneşte numai la nivelul frazei între două propoziţii. ***Conţinutul*** raportului mixt este reprezentat de faptul că una dintre cele două propoziţii intrate în raport este o secundară subordonată, care este comutabilă cu zero, având o importanţă redusă; această secundară subordonată determină un element al unei propoziţii regente, care,

---

[83] G.A., 2, pg. 257.

[84] Raportul sintactic mixt este numit în literatura de specialitate românească şi *relaţie mixtă propoziţională* sau *relaţie mixtă-binară* (vezi Gh. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, 1982, pg. 152.

din punctul de vedere al importanței ei în comunicare, poate fi principală, uneori, și secundară[85].

Formal, raportul mixt este marcat prin două conective de feluri diferite (eventual asociate și cu pauza și intonația): „un element de relație subordonator în frază, explicabil prin caracterul de secundară al propoziției subordonate"; „o conjuncție coordonatoare suspendată, care trebuie să lege propoziția regentă exprimată de regenta lăsată neexprimată"[86]. Exemplu: „Dragă-mi este dragostea /Cu-nălțimile și-abisul/Și cu ce ***mai are ea***." (L. Blaga, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 136).

Ocurența, în planul expresiei, a două jonctive – mărci ale raportului sintactic mixt – un jonctiv coordonator și altul subordonator, ne determină să subscriem opiniei lui C. Dimitriu, potrivit căreia există raportul sintactic mixt, ca raport distinct de ***raportul sintactic de coordonare*** și de ***raportul sintactic de subordonare***.

2.5. Raportul sintactic explicativ

Acest raport sintactic[87] apare tot numai la nivelul frazei, între o propoziție intermediară explicativă[88] și o propoziție

---

[85] C. Dimitriu, GLRS, pg. 136.

[86] C. Dimitriu, GLRS, pg. 136.

[87] Unii cercetători încadrează realizarea de tipul „Zi-mi Radule, pe nume, *că doară sunt copilul d-tale* (Alecsandri, în „Convorbiri literare", IV, pg. 316, după *Gramatica limbii române*, Editura Academiei, 1954, 1, pg. 169) la *raportul de coordonare* (vezi G.A., 1, 1959, pg. 169; I. Coteanu, *În legătură* cu „subordonatele explicative", în L.R., IX, nr. 1, pg. 27-33) fiind de părere că coordonata cauzală este o „principală cauzală" (I. Coteanu, art. cit., pg. 28). Alți specialiști includ realitatea gramaticală în discuție la raportul de subordonare (vezi I. Rizescu, *Notă asupra subordonatelor explicative*, L.R., IX, nr. 1, pg. 21-26). Alți lingviști consideră că acest tip de raport este un raport sintactic *aparte*, diferit de *coordonare* și *subordonare* (vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 136).

[88] Vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 136; S. Stati, *Există propoziții coordonate cauzale?*, LR, 1954, nr. 6, pg. 92-98.

(eventual o frază) explicată. În fraza explicativă, propoziţia explicativă reprezintă baza frazei respective, şi, deci, nu este comutabilă cu zero, asemănându-se cu propoziţia principală. Depinzând, însă, de o propoziţie sau frază, căreia îi urmează întotdeauna şi de care este joncţionată printr-o „conjuncţie intermediară"[89] (*căci* sau *că*) – obligatoriu asociată cu pauza şi intonaţia – propoziţia explicativă se aseamănă cu propoziţia secundară. Cel de al doilea termen al raportului explicativ îl constituie o propoziţie (principală sau secundară) sau o frază explicată. Caracteristica pertinentă a raportului explicativ este „elementul explicativ, aflat în dreapta conectivului, care nu este nici principal, nici secundar, ci întotdeauna intermediar"[90]. Exemplu: „Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,/Vezi o masă mare-ntin-să cu făclii prealuminate,/***Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese/Au venit*** ca să serbeze nunta gingaşei mirese." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 137).

Raportul sintactic explicativ nu este încadrabil, în opinia noastră, la subordonare, deoarece propoziţia intermediară explicativă este o propoziţie – nucleu, cu o importanţă majoră în planul frazei, ea explicând una sau mai multe unităţi sintactice anterioare. Raportul sintactic explicativ nu poate fi încadrat nici la coordonare, datorită ocurenţei jonctivului subordonator care introduce propoziţia explicativă. Aceste argumente conduc la ideea că există un alt raport sintactic în limba română, diferit atât de coordonare, cât şi de subordonare, şi anume, ***raportul sintactic explicativ***.

---

[89] C. Dimitriu, GLRS, pg. 137.

[90] C. Dimitriu, GLRS, pg. 137.

2.6. Raportul sintactic de incidență

Elementele incidente „poartă marca afectivității și spontaneității subiectului vorbitor și reflectă o predominare a dimensiunii stilistice a textului asupra dimensiunii sintactice”[91].

Raporturile sintactice prezentate până aici au fost exemplificate cu părți de propoziție, propoziții și fraze aflate într-un singur plan, și anume, în ***planul comunicării***. Comparativ cu raporturile sintactice prezentate anterior, raportul sintactic de incidență se creează între două planuri distincte, și anume, planul comunicării și ***planul comentariilor la comunicare***[92]. Raportul sintactic de incidență este „expresia sintactică a intersectării a două sau mai multor planuri în interiorul unui același enunț care devine astfel un enunț complex”[93]. ***Conținutul*** raportului sintactic de incidență constă în faptul că unitățile sintactice incidente nu pot fi concepute în mod logic ca unități sintactice „de sine stătătoare” și nici nu pot fi „detașate din context”[94], ci apar obligatoriu în legătură cu o unitate sintactică neincidentă. Privitor la ***forma*** raportului de incidență se observă, că, în general, „unitățile sintactice incidente sunt în mod obligatoriu separate de unitățile sintactice neincidente printr-o pauză, care este însoțită și de modificarea intonației”[95]. Ex: „Așa o fi, n-o fi așa, ***zise mama***, vreau să-mi fac băietul popă.” (I. Creangă, după Dimitriu, GLRS, pg. 142). Măcile incidenței sunt, deci, ***pauza*** și ***intonația***.

Raportul sintactic de incidență apare la nivelul propoziției,

---

[91] D. Irimia, GLR, pg. 519.
[92] Vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 138.
[93] D. Irimia, GLR, pg. 517.
[94] G.A., 2, pg. 422.
[95] C. Dimitriu, GLRS, pg. 143.

la nivelul frazei[96], dar şi la nivelul textului: „Eu sper (***şi ţi-o spun asta ca să mă ţii minte***) că m-ai înţeles." (M. Preda, după D. Irimia, GLR, pg. 521).

Având în vedere opiniile amintite referitoare la raportul sintactic de incidenţă (vezi supra), considerăm că acest raport este distinct de celelalte raporturi sintactice existente în limba română, datorită faptului că el se manifestă între două tipuri diferite de unităţi sintactice: unităţi sintactice care aparţin ***comunicării obiective*** şi unităţi sintactice care aparţin ***subiectivităţii, modalităţii***. Elementele incidente (cuvinte, construcţii, propoziţii, fraze) sunt caracterizate de trăsătura + ***afectivitate***, ele exprimând participarea afectivă a subiectului vorbitor la comunicarea obiectivă. În privinţa manifestării raportului de incidenţă în plan ***formal***, observăm că acest raport sintactic poate fi marcat fie prin ***pauză***, fie prin ***jonctive coordonatoare*** sau ***subordonatoare***, pauza fiind ***marca principală***, iar ***elementele de relaţie*** reprezentând ***mărci secundare*** ale incidenţei. Cele afirmate anterior sunt argumente care ne determină să pledăm pentru ideea existenţei acestui raport sintactic.

[96] Vezi G.A., 2, pg. 422-427, care vorbeşte despre „cuvinte şi construcţii incidente".

3. FUNCȚIILE SINTACTICE

Funcțiile sintactice sunt rezultatul raporturilor sintactice. Admițând că funcția sintactică reprezintă un adaos dobândit de o unitate sintactică componentă, ca urmare a raporturilor sintactice contractate la nivelul unității sintactice din care face parte[97], urmează că, în limba română - în opinia noastră - există *șapte* funcții sintactice[98], și anume, ***subiectul, predicatul, atributul, complementul*** (cu toate tipurile de complement), ***circumstanțialul*** (cu toate tipurile de circumstanțial), ***funcția cu dublă subordonare simultană*** și ***apoziția***. Una și aceeași funcție sintactică poate avea mai multe ***realizări***, la nivele diferite: *nivelul propoziției* (*partea de propoziție*), *nivelul frazei* (*propoziția*), *nivelul textului* (*fraza*). Cele șapte funcții sintactice menționate se realizează în plan sintactic, la nivel de propoziție, de frază și de text, în mod diferit. De exemplu, funcția sintactică de *circumstanțial consecutiv* se realizează numai la nivelul frazei, concretizându-se în propoziția circumstanțială consecutivă[99]. Exemplu: „La steaua care-a răsă-

---

[97] Vezi în acest sens, S. Stati, *Noțiunea de „funcție" în gramatică*, în LL, 14, 1967, pg. 127-128.

[98] Există și cuvinte *fără funcție sintactică*, numite și *afuncționale*, în opoziție cu clasa de cuvinte *funcționale*. Dintre aceste cuvinte *afuncționale* putem aminti: *adverbele modale (modalizatoare) de reliefare: și, chiar, tocmai* etc; *adverbele modale de restricție: doar, numai, decât* etc, *modalele de aproximare: aproximativ, vreo, circa* etc; *verbele auxiliare* din structura diverselor forme verbale, *pronumele personale o (a o lua la sănătoasa), -i (dă-i cu una, dă-i cu alta), le (Le vede la matematică); substantivele în cazul vocativ* etc. (Vezi în acest sens, I. Lobiuc, *Teoria limbii române pentru practica examenelor*, Editura „Spiru Haret", Iași, 1996, pg. 61-62).

[99] Ceea ce G.A., 2, pg. 186, în exemple de tipul *Căzu la pat bolnavă de **moarte***, numește „circumstanțial de mod consecutiv" nu reprezintă, în opinia noastră, ceva distinct de circumstanțialul de mod (vezi și C. Dimitriu, GLRS, pg. 274).

rit /E-o cale-atât de lungă,/***Că mii de ani i-au trebuit/Luminii*** să ne-ajungă." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 173). Comparativ cu funcţia sintactică de circumstanţial consecutiv, funcţia sintactică de circumstanţial concesiv, de exemplu, are ***două*** realizări, ea concretizându-se atât la nivelul propoziţiei, când se numeşte *circumstanţial concesiv*: *A vorbit bine,* ***în ciuda emoţiilor***[100], cât şi la nivelul frazei, când poartă numele de *propoziţie circumstanţială concesivă*: „Avocatul Baloleanu, ***deşi era numai cu câţiva ani mai mare ca Iuga***, era foarte voinic." (L. Rebreanu, pg. 543). Cât priveşte funcţia sintactică de atribut, aceasta are *trei* realizări, atât la nivelul propoziţiei, când este numită atribut: „Înţelepciunea *unui mag* mi-a povestit odată." (L. Blaga, pg. 9), cât şi la nivelul frazei, când se concretizează sau în propoziţie atributivă: „Păinjeniş ***ce-ascunde pretutindeni firea.*** " (L. Blaga, pg. 9), sau, dacă acceptăm existenţa lui, în substitutul de propoziţie atributivă: *Întrebarea* ***dacă da sau ba*** *şi-o pune mereu*[101]. Spre deosebire de funcţiile sintactice discutate (funcţiile sintactice de circumstanţial consecutiv, circumstanţial concesiv şi atribut), funcţia sintactică de apoziţie are *patru* realizări. Ea se poate realiza fie ca parte de propoziţie, când se numeşte apoziţie: „Toma Bulbuc, *tatăl lui George*, sosi acasă abia seara." (L. Rebreanu, pg. 495), fie ca propoziţie, când poartă numele de propoziţie apozitivă: „Dezmierd un chip de copilă în felul meu, *adică umplu un album cu diferite expresii ale unui singur cap*." (M. Eminescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 282), fie ca substitut de propoziţie, când se numeşte substitut de propoziţie apozitivă: *Tu de colo,* ***băiete,*** *apropie-te!* (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 352), fie ca frază, când poartă denumirea de frază apozitivă: „Oprindu-se într-un

[100] C. Dimitriu, GLRS, pg. 302.
[101] C. Dimitriu, GLRS, pg. 237.

loc, i se întâmplă iar să vadă ceva deşenţat ce nu mai văzuse: *un om ţinea puţin un oboroc deşert cu gura spre soare, apoi răpede-l înşfăcă şi intră cu dânsul într-un bordei.*" (I. Creangă, după Dimitriu, GLRS, pg. 352).

3.1. Funcţia sintactică de subiect

Funcţia sintactică de subiect poate fi realizată atât la nivelul propoziţiei, când este numită ***subiect***, cât şi la nivelul frazei, când poate fi concretizată într-o ***propoziţie subiectivă***.

3.1.a. Funcţia sintactică de subiect la nivelul propoziţiei

Luând în consideraţie varietatea realizărilor acestei funcţii sintactice, ne referim la subiectul de la nivelul propoziţiei având în vedere mai multe perspective.

Din punctul de vedere al *exprimării-neexprimării* subiectului, există două tipuri de subiect, şi anume, ***subiectul exprimat prin părţi de vorbire*** şi ***subiectul neexprimat prin părţi de vorbire***.

3.1.a.$_1$ Subiectul exprimat prin părţi de vorbire

În cadrul subiectului exprimat prin părţi de vorbire, există: subiect exprimat prin *substantiv* (comun sau propriu): „În faptă *lumea*-i visul sufletului nostru." (M. Eminescu, pg. 25); „S-apleacă peste iesle/Şi peste lumină *Maria.*" (L. Blaga, pg. 172); subiect exprimat prin *pronume*: „Prin natura sa predispusă, *el* devenea şi mai sărac." (M. Eminescu, pg. 27); subiect exprimat prin *numeral* întrebuinţat substantival: „Vreo *zece* se repeziră la trăsură, ajutând fetelor să coboare." (L. Rebreanu, pg. 149); subiect exprimat prin *forme verbal-nominale* (infinitiv, supin): „E uşor ***a scrie*** versuri/Când nimic nu ai a spune." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 168); „Cum fusese Curtea era lesne de ***închipuit***." (I. L. Caragiale, după D. Irimia, pg. 389).

Din punct de vedere *structural*, subiectul poate fi: a) subiect *fără prepoziție* în cazul nominativ: „***Frumusețea***, ca și zborul și iubirea/de cenușe-și leagă firea." (L. Blaga, pg. 378); subiect *cu prepoziție*[102]: „Ah! Sunt printre voi *de-aceia* care nu cred tabla legii." (M. Eminescu, după G.A., 2, pg. 90); b) subiect exprimat prin *cuvânt sintetic*: „Astfel cântă sfâșiat/lângă mine *vântul*." (L. Blaga, pg. 280); subiect exprimat prin *structură analitică*: „*Aducerile-aminte* pe suflet cad în picuri/Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 154); c) subiectul *simplu*, subiectul *multiplu* și subiectul *dublat*. Convențional, subiectul exprimat printr-o singură parte de vorbire se numește *subiect simplu*. În general, în cazul părții de vorbire prin care este concretizat subiectul simplu, nu există sau nu interesează raporturile sintactice: „*Melancolia* în vârsta lui este semnul caracteristic al orfanilor." (M. Eminescu, pg. 27). Subiectul exprimat prin mai multe părți de vorbire coordonate (mai multe substantive sau substitute ale acestora) se numește *subiect multiplu*: „*Ion și Simion* nu mai înțelegeau nimic." (L. Rebreanu, pg. 134). În afara subiectului multiplu, există și un alt fel de subiect exprimat prin două părți de vorbire, și anume, așa-zisul *subiect dublat* (reluat sau anticipat). Dacă subiectul multiplu trimite la mai multe noțiuni-subiect, subiectul dublat vizează un singur obiect al gândirii, adică o singură noțiune-subiect, care se dublează din anumite cauze: „*Virtutea* pentru dânșii *ea* nu există." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 43); „Bine, voinice,... a veni *ea* și

[102] Subiectul exprimat prin substantiv sau pronume *cu prepoziție* este subiectul în cazul acuzativ, uneori și genitiv, precedat de prepozițiile *de, din, dintre*, care apar în construcții partitive (vezi în acest sens, C. Dimitriu, GLRS, pg. 161).

vremea aceea." (I. Creangă, după Iordan, LRC, pg. 545)[103]. Atunci când subiectul este exprimat prin părţi de vorbire, aceste părţi de vorbire stau, de obicei, în cazul ***nominativ***, care este prin excelenţă cazul subiectului: „Dar te rog, Radu, să te gândeşti la toate... *Eu* te aştept!" (Cezar Petrescu, pg. 117).

Există, însă, şi propoziţii în care subiectul apare în alte cazuri decât nominativul, şi anume, în ***genitiv, dativ*** sau ***acuzativ***.

3.1.a.$_{1.1.}$ Subiectul în ***genitiv*** poate fi exprimat prin formele de genitiv ale pronumelor relative care au flexiune, adică prin *cui, căruia, celuia ce* etc. Exemplu: „*Hai fiecare pe la casa* ***cui*** *ne are...*" (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 90). Explicaţia subiectului în genitiv o constituie o elipsă. C. Dimitriu consideră că ***modelul*** unei astfel de construcţii este următorul: *Hai fiecare pe la casa* ***omului cine*** (eventual ***care, cel ce*** etc) *ne are...* şi că forma de genitiv ***cui*** se poate explica „prin preluarea de către pronumele relativ a funcţiei şi formei pe care antecedentul neexprimat *omului* o avea pe lângă regentul *casa.*"[104].

Mai greu de interpretat sunt, însă, construcţiile în care un substantiv sau un substitut al acestuia în genitiv este precedat de articolul posesiv-genitival: „Vin oaspeţi şi câinele latră;/Le ies înainte grăbiţi/***Ai casei*** pe pragul de piatră" (G. Coşbuc, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 90). În astfel de situaţii, Gramatica Academiei propune să considerăm că „articolul ***ai***, în nominativ, ţine locul unui substantiv în nominativ (sau al unui substitut al acestuia) pe care îl determină genitivul: ***ai casei***

[103] Privitor la aşa-zisul subiect reluat sau anticipat (altfel spus, subiect *dublat*), vezi N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, Bucureşti, 1945, pg. 57., care consideră că subiectul dublat reprezintă o apoziţie.

[104] C. Dimitriu, GLRS, pg. 156.

înseamnă ***locatarii casei***; astfel se vede că adevăratul subiect al propoziţiei este şi aici la nominativ"[105].

Observând că în această interpretare există o contradicţie, anume faptul că un articol poate ţine locul unui substantiv, Valeria Guţu Romalo consideră că în construcţiile în discuţie ***al, ai*** etc nu sunt articole, ci ***pronume semiindependente*** care „realizează poziţia subiect impunând verbului persoana a treia", atunci când pronumele semiindependent este „determinat printr-un genitiv sau posesiv"[106]. În opinia lui C. Dimitriu, opinie la care subscriem, în exemplele de acest tip ***al, ai*** etc reprezintă articole posesiv-genitivale care împreună cu substantivul în genitiv „constituie un grup de cuvinte unitar în care cele două componente au roluri diferite: articolul posesiv-genitival are rol gramatical prim (...), iar genitivul substantivului are rol semantic prim (...)"[107].

3.1.a.$_{12.}$ În cazuri rare şi numai dacă este exprimat printr-un pronume relativ cu flexiune cazuală (***cine, cel ce, care***), subiectul poate apărea şi în cazul dativ. Exemplu: *Îi ofer această carte* ***cui (celui ce, căruia)*** *vrea să o citească* (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 159). Şi în acest caz se poate presupune o construcţie iniţială de tipul *Îi ofer această carte* ***omului cine*** *vrea să o citească*, cuvântul considerat în această construcţie „de prisos" fiind eliminat, fapt ce a făcut ca pronumele relativ să preia şi funcţia de complement indirect a elementului elidat, şi forma de dativ a acestuia, păstrându-şi, însă, funcţia de subiect pe lângă verbul predicat.

---

[105] G.A., 2, pg. 90

[106] Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, 1963, pg. 113.

[107] C. Dimitriu, GLRS, pg. 158-159.

3.1.a.$_{13.}$ Destul de răspândit este subiectul în acuzativ cu prepoziţie. Dintre propoziţiile care pot preceda un substantiv (sau un substitut al acestuia) în acuzativ cu funcţia sintactică de subiect amintim ***din, de, dintre*** care apar în construcţii partitive: „Ah! Sunt printre voi (oameni) ***de-aceia*** care nu cred tabla legii." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 161). O situaţie aparte au pronumele nehotărâte *toţii, toatele* (numai la plural şi numai articulate) precedate de prepoziţia ***cu***, care îndeplinesc funcţia sintactică de subiect[108]. Exemplu: „Intrară ***cu toatele*** în casă." (I. Creangă, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 162). Şi în acest caz este vorba despre un tip de subiect în acuzativ cu prepoziţie, explicabil „prin neexprimarea nominativului subiect din construcţia iniţială: intrară ***cu toatele*** în casă - intrară ***ele cu toatele*** în casă."[109].

3.1.a.$_{2.}$ *Subiectul neexprimat prin părţi de vorbire*

Există contexte în limba română în care subiectul este ***inexistent***, el fiind numit şi ***subiect zero***. Acest tip de subiect „ar trebui să existe dar este de neidentificat pentru mintea omenească, ca în cazul verbelor << meteorologice >>: *plouă; se înserează; se crapă de ziuă*"[110]

Posibilitatea ca subiectul unei propoziţii să nu fie exprimat prin părţi de vorbire apare în cazul în care persoana reală şi persoana gramaticală a subiectului rezultă din diversele mărci pentru indicarea persoanei şi numărului la verb (desinenţe, alternanţe fonetice, verbele auxiliare, accentul în context etc). Atunci când subiectul nu este exprimat prin una sau mai multe părţi de vorbire,

---

[108] C. Dimitriu, GLRS, pg. 161.
[109] C. Dimitriu, GLRS, pg. 162.
[110] Vezi I. Lobiuc, *Teoria limbii române pentru practica examenelor*, Editura „Spiru Haret", Iaşi, 1996, pg. 72.

iar verbul predicat sau din structura predicatului este la persoana întâi sau a doua, singular sau plural, se vorbeşte despre *subiect inclus*. Exemple: „Le-aş strânge (eu)-ntr-un mănunchi/să le cobor (eu) la mine (L. Blaga, pg. 54).

Când subiectul este neexprimat prin părţi de vorbire, iar verbul predicat sau din structura predicatului este la persoana a treia, singular sau plural, vorbim despre *subiect subînţeles*. Exemplu: „Se ridică (ea) aşezându-şi părul sub bonetă." (Cezar Petrescu, pg. 117).

În cazul *subiectului nedeterminat*, persoanele întâi, a doua şi a treia trimit la „persoane reale cu valoare generală sau nedeterminată[111]. Exemplu: „*Scria*-n gazetă că s-a dat/Poruncă să se-ntoarcă-n ţară/Toţi cei plecaţi de astă vară." (G. Coşbuc, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 94). C. Dimitriu clasifică subiectul nedeterminat în două grupe, şi anume:

3.1.a.$_{2.1.}$ Subiect nedeterminat de persoana a treia, posibil în propoziţiile cu verbul predicat sau din structura predicatului la persoana a treia singular. Acest fel de subiect nedeterminat nu se exprimă, de obicei, prin părţi de vorbire. Exemplu: ***Bate la uşă; Scrie la ziare*** etc (acest tip de subiect nedeterminat este un subiect neidentificat, adică „identitatea semantic-sintactică a subiectului rămâne necunoscută sau este lăsată necunoscută, întrucât nu prezintă interes pentru protagoniştii actului verbal."[112].

3.1.a.$_{2.2.}$ Subiect nedeterminat de persoana a doua singular sau întâi plural. De obicei nici acest subiect nedeterminat nu se exprimă prin părţi de vorbire, ci rezultă din mărcile persoanei gramaticale de la verb şi din context. Acest tip de subiect nede-

[111] C. Dimitriu, GLRS, pg. 170; G.A., 2, pg. 93.
[112] D. Irimia, GLR, pg. 393.

terminat este numit ***subiect general***[113], deoarece „identitatea lui semantică este deschisă; poate primi datele concrete ale oricărui subiect extralingvistic, variabil odată cu schimbarea protagoniştilor procesului de comunicare lingvistică”. Exemple: „Dacă ***nu scrii*** ceea ce ***gândeşti***, de ce ***să*** mai ***scrii***?” (Camil Petrescu, după D. Irimia, GLR, pg. 392); „Fie că ***vrem***, fie că ***nu vrem***, fie că ***trăim*** vreme de pace ori vreme de război, timpul îşi continuă lucrarea lui...” (Z. Stancu, după D. Irimia, GLR, pg. 393). Uneori, subiectul nedeterminat poate fi şi exprimat: „Ce e rău şi ce e bine/***Tu*** te-ntreabă şi socoate.” (M. Eminescu, după D. Irimia, GLR, pg. 393).

3.1.b. Funcţia sintactică de subiect la nivelul frazei

O problemă care intervine în discuţia privitoare la propoziţia subiectivă este aceea dacă propoziţia subiectivă poate fi încadrată sau nu în categoria subordonatelor. Încadrarea subiectivei în categoria subordonatelor ar implica recunoaşterea existenţei corespondenţei între o parte ***principală*** de propoziţie – subiectul – şi o propoziţie subordonată, deci ***secundară*** în planul frazei – propoziţia subiectivă.

În literatura de specialitate, atunci când se vorbeşte despre limitele în ceea ce priveşte corespondenţa dintre părţile de propoziţie şi propoziţiile corespunzătoare, este amintit, ca o primă deosebire, faptul că „în timp ce subiectul, ca parte de propoziţie, este parte principală, propoziţia subiectivă nu este propoziţie principală, ci propoziţie secundară, subordonată”[114].

Pentru unii cercetători[115], propoziţia subiectivă este secun-

---

[113] D. Irimia, GLR, pg. 392.
[114] G.A., 2, pg. 255.
[115] Vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 123; Ecaterina Teodorescu, *Propoziţia subiectivă*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1972, pg. 113; G.A., 2, pg. 255; Şt. Iacob, *Natura subiectului*, LR, 1969, pg. 510.

dară deoarece, în primul rând, în cadrul frazei, „are o importanță mai mică decât regenta ei și, ca urmare, poate fi comutată - principial – cu zero"[116] și pentru că, în al doilea rând, subiectivele, în calitate de propoziții secundare, „conțin un element de relație subordonator în frază"[117]. Ca atare, subiectiva este înscrisă printre subordonate, înscriere care este justificată „nu numai prin elementele ei introductive ci și din punct de vedere structural", deoarece, din punct de vedere structural, „predicatul domină subiectul"[118].

Cercetătorii care consideră că între subiect și predicat există un raport de interdependență[119] încadrează subiectivele în rândul propozițiilor nonomisibile și, deci, cu o importanță egală în cadrul frazei cu a subiectului în cadrul propoziției. Subiectivele, opinează acești cercetători, nu adaugă, pur și simplu, diferite informații de natură semantică și gramaticală, ci „aduc compliniri indispensabile din punct de vedere gramatical propozițiilor regente, ale căror subiecte sunt"[120].

Considerăm că propozițiile subiective nu sunt propoziții secundare și subordonate ci propoziții „inerente"[121] pentru că aceste propoziții nu pot fi omise din enunț, fără ca acesta să sufere din punctul de vedere al informației semantice și gramaticale transmise. Propozița subiectivă, întocmai ca și corespon-

---

[116] C. Dimitriu, GLRS, pg. 123.
[117] C. Dimitriu, GLRS, pg. 123.
[118] Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, pg. 112.
[119] Vezi I. Iordan, LRC, pg. 522; Ecaterina Alexandrescu, *Cu privire la unele probleme ale propozițiilor subiective, predicative și ale regentelor acestora*, LL, 1967, 15, pg. 167-177; Marina Rădulescu, *Relația sintactică dintre subiect și predicat*, LR, 1, 1980, pg. 11-26.
[120] Ecaterina Alexandrescu, *Probleme*, pg. 169.
[121] Ecaterina Alexandrescu, *Probleme*, pg. 177.

dentul ei din plan propozițional, subiectul, aduce compliniri indispensabile din punct de vedere semantic și gramatical propoziției regente. Subiectul este o parte principală de propoziție, iar propoziția subiectivă o propoziție inerentă.

Privitor la modalitatea de stabilire a legăturii dintre ***propoziția subiectivă*** și elementul cu care aceasta este pusă în legătură, există propoziții subiective legate prin ***joncțiune*** de predicatul cu care intră în legătură și propoziții subiective care se ***juxtapun*** la elementul cu care sunt puse în legătură [122]. Exemple: „Părea ***că*** *fiecare floare și fiecare stea e sor cu mine.*" (M. Eminescu, pg. 142); Cât de bine ar fi/***cetatea să uite o zi*** /că ceasul îi este stăpân." (L. Blaga, pg. 165).

Joncțiunea propoziției subiective cu elementul vizat de aceasta se realizează cu ajutorul mai multor elemente de relație. Astfel, subiectivele pot fi introduse prin: a) *conjuncțiile universale* de tipul *că, de, ca, dacă* etc: „Se vede ***că*** *scrisorile de la Cluj ajung a treia zi după înmormântare.*" (Cezar Petrescu, pg. 179); b) pronumele relative *cine, care, ce, cât, ceea ce.*" Și apoi ***ceea ce*** *face Vasile Baciu e strigător la cer.*" (L. Rebreanu, pg. 236); c) pronumele sau adjectivele pronominale nehotărâte, de tipul *oricine, orice, oricare*: „***Oricine*** *va privi pe oameni ca oameni* nu poate fi decât bun." (N. Iorga, după Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, pg. 72); adverbele pronominale relative: *unde, când, cum* și formațiile *de unde, până unde, de când* etc: „***Cum*** *nici unul dintr-înșii nu i-a suflat nici o vorbă*, despre ce s-a petrecut, înseamnă că trebuie să se fi petrecut ceva rău cu dânsul." (L. Rebreanu, pg. 249).

---

[122] Putem vorbi de ***juxtapunerea*** subiectivei când verbul predicat este la conjunctiv și nu este precedat de *să*, caz în care *să* reprezintă marca conjunctivului, nu și marca subordonării în frază (vezi și Șt. Hazy, *O conjuncție devenită morfem*?, St. UBB, 1962, nr. 2, pg. 87-91).

Predicatul la care se referă propozițiile subiective poate fi exprimat prin: 1. verbe la diateza impersonală având ca marcă pronumele reflexiv *se* (*a se părea, a se întâmpla, a se zice* etc). Exemplu: „***Se pare*** cum că-i altă toamnă." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 176); 2. verbe impersonale cu marca ∅ (*a fi, a avea, a părea, a rămâne*). Exemplu: „Dac-***ar fi*** să iasă toți învățați, după cum socoți tu, ***n-ar mai avea*** cine să ne tragă ciubotele." (I. Creangă, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 172); 3. expresii verbale impersonale (*a fi bine, a fi rău, a fi sigur* etc). Exemplu: „***Nu-i rău*** măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte..." (I. Creangă, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 172); 4. adverbe predicative (*poate, desigur, firește* etc), când acestea sunt urmate de o conjuncție subordonatoare. Exemplu: „***Poate*** că din trupul tău /îmi vor ciopli nu peste mult /sicriul." (L. Blaga, pg. 7); 5. verbe predicat la orice diateză, care nu au un subiect parte de propoziție (frecvent în proverbe și zicători): „Nu spera și nu ai teamă, /***Ce e val***, ca valul ***trece***." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 148).

3.2. Funcția sintactică de predicat

Funcția sintactică de predicat se realizează atât la nivelul propoziției, când se numește *predicat*, cât și la nivelul frazei, când se vorbește despre *propoziția predicativă*.

3.2.a. Funcția sintactică de predicat la nivelul propoziției

Având în vedere *părțile de vorbire* prin care predicatul propozițional poate fi exprimat, există predicat *verbal*, predicat *adverbial*, predicat *interjecțional* și predicat *nominal*. (Există și opinia că predicatul exprimat prin adverb și prin interjecție aparțin predicatului verbal)[123]. În unele lucrări[124] se neagă funcția pre-

---

[123] Vezi în acest sens, G.A., 2, pg. 95-98; Irimia, SGLS, pg. 70.
[124] Ecaterina Teodorescu, *Adverbe predicative?*, în LR, nr. 5, 1964, pg. 423-436.

dicativă a adverbelor. Suntem de părere că sunt predicate adverbiale numai adverbele sau locuţiunile adverbiale care intră în distribuţie cu un jonctiv subordonator. Funcţia sintactică de predicat interjecţional o îndeplinesc mai ales onomatopeiele[125]. Exemple: „Iar el ***zvârrr!*** cu o scurtătură în urma noastră." (I. Creangă, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 194); „*Poate* că din trunchiul tău îmi vor ciopli nu peste mult sicriul." (L. Blaga, pg. 7).

Predicatul verbal poate fi exprimat printr-un verb la un mod personal sau o locuţiune verbală. Exemplu: „*Păşea în vârful picioarelor, cu ochii ţintă la clătinăturile laptelui.*" (Cezar Petrescu, pg. 195); „*Ne-am dat seama* că fără popor nu putem face revoluţia." (Camil Petrescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 96). Autorii Gramaticii Academiei consideră că ***infinitivul*** este singurul mod nepersonal care poate avea rol de predicat, acest lucru întâmplându-se însă numai atunci când are valoare de imperativ: ***A nu se apleca*** în afară.

Predicatul nominal este alcătuit dintr-un verb copulativ la un mod personal şi dintr-unul sau mai multe nume predicative. Exemplu: „*A fost* cândva pământul nostru *străveziu.*" (L. Blaga, pg. 281). Existenţa predicatului nominal ca funcţie sintactică este posibilă doar atunci când există ***subiect*** exprimat sau dedus din context, deoarece el descrie sau caracterizează subiectul.

Verbele copulative. Verbul copulativ cel mai abstract semantic şi, de aceea, cel mai gramaticalizat este *a fi*, motiv pentru care autorii Gramaticii Academiei, vol. 2, pg. 99. îl consideră „copulativ prin excelenţă". Dacă verbul copulativ *a fi* – fiind total lipsit de sens lexical – are numai rol gramatical, celelalte verbe copulative: ***a deveni, a ajunge, a ieşi, a se face, a rămâne, a părea, a însemna, a se chema, a se numi*** etc, au – pe

[125] C. Dimitriu, GLRS, pg. 194.

lângă rolul gramatical – şi un rol semantic, contribuind la realizarea sensului denotativ al predicatului[126]. Verbul copulativ indică - pentru întreg predicatul nominal – categoriile gramaticale întâlnite la verb, și anume, persoana, și numărul, precum și timpul, modul şi chiar diateza.

Numele predicativ, poate fi exprimat printr-un substantiv, un adjectiv substantivizat sau un pronume, un adjectiv, un numeral, un verb la supin sau la infinitiv, un adverb sau o interjecţie. Exemplu: „Eu sunt *luceafărul* de sus." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 128). În cazuri rare şi numai când subînțelegerea din context se face cu uşurinţă, numele predicativ poate fi lăsat neexprimat: „- Ești cântăreţ la biserică? – Sunt (cântăreţ) (M. Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 101). În cadrul predicatului nominal, numele predicativ transmite informaţia semantică propriu-zisă, fapt care înseamnă că neexprimarea acestuia poate crea confuzii. Numele predicativ exprimat prin substantiv sau substitut al acestuia poate sta în următoarele cazuri: 1) nominativ; „Locomotivele sunt ***copiii*** noştri..." (Sahia, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 101); 2) genitiv: „Povestea-i ***a ciocanului*** ce cade pe ilău." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 47); 3) acuzativ cu prepoziție: „Masa e, firește, ***de brad***." (Camil Petrescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 102). Ca și subiectul, și numele predicativ poate fi multiplu: „Şi tu, cel spre bătăi aprins,/Acum ești ***potolit*** şi ***stins***." (G. Coşbuc, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 206).

---

[126] Paula Diaconescu în *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, SG, 2, pg. 105-120, propune ca predicatul nominal format cu copulativul *a fi* să se numească ***predicat nominal propriu-zis***, iar predicatul nominal format cu oricare din celelalte verbe copulative – ***predicat nominal verbal***.

Notă în literatura de specialitate[127] a fost exprimată și ideea că se poate renunța la termenul și conceptul de predicat nominal. S-a ajuns la această opinie prin definirea predicatului numai ca *verb la mod personal*, indiferent de faptul că acel verb – care se acordă în număr și persoană cu subiectul – este sau nu capabil să facă o comunicare despre conținutul subiectului. Se acordă, astfel, importanță exclusiv informației gramaticale, cea semantică fiind ignorată. Faptul că verbul se află la un mod personal și faptul că el actualizează valența verbal-personală a substantivului (acordul verbal) nu sunt suficiente, pentru ca verbul să exercite funcția sintactică de predicat verbal. Incapacitatea lui asertivă îl face incapabil de a realiza singur predicatul. Dacă, din considerente semantice, verbul la mod predicativ nu este suficient pentru realizarea predicației atunci când el aparține unei structuri analitice, considerăm că tot motive de ordin semantic conduc la ideea că nici verbul copulativ nu este suficient pentru realizarea predicatului, atunci când verbul copulativ este însoțit de numele predicativ. Așadar, analiza totală (atât din perspectiva informației gramaticale, cât și din perspectiva informației semantice) a fenomenului gramatical în discuție ne determină să considerăm sintagma „verb copulativ și nume predicativ" o *funcție sintactică unitară.* Verbul copulativ și numele predicativ, numai împreună și numai simultan, descriu și definesc subiectul, indicând starea sau esența acestuia sau narând ceva despre el[128].

---

[127] Vezi Elena Neagoe, *Observații asupra definiției verbului copulativ*, CL, 1969, nr. 1; D.D. Drașoveanu, *Sintagma verb copulativ + adjectiv – o certitudine?*, CL, 1973, nr. 2; Guțu, *Sintaxa*, pg. 135; G.G. Neamțu, *În problema predicatului nominal*, LR, 1979, nr. 5; *Termeni regenți pentru determinanții (complementele) predicatului nominal*, CL, 1972, nr. 1, pg. 51.

[128] Ecaterina Teodorescu, *În problema structurii părților de propoziție, cu privire specială la predicatul nominal*, LR, 1972, nr. 2.

Din perspectivă ***structurală***, există *predicat verbal simplu, predicat verbal compus, predicat verbal dezvoltat* şi *predicat nominal simplu* şi *predicat nominal compus*. Predicatul verbal ***simplu*** este exprimat printr-un verb sau o structură analitică (locuţiune sau expresie verbală): „Din straşina curat-a veşniciei/*Cad* clipele ca picurii de ploaie." (L. Blaga, pg. 16). În opoziţie cu predicatul verbal ***simplu***, se vorbeşte în literatura de specialitate despre existenţa predicatului verbal ***compus***, care conţine două verbe: un verb semiauxiliar (de modalitate, de aspect) şi un verb de bază[129]. Exemplu: „Avem norocul *să putem rămâne* aci." (Cezar Petrescu, pg. 179). Se vorbeşte[130] şi despre existenţa predicatului verbal ***dezvoltat***, diferit de predicatul verbal compus, format fie prin reluarea aceluiaşi verb, fie prin sintagme constituite din verbul *a sta* sau *a se lua* şi un al doilea verb, fie din sintagme formate din verbul *a trebui* şi un participiu pasiv. Exemplu: „Chestia asta, fiind serioasă, *nu trebuie adusă* în discuţie." (L. Rebreanu, pg. 143).

Predicatul nominal ***simplu*** este format dintr-un verb copulativ şi un nume predicativ: „Acuma ca să nu zici că-*s om* fără suflet." (L. Rebreanu, pg. 256). Predicatul nominal ***compus*** este format dintr-un verb semiauxiliar, un verb copulativ şi un nume predicativ: ***Trebuie să fi fost interesantă*** cartea dacă a citit-o atât de repede.

3.2.b. Funcţia sintactică de predicat la nivelul frazei

Ca şi la propoziţia subiectivă, şi în cazul propoziţiei predicative se pune problema dacă aceasta este o propoziţie secundară, subordonată, sau o propoziţie de aceeaşi importanţă cu a predica-

129 C. Dimitriu, GLRS, pg. 187; D. Irimia, GLR, pg. 379-380.
130 D. Irimia, GLR, pg. 372.

tului în cadrul propoziției. Dat fiind faptul că între subiect și predicat raportul este de *inerență*, adică, în termenii lui Hjelmslev, de dependență bilaterală, urmează că și raportul dintre propoziția predicativă (propoziție care corespunde în planul propoziției numelui predicativ – parte principală de propoziție –) și subiectul cu care aceasta intră în legătură prin intermediul verbului copulativ (marcă a raportului de inerență) este tot un raport sintactic de *inerență*. De aici rezultă că propoziția predicativă nu este propoziție secundară, subordonată[131], ci propoziție *inerentă*[132], adică principală, cu aceeași importanță cu a predicatului, în planul propoziției. Propoziția predicativă aduce compliniri indispensabile din punct de vedere semantic și gramatical comunicării. Ea are un loc *aparte* în frază, ca element indispensabil unui subiect însoțit de un verb copulativ insuficient gramatical și semantic pentru a comunica ceva. Predicatul fiind o parte principală de propoziție și propoziția predicativă este o propoziție *inerentă*, deci principală.

Din punctul de vedere al ***elementelor*** care introduc propozițiile predicative, există propoziții predicative joncționate cu verbul copulativ prin conjuncțiile universale *că, de, ca, dacă*; „Prima lui idee a fost ***că ar fi fost lovit de o afazie.***" (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 207); propoziții predicative introduse prin pronumele relative sau interogative *care, cine, ce, cât, ceea ce*: „Ei rămân ***ceea ce sunt***, chiar dacă eu mai

---

[131] Dintre cercetătorii care consideră propoziția predicativă propoziție secundară, subordonată, vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 209; Iacob, *Natura*, pg. 510; G.A., 2, pg. 254.

[132] Vezi Ecaterina Alexandrescu, *Cu privire la unele probleme ale propozițiilor subiective, predicative și ale regentelor acestora*, LL, 1967, nr. 15, pg. 177 (=Alexandrescu, *Probleme*), care vorbește despre existența raportului de *inerență* între propoziția predicativă și subiect.

privesc încă soarele și cerul." (O. Paler, după D. Irimia, GLR, pg. 379); propoziții predicative care au ca elemente introductive adverbele pronominale relative sau interogative *unde, când, cum* și formațiile *de unde, până unde* etc: „O fată frumoasă e ***cum ne-o arată soarele!***" (L. Blaga, pg. 284). În afară de propoziții predicative ***joncționate*** de verbul copulativ, se vorbește și despre propoziții predicative ***juxtapuse***. Se poate vorbi despre propoziții predicative juxtapuse dacă îl considerăm pe *să* numai marcă a modului conjunctiv, nu și marcă a subordonării. Despre juxtapunerea propoziției predicative se poate vorbi – dacă admitem predicativitatea ***infinitivului*** și a ***gerunziului*** – și atunci când verbul predicat sau din structura predicatului este la infinitiv sau la gerunziu[133]: „Niciodată nu voi ajunge /*s-aduc jertfa subt semnul înalt* /al curcubeului magic." (L. Blaga, pg. 98).

3.3. Funcția sintactică de atribut

Această funcție sintactică poate fi realizată la nivelul propoziției, când este numită *atribut*, fie la nivelul frazei, când se concretizează în *propoziția atributivă*.

3.3.a. Funcția sintactică de atribut la nivelul propoziției

Se numește atribut „partea de propoziție care determină un substantiv sau un substitut al lui[134].

În funcție de *părțile de vorbire* prin care sunt exprimate, se disting mai multe feluri de atribute: ***adjectival, substantival, pronominal, verbal și adverbial.***

3.3.a.₁. Atributul adjectival

Atributul adjectival este exprimat printr-un adjectiv pro-

---

[133] C. Dimitriu, GLRS, pg. 207.

[134] G.A., 2, pg. 114.

priu-zis sau prin alte părţi de vorbire cu valoare de adjectiv: numeral, adjectiv pronominal, verb la participiu sau la gerunziu, care se acordă cu substantivul determinat. Exemplu: „Ca linia vieţii runic săpată/Într-o *imensă, zăbavnică* palmă." (L. Blaga, pg. 143); „Ah! ce-am dorit în ora morţii *mele*." (M. Eminescu, pg. 261). Atributul adjectival are, în general, topica liberă, putând urma sau preceda determinatul. Urmând determinatul – indiferent de faptul că acesta este sau nu articulat – adjectivul cu funcţie de atribut este nearticulat: „Dar – e un înger *palid* cu lungi aripi şi negre." (M. Eminescu, pg. 319). Uneori, mai ales în poezie, adjectivul atribut urmând regentului poate fi însoţit de articolul demonstrativ-adjectival: „Uitarea le închide-n scrin /Cu mâna ei *cea rece*." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 217). Dacă substantivul regent ar fi trebuit să fie articulat cu articolul hotărât, atunci atributul adjectival ce precede regentul primeşte el articolul hotărât, substantivul rămânând nearticulat: „Dulce îmi veneai în umbră /*Tăinuitului* boschet." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 218).

Din punctul de vedere al ***structurii***, există atribute adjectivale exprimate printr-un ***cuvânt** sintetic*: „Cari râdea c-un fel de *copilăroasă* nebunie de zâmbetul lui." (M. Eminescu, pg. 64) şi atribute adjectivale exprimate printr-o structură *analitică*: „Vino să şedem subt pom,/unde ceasul *fără vină*/cu şarpele se joacă-n doi." (L. Blaga, pg. 270). De asemenea, tot din punct de vedere ***structural***, există atribut adjectival *simplu*: „N-am ce spune, muiere *vrednică* din toate punctele de vedere." (Cezar Petrescu, pg. 203) şi atribute adjectivale *complexe*[135]: „El scoase un pumnal *ascuţit şi mic* din sânul său." (M. Eminescu, pg. 149).

---

[135] Folosim termenul *multiplu* în cazul subiectului şi numelui predicativ şi termenul *complex* pentru celelalte părţi de propoziţie cu structură multiplă.

3.3.a.$_{2}$. Atributul substantival

Se exprimă printr-un substantiv sau printr-o parte de vorbire cu valoare de substantiv (numeral întrebuințat substantival). În funcție de ***cazul*** în care se află substantivul sau numeralul cu valoare substantivală cu funcție de atribut, atributul substantival este de *trei* feluri: ***atribut substantival în genitiv, atribut substantival în dativ*** și ***atributul substantival în acuzativ.***

Atributul substantival în genitiv se exprimă prin genitivul substantivelor și al numeralelor întrebuințate substantival (cardinale și ordinale): „Sfânto,/De voluptatea-ascunsă *a păcatului*?/Ca un eretic stau pe gânduri și mă-ntreb." (L. Blaga, pg. 19). Atributul substantival genitival exprimat prin numeral apare rar și este precedat de articolul demonstrativ-adjectival: *Lucrările **celor doi** sunt interesante.* Dacă între atributul genitival și regentul său apar diverse intercalări, atributul genitival este precedat de articol posesiv-genitival. Exemplu: „Au ajuns să rupă gratii ruginite-***a unei bolți***." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 222). Atributul genitival mai poate fi precedat de articolul posesiv-genitival și când substantivul determinat este nearticulat sau este articulat cu articol nehotărât și când atributul genitival precede regentul. Exemplu: „Și-acel rege-***al poeziei*** vecinic tânăr și ferice..." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 24); „***Al sufletului*** spațiu e însuși el." (M. Eminescu, pg. 319).

Atributul substantival în dativ se poate exprima pe lângă substantive nearticulate care denumesc, de obicei, grade de rudenie sau atribuții sociale. Exemplu: „Acesta-i vestitul Ochilă... nepot de soră lui Pândilă." (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 124).

Atributul substantival în acuzativ se exprimă printr-un substantiv precedat de o prepoziție, de o locuțiune prepozițională

sau de un adverb de comparație cu valoare de prepoziție. Exemplu: „Adăst, să-mi umplu înc-o dată ceasul/privind la o statuie *de aramă*." (L. Blaga, pg. 363).

În cadrul atributului ***substantival***, din punct de vedere structural, există atribut substantival *neprepozițional* în cazurile genitiv sau dativ: „Ca de izvoriu bătrânețea/prin luciul *marmorei* apare." (L. Blaga, pg. 363) și atribut substantival *prepozițional* în genitiv, dativ și acuzativ: „Ni-e sufletul spadă /*de foc* stinsă-n teacă." (L. Blaga, pg. 138).

3.3.a.₃ Atributul pronominal

Este exprimat prin pronume propriu-zise. După mijloacele de exprimare, atributul pronominal se împarte în:
– atribut pronominal în genitiv;
– atribut pronominal în dativ;
– atribut pronominal în acuzativ.

Atributul pronominal în genitiv poate fi exprimat prin cazul genitiv al pronumelor personale, posesive, relativ-interogative, demonstrative, nehotărâte și negative: „Șuieram l-***a ei*** chemare /Ș-am ieșit în câmp râzând." (M. Eminescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 132).

Atributul pronominal în dativ se exprimă prin forma neaccentuată de dativ a pronumelui personal sau reflexiv: „Și când gândesc la viața-***mi***, îmi pare că ea cură /Încet repovestită de o străină gură." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 225); „Când luna trece prin stejari/Urmând mereu în cale-***și***...?" (M. Eminescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 133). Formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal și reflexiv cunoscute sub numele de ***dativ posesiv*** funcționează ca atribut în două tipuri de construcții:

a. Ca determinante ale unui substantiv de obicei articulat hotărât, dar și nearticulat, când formele neaccentuate de dativ ale

pronumelui personal sau reflexiv urmează imediat regentului: „Scânteie desperarea în ochii-*i* crunţi de sânge." (M. Eminescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 133).

b. Tipul de construcţie în care formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv dau impresia că funcţionează în calitate de complemente indirecte pe lângă un verb; în realitate, se observă că dativul neaccentuat al pronumelui personal sau reflexiv îndeplineşte funcţia sintactică de atribut pe lângă un substantiv: „Copilele ***ţi*** s-au culcat." (G. Coşbuc, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 133).

Atributul pronominal în acuzativ se exprimă printr-un pronume personal, reflexiv, demonstrativ, posesiv, relativ-interogativ, negativ, nehotărât, precedat de o prepoziţie sau o locuţiune propoziţională marcă a acuzativului: „Această îndoială ***de sine***... îi stinse, încetul cu încetul, energia lui, nebiruită altădată." (Al. Vlahuţă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 134).

3.3.a.$_4$. Atributul adverbial

Se exprimă printr-un adverb sau printr-o locuţiune adverbială precedate, de obicei, de prepoziţia *de* sau *din*, dar uneori şi fără prepoziţie: „Bătrâna ascultă vorba şi gălăgia ***de-afară***." (Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 135); Masele populare... doresc mersul ***înainte*** al lumii.

3.3.a.$_5$. Atributul verbal

Este exprimat, de obicei, prin verbe la ***infinitiv*** sau ***supin*** şi, mai rar, la ***gerunziu***: „S-a dus... la împărat turcesc, ca să-i ceară învoirea ***de a domni***." (Rădulescu-Codin, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 136); *Maşina **de cusut** este necesară.*

3.3.b. Funcţia sintactică de atribut la nivelul frazei

Propoziţia atributivă (în unele lucrări, datorită faptului că atributivele sunt introduse prin pronume sau adverbe relative, se

folosește termenul de *propoziție relativă*, în loc de propoziție atributivă)[136] este propoziție secundară, subordonată unui substantiv sau unui substitut al acestuia, corespondentă sintactic cu realizarea propozițională a funcției sintactice de atribut.

Având în vedere *elementele joncționale* ale atributivelor, există propoziții atributive introduse prin ***pronume relative***, sau, mai rar, ***interogative***, *care* sau *ce*: „Era numele țiganului din Bistrița, ***care** avea cel mai vestit taraf de lăutari din județ.*" (L. Rebreanu, pg. 154); propoziții atributive introduse prin *adverbele pronominale relative* sau, mai rar, interogative: *unde, când, cum* și formațiile *de unde, după cum, până unde* etc: „Când îți ghicesc arzândul lut/***Cum** altul de Tanagra nu-i.*" (L. Blaga, pg. 273); propoziții atributive introduse prin ***conjuncții subordonatoare*** *universale* de tipul *că, dacă, de, ca* etc: „Și își vârâse-n cap ideea *că e bolnav.*" (Al. Vlahuță, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 277).

Subordonarea dintre propoziția atributivă și regentul ei de tip nominal este marcată fie prin *joncțiune*, fie prin *juxtapunere*. Despre propoziții atributive *juxtapuse* se poate vorbi numai dacă considerăm că conjuncția *să* este numai marcă a modului conjunctiv, nu și jonctiv al unei propoziții secundare[137]: „Mi-am exprimat dorința ***să**-i văd copiii.*" (G. Ibrăileanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 277).

3.4. Funcția sintactică de complement

Înainte de a ne referi la variatele feluri de determinări completive, considerăm necesară luarea în discuție a termenului *complement* și a tipurilor de complemente pe care le vom include în

---

136 Vezi Valeria Guțu Romalo, *Propoziții relative*, SG, 2, pg. 161-172.
137 C. Dimitriu, GLRS, pg. 234.

această categorie. În unele lucrări[138], se face distincţie între *obiectul gramatical*, care poate fi direct sau indirect, şi *complementul circumstanţial*, care poate fi de mai multe tipuri (de loc, de cauză, de timp etc). În alte lucrări[139], toate determinările regenţilor de tip verbal se numesc complemente, dar se face distincţie între *complementele necircumstanţiale* (complementul direct, complementul indirect, complementul de agent) şi *complementele circumstanţiale* (complementul circumstanţial de loc, complementul circumstanţial de timp, complementul circumstanţial de mod etc). Vom folosi termenul de *complement* pentru determinările *obligatorii* regenţilor de tip verbal (complementul direct, complementul indirect şi complementul de agent) şi termenul de *circumstanţial* pentru determinările *facultative* ale aceloraşi regenţi (circumstanţialul de loc, circumstanţialul de timp, circumstanţialul de mod, circumstanţialul de măsură etc). Facem abstracţie de faptul că unele circumstanţiale sunt indispensabile regentului. Exemplu: Propoziţia *El se comportă* trebuie neapărat complinită de circumstanţialele *bine* sau *rău*, pentru a deveni reperată[140].

3.4.1. Funcţia sintactică de complement direct

Funcţia sintactică de complement direct se concretizează în *complementul direct*, la nivelul propoziţiei, şi în *propoziţia* completivă directă, la nivelul frazei.

3.4.1.a. Funcţia sintactică de complement direct la nivelul propoziţiei

Complementul direct (în care încadrăm şi complementul intern) este o funcţie sintactică secundară, care determină un

---

138 Vezi I. Iordan, LRC, pg. 628.
139 G.A., 2, pg. 149, ş.u.
140 C. Dimitriu, GLRS, pg. 237.

verb tranzitiv sau o interjecţie tranzitivă. Din punctul de vedere al *părţilor de vorbire* prin care se exprimă, există complement direct exprimat prin *substantiv*: „Iară luna argintie, ca un palid dulce soare /*Vrăji* aduce peste lume printr-a stelelor ninsoare." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 265); complement direct exprimat printr-un *substitut al substantivului*: „*Pe mine mă* puteţi crede pe cuvânt şi fără greşeală." (L. Rebreanu, pg. 527); complement direct exprimat prin *forme verbal-nominale*: „Focul meu *a*-l *stinge* nu pot cu toate /Apele mării." (M. Eminescu, după D. Irimia, GLR, pg. 412); complement direct exprimat prin *interjecţii*: Am spus *vai*! În cadrul complementului direct exprimat prin substantiv, din punct de vedere ***structural***, există complement direct *neprepoziţional*: „Cariatide lângă mare /Şi-arată prin veşmânt *juneţea*." (L. Blaga, pg. 363) şi complement direct *prepoziţional*. Substantivele proprii nume de persoană şi substantivele comune care trimit la persoane, precum şi unele substitute ale acestora (pronume şi numerale întrebuinţate substantival) sunt precedate de prepoziţia *pe*, când au funcţia sintactică de complement direct. Dacă la substantivele proprii nume de persoană cu funcţia sintactică de complement direct, prezenţa prepoziţiei *pe* este absolut obligatorie, substantivele comune care trimit la persoane şi unele substitute ale acestora, cu funcţia sintactică de complement direct, pot fi atât precedate de *pe* (*Am văzut-o **pe mama***), cât şi fără prepoziţia *pe* (*Mi-am văzut **mama***).

O problemă care se discută în legătură cu complementul direct este aceea cunoscută sub numele de „reluarea" şi „anticiparea" complementului direct, cu alte cuvinte „dublarea" acestuia[141]. În acest tip de construcţie, cele două elemente ale „dublă-

[141] Vezi I. Coteanu, *Anticiparea complementului prin pronume, o regulă gramaticală nouă?*, LR, 12, 1963, nr. 3, pg. 242-246.

rii" vizează un singur obiect din realitatea extralingvistică, sunt coreferente: „Că din dragostea-i lumească un imperiu se va naşte,/Ai cărui ***ani*** şi ***margini*** numai cerul ***le*** cunoaşte." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 245).

3.4.1.b. Funcţia sintactică de complement direct la nivelul frazei

Propoziţia completivă directă este propoziţia secundară, subordonată care este corespondentă sintactic cu complementul direct din planul propoziţiei, însemnând că determină un verb tranzitiv sau o interjecţie. De obicei, raportul de subordonare dintre propoziţia completivă directă şi elementul său regent este marcat cel mai frecvent prin joncţiune, cu diverse elemente de relaţie subordonatoare. Astfel, există propoziţii completive directe introduse prin conjuncţii subordonatoare universale de tipul *că, de, dacă, cum că* etc: „Celălalt nu arătă *că a auzit.*" (Cezar Petrescu, pg. 127); propoziţii completive directe introduse prin pronumele relative sau interogative *care, cine, ce* etc: „Biata nevastă-sa nici nu bănuia *ce primejdie îi paşte.*" (L. Rebreanu, pg. 594); propoziţii completive directe introduse prin adverbele pronominale relative *unde, când, cum* şi prin formaţiile *de unde, până unde* etc: „Titu Herdelea îi povesti apoi pe îndelete *cum a debarcat în capitală de aproape patru săptămâni.*" (L. Rebreanu, pg. 533).

Se vorbeşte şi despre propoziţii completive directe ***juxtapuse***. Propoziţiile completive directe pot fi juxtapuse regentei dacă verbul predicat sau verbul din structura predicatului este la modul conjunctiv, considerând că segmentul *să* este numai marcă a conjunctivului, nu şi a raportului de subordonare. Despre juxtapunerea propoziţiei completive directe se poate vorbi şi atunci

când verbul predicat este la ***infinitiv*** sau ***gerunziu***[142]. Exemplu: „Doamna Herdelea și Ghighi fură rugate îndată ***să inspecteze*** *împodobirea bisericii.*" (L. Rebreanu, pg. 508).

3.4.2. Funcția sintactică de complement indirect

Funcția sintactică de complement indirect se poate realiza atât la nivelul propoziției, prin *complementul indirect*, cât și la nivelul frazei, prin *propoziția completivă indirectă.*

3.4.2.a. Funcția sintactică de complement indirect la nivelul propoziției

În ceea ce privește ***elementele regente*** ale complementului indirect, opiniile sunt împărțite, maximum de regenți indicați în diverse lucrări de specialitate fiind cinci: verbul, adjectivul, adverbul, interjecția[143] și substantivul[144]. C. Dimitriu consideră că din rândul regenților complementului indirect trebuie eliminat substantivul deoarece, „ceea ce determină substantivul reprezintă un atribut."[145]. Interjecțiile apar rar ca regente ale complementelor indirecte. Pot fi regente ale complementului indirect interjecțiile onomatopee de tipul *poc, pleosc, buf* etc: *Poc o palmă* ***vinovatului*** (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 254), cât și interjecțiile primare ca *bravo, halal, vai* etc: ***Vai de el*** *dacă întârzie.* Foarte rar apare și adverbul în calitate de regent al complementului indirect, fiind vorba despre adverbe ca *aproape* sau *departe*: *Ea este* ***aproape de el****.* În privința adjectivului – regent al complementului indirect - se impune precizarea că numai

---

[142] Vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 248.
[143] G.A., 2, pg. 159.
[144] I. Iordan, LRC, pg. 643.
[145] C. Dimitriu, GLRS, pg. 244.

adjectivele propriu-zise (nu şi cele pronominale) pot constitui regentele unor complemente indirecte: *bun, necesar, util, deschis, renăscut* etc: *Ai o carte **bună** pentru el.* Partea de vorbire care apare cel mai frecvent ca regent al complementului indirect este ***verbul*** (*a da, a face, a lua, a oferi* etc): *I-am **dat băiatului** o carte.*

Din punctul de vedere al *părţilor de vorbire* prin care se exprimă, există complement indirect exprimat prin ***substantiv***: „*De la ochii* ei cei tineri mântuirea s-o implore." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 122); complement indirect exprimat prin *substitutele substantivului* (pronume, numeral): „Altă dată mă pomeneam că mă uitam ore întregi în oglindă şi mă strâmbam *la mine.*" (M. Eminescu, pg. 151); complement indirect exprimat prin ***verb*** (la infinitiv, gerunziu şi supin): „Politica grecilor consistă ***în a da*** bani." (C. Negruzzi, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 164); „Nu ne mai săturam ***privindu***-l." (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 164); *M-am săturat **de aşteptat**.*

Substantivul şi substitutele sale cu funcţie de complement indirect pot sta în următoarele cazuri: dativ fără prepoziţie: *Îi da inelul **fetei***; în cazul acuzativ cu o prepoziţie de tipul *de, la, pentru* etc: *Nu renunţă **la maşină***; în cazul genitiv cu o prepoziţie de tipul *asupra, împotriva, contra* etc: *Luptă **contra fumatului**.* În legătură cu complementul indirect în cazul dativ fără prepoziţie, se vorbeşte în literatura de specialitate despre „dublarea" (reluarea şi anticiparea[146]) complementului indirect: „***Lui Guladel*** bine să nu-i pară." (Budai-Deleanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 167); „Până la optzeci de ani nu i s-a întâmplat nimic serios ***hagiului***." (Delavrancea, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 168).

---

[146] Vezi G.A., 2, pg. 167-168.

3.4.2.b. Funcția sintactică de complement indirect la nivelul frazei

Propoziția completivă indirectă corespunde, în planul frazei, complementului indirect din planul propoziției.

Având în vedere ***jonctivele subordonatoare*** care introduc propoziția completivă indirectă și care marchează raportul de subordonare, există propoziții completive indirecte introduse cu ajutorul ***pronumelor relative*** (în dativ fără prepoziție, în acuzativ precedat de prepoziții sau în genitiv cu prepoziții de tipul *contra, asupra, împotriva*): „***Pentru cine*** o cunoaște,/Toate-s vechi și nouă toate.” (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 150); propoziții completive indirecte care au ca element subordonator ***adverbul pronominal*** *cum*: „Căuta mereu să se plângă ce a pățit și ***cum*** a fost înșelat.” (L. Rebreanu, pg. 300); propoziții completive indirecte introduse prin conjuncții subordonatoare ***universale***: „În vreme ce învățătorul vorbea, el se gândea ***dacă într-adevăr n-a făcut o greșeală***.” (L. Rebreanu, pg. 593); propoziții completive indirecte introduse prin unele pronume ***nehotărâte***, formate pe baza celor relative (*oricine, oricare, orice*): *Nu se atinge* ***de oricine lucrează*** (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 261).

Dacă admitem că segmentul *să* reprezintă numai marca modului conjunctiv, nu și a subordonării în frază, există propoziții indirecte ***juxtapuse***; „Pentru că ar fi în stare ***să se lase călcat în picioare de toate nătăflețele din lume.***” (L. Rebreanu, pg. 301).

3.4.3. Funcția sintactică de complement de agent

Funcția sintactică se realizează, în acest caz, la nivelul propoziției în *complementul de agent* și la nivelul frazei în *propoziția completivă de agent*.

3.4.3.a. Funcţia sintactică de complement de agent la nivelul propoziţiei

Complementul de agent determină un verb la diateza pasivă sau un adjectiv provenit din participiile verbelor tranzitive, de tipul *jucat, dat, făcut* etc[147].

Din punctul de vedere al părţilor de vorbire prin care se exprimă, există complement de agent exprimat prin ***substantiv***: „El pătruns *de*-ale lui *patimi* şi amoru-i cu nesaţiu." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 122); complement de agent exprimat prin *substitute ale substantivelor* (pronume sau numerale întrebuinţate substantival): „Aicea vei trăi comod şi neturburat *de nimeni.*" (M. Eminescu, pg. 149).

Complementul de agent are întotdeauna *structură prepoziţională*.

Având în vedere *exprimarea-nonexprimarea* complementului de agent, există complement de agent *exprimat* şi complement de agent *neexprimat*. Verbul determinat de un complement de agent *exprimat* este în limba literară actuală, de obicei, la diateza pasivă cu auxiliarul *a fi*. La verbele pasive cu pronumele reflexiv, forma neaccentuată în acuzativ *se*, complementul de agent, de obicei, nu se exprimă: „Moldavia este una din cele întâi ţări ale Europei în care invenţia lui Gutenberg, tipografia, *se introduce.*" (M. Kogălniceanu, după Gramatica Academiei, vol. 1, pg. 210). Când verbul regent este la diateza pasivă cu verbul auxiliar *a fi*, complementul de agent este *exprimat* sau *neexprimat*; „Nu-ţi închipuieşti cât îmi sunt de împărţite toate minutele." (L. Rebreanu, pg. 291).

---

[147] Vezi Mioara Avram, *Cu privire la definiţia complementului de agent şi a complementului sociativ*, în LR, 1968, nr. 5, pg. 469.

3.4.3.b. *Funcţia sintactică de complement de agent la nivelul frazei*

Propoziţia completivă de agent corespunde complementului de agent de la nivelul propoziţiei. Ea determină tot un verb la diateza pasivă sau un adjectiv provenit din participiul verbelor tranzitive.

Din punctul de vedere al ***jonctivelor subordonatoare*** care introduc propoziţia completivă de agent, există propoziţii completive de agent introduse prin *pronume relative* în acuzativ, cu prepoziţiile *de* sau *de către*: „Certitudinea mea nu e asigurată de obiectul din afara mea, nici ***de ce e în mine***." (C. Noica, după D. Irimia, SGLS, pg. 133); propoziţii completive de agent introduse cu ajutorul unor pronume nehotărâte, de tipul *oricine, oricare, orice*, în acuzativ, cu prepoziţiile *de* sau *de către*: *Frica este cunoscută* ***de oricare a cunoscut plăcerea vieţii*** (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 263).

3.5. Funcţia sintactică de circumstanţial

Funcţia sintactică de circumstanţial este o complinire facultativă (aşa cum am mai menţionat, facem abstracţie de faptul că unele circumstanţiale sunt indispensabile regentului, exemplu: *Ion locuieşte...*[148]) a verbului regent (mai rar a interjecţiei, adjectivului sau adverbului). Această funcţie sintactică se realizează atât la nivelul propoziţiei, cât şi la nivelul frazei.

În legătură cu informaţia semantică transmisă de realizările funcţiei de circumstanţial şi în legătură cu conţinutul raportului de subordonare, în cadrul funcţiei sintactice de circumstanţial există mai multe *variante* concrete, şi anume: funcţia de circum-

[148] C. Dimitriu, GLRS, pg. 237.

stanţial de loc, funcţia de circumstanţial de timp, funcţia de circumstanţial de mod, funcţia de circumstanţial de măsură, funcţia de circumstanţial comparativ, funcţia de circumstanţial de cauză, funcţia de circumstanţial de scop, funcţia de circumstanţial consecutiv, funcţia de circumstanţial instrumental, funcţia de circumstanţial sociativ, funcţia de circumstanţial de relaţie, funcţia de circumstanţial concesiv, funcţia de circumstanţial condiţional, funcţia de circumstanţial opoziţional, funcţia de circumstanţial cumulativ şi funcţia de circumstanţial de excepţie.

3.5.1. Funcţia sintactică de circumstanţial de loc

Funcţia sintactică de circumstanţial de loc se realizează la nivelul propoziţiei în *circumstanţialul de loc* şi la nivelul frazei în *propoziţia circumstanţială de loc.*

3.5.1.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de loc la nivelul propoziţiei

Circumstanţialul de loc se poate exprima prin mai multe părţi de vorbire. Astfel, există circumstanţial de loc exprimat prin *adverbe de loc*, de tipul *acolo, aici, afară* etc: „În acest caz am venit *aci* să facem un moft şi o mie de mofturi." (Cezar Petrescu, pg. 130) (la adverbele de loc cu funcţia de circumstanţial de loc se încadrează şi adverbul relativ *unde* şi formaţiile pe baza acestuia *de unde, până unde* etc); circumstanţial de loc exprimat prin *substantiv* sau un *substitut al acestuia* în cazul acuzativ, cu prepoziţiile *din, dinspre, de la, în, înspre, sub* etc: „Căpitanul Simion se mişcă *din loc.*" (Cezar Petrescu, pg. 130); circumstanţial de loc exprimat prin *substantiv* sau un *substitut al acestuia* în genitiv, cu o prepoziţie ca *deasupra, în faţă, dedesubtul* etc: „Locotenentul evreu se lăsase să lunece *pe marginea*

patului." (Cezar Petrescu, pg. 129); circumstanţial de loc exprimat prin *substantiv* sau un *substitut al acestuia* în cazul dativ, fără prepoziţie: „Stelele-n cer/Deasupra mărilor/Ard *depărtărilor*/Până ce pier." (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 266).

Din punct de vedere ***structural***, circumstanţialul de loc poate avea *structură neprepoziţională*: „Eu cred că veşnicia s-a născut la sat,/*Aici* orice gând e mai încet." (L. Blaga, pg. 91) şi *structură prepoziţională*: „Iar *în castel* de treci *prin colonade*/Dai de înalte hale cu plafondul." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 248).

Circumstanţialul de loc, tot din perspectiva structurală, poate fi exprimat printr-un ***cuvânt sintetic***: „***Aici*** se vindecă setea de mântuire." (L. Blaga, pg. 91) sau printr-o ***structură analitică***: „Zadarnic se plimbă ***de la un capăt la altul*** al digului, aşteptând să apară cineva cu care să intre în vorbă." (M. Eliade, după D. Irimia, GLR, pg. 429). De asemenea, există circumstanţial de loc cu ***structură simplă***: „Ca şi cum nu ţi-ar bate ***în piept***, ci adânc ***în pământ, undeva***." (L. Blaga, pg. 91) şi circumstanţial de loc cu ***structură complexă***: „Trebuie să împărţim pomeni ***în dreapta şi în stânga.***" (Cezar Petrescu, pg. 135).

3.5.1.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de loc la nivelul frazei

Propoziţia circumstanţială de loc este întotdeauna joncţionată de propoziţia căreia i se subordonează. În funcţie de ***elementele de relaţie*** care introduc propoziţia circumstanţială de loc, există propoziţii circumstanţiale de loc introduse prin ***adverbul pronominal relativ de loc*** *unde* şi formaţiile *de unde, până unde*: „Pe dealuri, ***unde te întorci***,/cu ciocuri înfipte-n ogor sănătos/sunt pluguri, pluguri, nenumărate pluguri." (L. Blaga, pg. 84); propoziţii circumstanţiale de loc introduse printr-unul din ***adver-***

bele pronominale nehotărâte formate pe baza adverbului pronominal relativ ***unde***: „Iar tu, Hyperion rămâi/***Oriunde ai apune***." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 137); propoziții circumstanțiale de loc introduse prin adverbul *încotro* și compusele lui: „Stoicea mergea grăbit... ***încotro*** *îl mână vijelia*." (G. Galaction, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 293); propoziții circumstanțiale de loc introduse prin pronumele ***relative*** și compusele lor nehotărâte *oricine, orice, oricare*: *Ne-am îndreptat* ***spre cine ne chema*** (după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 293).

3.5.2. Funcția sintactică de circumstanțial de timp

Funcția sintactică de circumstanțial de timp are două realizări, una în planul propoziției, ***circumstanțialul de timp***, și una în planul frazei, ***propoziția circumstanțială de timp***.

3.5.2.a. Funcția sintactică de circumstanțial de timp la nivelul propoziției

Circumstanțialul de timp este partea secundară de propoziție care determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție, arătând timpul când se petrece acțiunea sau care privește caracteristica determinată.

Din punctul de vedere al ***părților de vorbire*** prin care se exprimă, există circumstanțial de timp exprimat prin ***adverbe de timp*** de tipul *atunci, acum, azi, mâine* etc: „Astfel mă iubesc *de-acum*." (L. Blaga, pg. 96); circumstanțial de timp exprimat prin ***adverbul pronominal relativ*** *când* sau prin formațiile *de când, până când*, care au atât funcție de marcă a subordonării în cadrul frazei, cât și funcție sintactică în propoziția pe care o introduc: „Bătrânii răsuflară ușurați ***când*** au văzut-o dusă." (L. Rebreanu, pg. 353); circumstanțial de timp exprimat prin sub-

stantive în cazul acuzativ, cu prepoziţiile *din, după, la* etc sau în cazul genitiv, cu prepoziţiile *în timpul, în vremea*: „Era ***înspre seară***, pe când natura pare că e în aşteptare de un eveniment misterios." (V. Alecsandri, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 175); *A fost frumos* ***în vremea studenţiei***; circumstanţial de timp exprimat prin *forme verbal-nominale*: „*Înainte de a-i condamna* pe azteci s-ar cuveni să ne punem nouă înşine câteva întrebări." (O. Paler, *Caminante* 42, după D. Irimia, GLR, pg. 434).

Din punctul de vedere al ***structurii***, există circumstanţial de timp cu ***structură prepoziţională***: „Glanetaşu îşi petrecea veacul pe la cârciumă, mai cu seamă *de când* a murit Avrum." (L. Rebreanu, pg. 355) şi circumstanţial de timp cu ***structură neprepoziţională***: „***Atunci*** îmi strigă îndrăzneaţă." (L. Blaga, pg. 30). Tot din punct de vedere structural, există circumstanţial de timp exprimat prin ***cuvânt sintetic***: „Că lutul ei a fost ***odată*** un potir de lotus." (L. Blaga, pg. 29) şi circumstanţial de timp exprimat printr-o ***structură analitică***: „Titu se înfiinţă exact la întâlnire şi ascultă introducerea avocatului cu ochii lucitori de admiraţie, aruncând numai ***din când în când*** câte o aprobare." (L. Rebreanu, pg. 292).

3.5.2.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de timp la nivelul frazei

Raportul de subordonare dintre propoziţia circumstanţială de timp şi regentul său se realizează prin ***joncţiune***. Astfel, există propoziţii circumstanţiale de timp introduse prin ***adverbul pronominal relativ*** *când* şi formaţiile *până când, de când* etc; „***Când*** treci fără sandale pe sub tei,/porumbeii adormiţi pe streşini ciuruite /se trezesc." (L. Blaga, pg. 67); propoziţii circumstanţiale

de timp introduse prin locuţiuni conjuncţionale pe baza pronumelui relativ *ce*, de tipul *până ce, îndată ce, după ce* etc: „Era convins că ***îndată ce*** va ajunge el în Parlamentul de pe malurile Dunării, poporul românesc va fi liber." (L. Rebreanu, pg. 291); propoziţii circumstanţiale de timp introduse prin adverbul pronominal relativ *cum* sau formaţia *de cum*: „Şi-n dimineaţa aceea fără somn,/***cum** colindam cu paşi de plumb*/într-un ungher ascuns am dat de-un leagăn." (L. Blaga, pg. 52); propoziţii circumstanţiale de timp introduse prin *până* sau prin locuţiunile conjuncţionale *înainte ca* sau *înainte de*: „Fata nici nu trăieşte, ***până** se măritǎ.*" (L. Rebreanu, pg. 353). „***Înainte ca** chestiunea dezrobirii ţiganilor să fi intrat în consiliile, în planurile de reformă ale ocârmuitorilor*, ea a început a se agita." (M. Kogălniceanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 295).

3.5.3. Funcţia sintactică de circumstanţial de mod

La această funcţie sintactică includem ceea ce Gramatica Academiei[149] numeşte circumstanţial de mod propriu-zis şi propoziţia circumstanţial de mod propriu-zisă, funcţia sintactică de circumstanţial de măsură şi funcţia sintactică de circumstanţial comparativ fiind considerate funcţii sintactice aparte.

Funcţia sintactică de circumstanţial de mod se realizează atât la nivelul propoziţiei, când se numeşte *circumstanţial de mod*, cât şi la nivelul frazei, când poartă numele de *propoziţie circumstanţială de mod*.

3.5.3.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de mod la nivelul propoziţiei

Circumstanţialul de mod poate fi exprimat prin *adverbe* de

[149] G.A., 2, pg. 180 şi 306.

mod (adverbul pronominal relativ *cum* marchează raportul de subordonare în frază, dar are și funcția sintactică de circumstanțial de mod în propoziția pe care o introduce: „N-aș putea trăi acuma ***cum*** am trăit înainte." (L. Rebreanu, pg. 357) de tipul *bine, rău, așa, astfel* etc: „Aud cum *tainic* îmi șoptește" (L. Blaga, pg. 30); prin ***substantiv*** în acuzativ cu prepoziție: „Ce e val ***ca valul*** trece." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 149); prin *numeral* ordinal întrebuințat substantival și prin numeral multiplicativ, exprimând ideea de superlativ: „Păpușoi care erau chiar atunci prășiți *de-al doilea*." (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 182); „Ipate se îmbogățise *însutit* și *înmiit* de când a venit Chirică în slujbă la dânsul." (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 182); prin *interjecție*: „A intrat *tipa-tipa* în cetate." (I.L. Caragiale, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 183).

Din punctul de vedere al structurii, există circumstanțial de mod exprimat prin ***cuvânt sintetic***: „Și cum trăiește, *așa* moare." (L. Rebreanu, pg. 357); circumstanțial de mod cu *structură analitică*: „Intrat-a noaptea-n lung, *fără de vamă*." (L. Blaga, pg. 164); circumstanțial de mod cu *structură complexă*: „*Cu respect și cu dragoste* mă ridic și-i fac loc la masa mea." (I.L. Caragiale, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 180).

3.5.3.b. Funcția sintactică de circumstanțial de mod la nivelul frazei

Propoziția circumstanțială de mod corespunde, în planul frazei, circumstanțialului de mod, din planul propoziției.

În funcție de ***elementele joncționale*** care marchează raportul de subordonare dintre propoziția circumstanțială de mod și elementele sale regente (un verb, un adjectiv, sau o interjecție), există propoziții circumstanțiale de mod introduse prin ***adverbul***

***pronominal** cum* și formațiile pe baza acestuia: *precum, după cum* etc: „O, vreau să joc, ***cum** niciodată n-am jucat.*" (L. Blaga, pg. 5); propoziții circumstanțiale de mod introduse prin conjuncția *fără* + conjunctivul și *fără ca* + conjunctivul: *Pleacă **fără** să anunțe* (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 278).

3.5.4. Funcția sintactică de circumstanțial de măsură

Funcția sintactică de circumstanțial de măsură este diferită, atât din punctul de vedere al conținutului, cât și din punctul de vedere al formei ei de funcția sintactică de circumstanțial de mod. Această idee a separării circumstanțialului de măsură de circumstanțialul de mod apare la I. Rizescu, în *Complementul de măsură și propoziția subordonată corespunzătoare*, SCL, 1959, nr. 3, pg. 357-382. Funcția sintactică de circumstanțial de măsură apare atât la nivelul propoziției, când se numește ***circumstanțial de măsură*** (sau „ circumstanțial cantitativ"), cât și la nivelul frazei, pentru care folosim termenul de *propoziție circumstanțială de măsură* (sau „propoziție circumstanțială cantitativă").

3.5.4.a. Funcția sintactică de circumstanțial de măsură la nivelul propoziției

Circumstanțialul de măsură arată cantitatea sau măsura în care se desfășoară acțiunea sau care privește o anumită caracteristică. Exemplu: „Se încumetase să reteze atât de savant un orator care vorbea *atât de mult.*" (Cezar Petrescu, pg. 135).

Din punctul de vedere al ***părților de vorbire*** prin care se exprimă, există circumstanțial de măsură exprimat printr-un ***substantiv*** care indică „unități de măsură" a spațiului, timpului, greutății etc, însoțite de un numeral întrebuințat adjectival și precedate sau nu de propoziție: „Îl ridică *jumătate de metru* și îl

trânti pe cele patru picioare." (Cezar Petrescu, pg. 130); circumstanțialul de măsură exprimat printr-un ***adverb*** cu sens cantitativ: „Vorbea ***atât de mult***, de repede și de savant..." (Cezar Petrescu, pg. 135); circumstanțial de măsură exprimat prin ***numerale adverbiale***, sau, mai rar, prin ***numerale cardinale*** întrebuințate substantival precedate de prepoziții: „***De trei ori*** românii împinseră și prăvăliră pe turci." (N. Bălcescu, după Dimitriu, GLRS, pg. 280).

Din punct de vedere structural, există circumstanțial de măsură exprimat prin ***cuvânt sintetic***: „George umblă de la un grup la altul, strălucitor de mulțumire, azvârlind câte-o vorbă și în sfârșit statorindu-se lângă doamna Herdelea, care se mai încălzise ***puțin***." (L. Rebreanu, pg. 443) și circumstanțial de măsură cu ***structură analitică***: „Căpitanul Simion se mișcă din loc, se ridică ***pe jumătate*** și se așeză fără să pronunțe nimic." (Cezar Petrescu, pg. 130).

3.5.4. b. Funcția sintactică de circumstanțial de măsură la nivelul frazei

Propoziția circumstanțială de măsură este o propoziție secundară, subordonată, ea conținând două subtipuri, și anume, ***propoziția circumstanțială de măsură propriu-zisă*** și ***propoziția circumstanțială de măsură progresivă***.

Din punctul de vedere al elementelor care introduc propoziția circumstanțială de măsură, există propoziția circumstanțială de măsură propriu-zisă introdusă prin adverbul ***cât***, precedat, uneori, de prepozițiile ***după*** sau ***pe***: „Dacă vrei să nu te muște câinii... să te tupilezi jos la pământ și să-i lași să latre ***cât le place***." (I. Creangă, după Dimitriu, GLRS, pg. 280); propoziția circumstanțială de măsură progresivă introdusă prin locuțiunea conjuncțională ***pe măsură ce***: „***Pe măsură ce te apropii de castel,***

îți dai seama ce imensități de flori și plante rare sunt răspândite în parcul fără sfârșit." (G. Călinescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 314); propoziția circumstanțială de măsură progresivă introdusă prin locuțiunile conjuncționale ***cu cât, de ce, pe cât*** etc, acestea având corelative în regentă: „***De ce se apropia***, de aceea Herdelea părea mai vesel." (L. Rebreanu, pg. 370).

3.5.5. Funcția sintactică de circumstanțial comparativ

Funcția sintactică de circumstanțial comparativ poate fi realizată atât la nivelul propoziției, când se numește ***circumstanțial comparativ***, cât și la nivelul frazei, când poartă numele de ***propoziție circumstanțială comparativă***.

3.5.5.a. Funcția sintactică de circumstanțial comparativ la nivelul propoziției

Circumstanțialul comparativ exprimă o comparație referitoare la o acțiune sau o caracteristică. Exemplu: „***Ca dintr-o*** nevăzută ***amforă*** rotundă /îți verși mlădie trupul gol în iarbă." (L. Blaga, pg. 70).

Din punctul de vedere al ***părților de vorbire*** prin care se exprimă, există circumstanțial comparativ exprimat printr-un ***substantiv*** sau un ***substitut*** al acestuia, precedat de prepozițiile ***ca, decât, cât*** etc sau în dativ precedat de prepoziția ***asemenea***: „Mi-aduce un pic de-ntuneric,/***ca un pumn*** de țărână din patria mumelor." (L. Blaga, pg. 163); „Căci te-a cuprins ***asemenea/Lianelor*** din apă." (M. Eminescu, după Dimitriu, GLRS, pg. 283); circumstanțial comparativ exprimat prin ***adverbe*** precedate de prepozițiile ***ca, decât***: „Totul este prevăzut și orânduit! răspunse uscățivul căpitan, tot fără chef de vorbă, ***ca și până acum***." (Camil Petrescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 185); cir-

cumstanţial comparativ exprimat prin forme verbal-nominale: Pe acolo e mult mai greu de coborât decât *de urcat* (după D. Irimia, GLR, pg. 423).

Din punctul de vedere al structurii, există circumstanţial comparativ exprimat printr-un ***cuvânt sintetic***: „Turma visurilor mele eu le pasc ***ca oi*** de aur." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 265) şi circumstanţial comparativ cu ***structură analitică***: „Mai bine să te tocmeşti întâi, ***decât pe urmă***." (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 185).

3.5.5.b. Funcţia sintactică de circumstanţial comparativ la nivelul frazei

În funcţie de conţinutul lor şi de anumite caracteristici formale, propoziţiile circumstanţiale comparative sunt de două tipuri, şi anume, ***propoziţii circumstanţiale comparative reale*** şi ***propoziţii circumstanţiale comparative ireale*** (în literatura de specialitate se vorbeşte, de obicei, despre două feluri de propoziţii comparative, şi anume, despre propoziţii circumstanţiale de mod comparative şi despre propoziţii circumstanţiale comparative condiţionale)[150]. După părerea noastră, ambele tipuri de propoziţii circumstanţiale comparative amintite se încadrează în ceea ce noi numim propoziţie circumstanţială comparativă.

Din punctul de vedere al elementelor introductive, există propoziţia circumstanţială comparativă reală introdusă prin adverbul pronominal relativ ***cum*** sau prin conjuncţia ***decât***: „Şi pier, ***cum de boare pier norii***." (M. Eminescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 310); propoziţia circumstanţială comparativă ireală introdusă prin conjuncţiile ***ca şi cum, ca şi când, de***

[150] Vezi G.A., vol. 2, pg. 309 şi 312; I. Iordan, LRC, pg. 708-709.

parcă etc: „Şi amândoi parcă auzeau cum trece vremea peste ei, fără a se putea împotrivi, cutremurându-se doar uneori, ***ca şi când*** *ar fi frig în odaie.*" (Cezar Petrescu, pg. 132); „Se adresă acum îndeosebi căpitanului direct, ***ca şi cum*** ar fi fost vorba de o chestiune personală *între ei doi.*" (Cezar Petrescu, pg. 132).

3.5.6. Funcţia sintactică de circumstanţial de cauză

Această funcţie sintactică se realizează la nivelul propoziţiei, când o numim ***circumstanţial de cauză*** şi la nivel de frază, când se numeşte ***propoziţie circumstanţială de cauză.***

3.5.6.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de cauză la nivelul propoziţiei

În funcţie de *părţile de vorbire* prin care se exprimă circumstanţialul de cauză, există circumstanţial de cauză exprimat prin ***substantiv*** precedat de prepoziţiile *de, din, pentru*[151], în acuzativ şi de locuţiunile prepoziţionale *din cauza, de răul, din pricina* etc în genitiv: „*De prea mult aur* crapă boabele de grâu." (L. Blaga, pg. 56); „*Din pricina alergăturilor* zadarnice rămăsese în urmă cu munca câmpului." (L. Rebreanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 178); circumstanţial de cauză exprimat prin ***pronume*** precedat de prepoziţiile *de, din* sau de locuţiunile prepoziţionale *din cauză, din pricină* etc: „Nu l-ar fi durut capul *de asta.*" (L. Rebreanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 177); „Care fusese angajat spre a mări splendoarea petrecerii şi *din pricina căruia* se amânase până acum balul." (L. Rebreanu, pg. 154); circumstanţial de cauză exprimat prin struc-

---

151 În privinţa utilizării prepoziţiilor *de* şi *din* la circumstanţialul de cauză, vezi Şt. Munteanu, *Sintaxă şi semantică (Observaţii despre complementul circumstanţial de cauză)*, CL, 1972, nr. 2, pg. 244.

turile analitice *de aceea* sau *pentru aceea*: „Şi *de-aceea* spusa voastră era sântă şi frumoasă,/Căci de minţi era gândită, căci din inimi era scoasă." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 25); circumstanţial de cauză exprimat prin forme verbal-nominale: „*Ajuns* prea târziu acolo, n-a mai găsit pe nimeni..." (M. Preda, după Irimia, GLR, pg. 448).

Din punct de vedere formal, există circumstanţial de cauză exprimat printr-un ***cuvânt sintetic*** „Roşind s-a zăpăcit *de drag*." (G. Coşbuc, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 177); circumstanţial de cauză exprimat printr-o ***structură analitică***: „*Pentru aceea* îi era atât de greu să sară din Butucani la Sărăceni." (I. Slavici, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 177); circumstanţial de cauză cu ***structură complexă***: „*De supărare şi de necaz*, Vasile Baciu se aşternu mai rău pe băutură." (L. Rebreanu, pg. 460).

3.5.6.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de cauză la nivelul frazei

Din punctul de vedere al ***elementelor introductive***, există propoziţii circumstanţiale de cauză introduse prin conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale specializate, de tipul *fiindcă, deoarece, pentru că, din cauză că* etc: „Şi suferi astăzi, Comşa, nu ***fiindcă*** *războiul te-a atins în viaţa ta sufletească*, ci ***fiindcă*** *te-a lovit* pe unde păcătuiai." (Cezar Petrescu, pg. 183); propoziţii circumstanţiale de cauză introduse prin conjuncţii subordonatoare universale, de tipul *dacă, de, că, căci* (Conjuncţiile *că* şi *căci* introduc şi propoziţii intermediare explicative, în exemple de tipul: *Nu ştia la ce să mai apeleze pentru a-l convinge* ***că (căci) e un om tare dificil*** (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 288); „Şi tot ce-i ne-nţeles/Se schimbă-n ne-nţelesuri şi mai mari/sub ochii mei - /***Căci***

eu iubesc/şi flori şi ochi şi buze şi morminte." (L. Blaga, pg. 3); „Grigore se simţi atât de jenat, mai ales ***că** Titu Herdelea schimbă feţe-feţe.*" (L. Rebreanu, pg. 583); propoziţii circumstanţiale de cauză introduse prin adverbele relative *cum, când, unde*: „***Cum** nu mai erau decât vreo sută de metri până acasă,* Grigore coborî, plăti şi continuă pe jos." (L. Rebreanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 301);

3.5.7. Funcţia sintactică de circumstanţial de scop

Funcţia sintactică de circumstanţial de scop are două realizări, şi anume, ca parte secundară de propoziţie, numită ***circumstanţial de scop*** şi ca propoziţie secundară, subordonată, care poartă numele de ***propoziţie circumstanţială de scop*** (sau finală).

3.5.7.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de scop la nivelul propoziţiei

În funcţie de ***părţile de vorbire*** prin care se exprimă, există circumstanţial de scop exprimat prin ***substantive*** sau substitute ale acestora în acuzativ, precedate de prepoziţiile *după, pentru, la, în* sau în genitiv cu locuţiunile prepoziţionale *în vederea, în scopul, cu scopul* etc: „Am consultat *pentru aceasta* toate dicţionarele noastre." (Odobescu, după Gramatica Academiei, vol. 2. pg. 179); circumstanţial de scop exprimat prin *adverbe* sau locuţiuni adverbiale, de tipul *anume, intenţionat, de aceea* etc: „Boierii de la noi *anume* au zidit munţii aceia negri, pentru ca să nu vedem ce-i dincolo." (Camilar, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 304); *De aceea* e bătrână şi înţeleaptă, ca să fie sigură de copilării." (M. Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 304); circumstanţial de scop exprimat prin forme

verbal-nominale: „Lumea a devenit mai subtilă şi nu mai are nevoie să stea la drumul mare *pentru a ucide.*" (O. Paler, după D. Irimia, GLR, pg. 450).

Din punct de vedere structural, există circumstanţial de scop exprimat printr-un ***cuvânt sintetic***: „O pocitanie de om umbla cu arcul *după vânat* păseri." (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 179); şi circumstanţial de scop cu ***structură analitică***: „Să ştiţi, *de asta* ne-au trimis, ca să apărăm moşiile şi băncile." (Camilar, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 304).

3.5.7.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de scop la nivelul frazei

Propoziţia circumstanţială de scop este propoziţia secundară, corespunzând circumstanţialului de scop la nivelul propoziţiei.

Din punctul de vedere al elementelor introductive, există propoziţii circumstanţiale de scop introduse prin conjuncţiile specializate *ca* sau *pentru ca* urmate de modul conjunctiv: „Virginica se ceru jos, ***ca să*** *scoată automobilul de sub pat.*" (Cezar Petrescu, pg. 180); propoziţii circumstanţiale de scop introduse prin conjuncţia *de*: „O rup la sănătoasa *de se ascund în desişul pădurii.*" (Rădulescu-Codin, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 304).

Propoziţiile circumstanţiale de scop sunt, în general, aflate în raport de subordonare ***prin joncţiune*** cu elementele lor regente: „De mână-aş prinde timpul ***ca să-i*** *pipăi*/pulsul rar de clipe." (L. Blaga, pg. 54). Există, însă, şi propoziţii circumstanţiale de scop ***juxtapuse***. Despre juxtapunerea propoziţiei circumstanţiale de scop se poate vorbi doar dacă considerăm că *să* este numai

marcă a modului conjunctiv, nu şi marcă a raportului de subordonare: „Daţi-mi alt trup ***să-mi descarc nebunia din plin.***" (L. Blaga, pg. 61).

3.5.8. Funcţia sintactică de circumstanţial consecutiv

Funcţia sintactică de circumstanţial consecutiv se realizează numai la nivelul frazei (În unele lucrări de specialitate se vorbeşte despre un circumstanţial numit „ circumstanţial de mod consecutiv", în enunţuri de tipul: *Căzu la pat bolnavă* ***de moarte***[152], dar noi considerăm aceste tipuri de circumstanţiale ca încadrându-se în circumstanţialul de mod).

Din punctul de vedere al elementelor joncţionale care introduc propoziţia circumstanţială consecutivă, există propoziţii circumstanţiale consecutive introduse prin conjuncţia specializată *încât*: „Frumoaso, ţi-s ochii-aşa de negri/***încât*** *seara* când stau culcat cu capu-n poala ta /*îmi pare...*" (L. Blaga, pg. 27); propoziţii circumstanţiale consecutive introduse prin conjuncţiile *că, decât* etc, comutabile cu *încât*: „Avea nişte ochi negri atât de pătrunzători, ***că-ţi*** *scormoneau sufletul şi-ţi citeau gândurile.*" (L. Rebreanu, pg. 582); propoziţii circumstanţiale consecutive introduse prin conjuncţia *pentru ca* sau *ca* + modul conjunctiv. Exemplu: „Ei braţul tău înarmă ***ca să loveşti în tine.***" (M. Eminescu, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 292).

Dacă considerăm că *să* este numai o marcă a modului conjunctiv (nu şi a subordonării), atunci propoziţia circumstanţială consecutivă *juxtapusă* este corespondentă sintactic cu propoziţia circumstanţială consecutivă *subordonată prin joncţiunea* elementelor regente. Exemple: „Nu te-am crezut aşa de nătărău, *să*

---

152 G.A., 2, pg. 186.

te mulţumeşti cu o sută de galbeni." (Caragiale, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 315); „Fericirea e atât de aproape, ***că doar să întindă mâna*** s-o culeagă." (L. Rebreanu, pg. 230).

3.5.9. Funcţia sintactică de circumstanţial instrumental

Funcţia sintactică de circumstanţial instrumental se realizează atât la nivelul propoziţiei, când se concretizează în ***circumstanţial instrumental***, cât şi la nivelul frazei, când se numeşte propoziţie ***circumstanţială instrumentală***.

3.5.9.a. Funcţia sintactică de circumstanţial instrumental la nivelul propoziţiei

În funcţie de ***părţile de vorbire*** prin care se exprimă, există circumstanţial instrumental exprimat prin ***substantive*** în acuzativ cu o prepoziţie de tipul *cu, din, prin, fără* etc, în genitiv cu locuţiunile prepoziţionale *cu ajutorul* sau *prin mijlocirea* sau în dativ cu prepoziţiile *graţie, mulţumită* sau *datorită*: „Îşi şterse sudoarea *cu o cârpă* murdară." (Cezar Petrescu, pg. 138); „Tu vei deveni *cu ajutorul cărţii* atotputernic." (M. Eminescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 189); ***Graţie tatălui** a reuşit să plece*; circumstanţial instrumental exprimat prin ***pronume***, în cazurile acuzativ, genitiv sau dativ, cu prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale amintite: „***Graţie ei*** i-a revenit inspiraţia poetică." (L. Rebreanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 189); circumstanţial instrumental exprimat prin forme verbal-nominale (gerunziu): „Dl. Sanchez cheamă *fluierând* câinii" (T. Arghezi, după Irimia, GLR, pg. 447).

Din punct de vedere formal, există circumstanţial instrumental cu ***structură simplă***: „Trece prin sori vecini/porumbelul sfântului duh/*cu pliscul* stinge cele din urmă lumini." (L. Blaga,

pg. 108) și circumstanțial instrumental cu ***structură complexă***: „De pe case antenele pipăie spații *cu* alte *graiuri și* alte *vești.*" (L. Blaga, pg. 125).

3.5.9.b. Funcția sintactică de circumstanțial instrumental la nivelul frazei

În funcție de elementele relaționale care introduc propozițiile circumstanțiale instrumentale, există propoziții circumstanțiale instrumentale introduse prin ***pronume relative*** în acuzativ, precedate de prepozițiile *cu, din, prin* etc sau în genitiv cu locuțiunile prepoziționale *cu ajutorul* sau *prin mijlocirea*, sau în dativ cu prepozițiile *grație, mulțumită* ori *datorită*: „Timpul nu poate fi biruit decât ***prin ceea ce*** *facem* ca să ne dovedim ideile." (O. Paler, după D. Irimia, SGLS, pg. 163); *A rezolvat problema* ***cu ajutorul cui*** *a putut; Am aflat* ***grație cui*** *a vrut să-mi spună* (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 295); propoziții circumstanțiale instrumentale introduse prin ***locuțiunile conjuncționale*** *prin faptul că* sau *prin aceea că*[153]: *A ajuns mulțumit* ***prin aceea că*** *și-a dus la bun sfârșit treaba începută.*

3.5.10. Funcția sintactică de circumstanțial sociativ[154]

Această funcție sintactică se realizează la nivelul propoziției, când se numește *circumstanțial sociativ* și la nivelul frazei, când poartă numele de *propoziție circumstanțială sociativă.*

---

[153] Vezi Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960, pg. 220-221.

[154] Referitor la ideea că sociativul este *complement* și nu circumstanțial, vezi I. Iordan, LRC, pg. 641; Mioara Avram, *Cu privire la definiția complementului sociativ*, LR, 1968, nr. 5, pg. 469-470; D. Irimia, GLR, pg. 461.

3.5.10.a. Funcția sintactică de circumstanțial sociativ la nivelul propoziției[155]

În funcție de ***părțile de vorbire*** prin care se exprimă, există circumstanțialul sociativ exprimat prin *substantive* în acuzativ cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale de tipul *cu, împreună cu, laolaltă cu* etc: „Vreau să-mi dau sufletul/***deodată cu*** șerpii striviți în zori/de ciomegele ciobanilor." (L. Blaga, pg. 87); circumstanțialul sociativ exprimat prin *pronume* în acuzativ cu prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale amintite: *Am venit **împreună cu** el.*

Din punctul de vedere al structurii, există circumstanțial sociativ cu ***structură simplă***: *Pleacă **împreună cu ea*** și circumstanțial sociativ cu ***structură complexă***: „*Cu cânele și cu săgețile* ce mi-au rămas/mă-ngrop." (L. Blaga, pg. 100).

3.5.10.b. Funcția sintactică de circumstanțial sociativ la nivelul frazei

Propoziția circumstanțială sociativă este foarte rar întrebuințată în limba română. Din punctul de vedere al ***elementelor introductive*** ale propoziției circumstanțiale sociative, există propoziții circumstanțiale sociative introduse prin *pronume relative* în acuzativ cu prepoziția *cu*: „Sunt pregătită. Am vorbit ***cu cine*** *trebuie*" (M. Preda, după D. Irimia, SGLS, pg. 183); propoziții circumstanțiale sociative introduse prin *pronume relative* în acuzativ precedate de locuțiunile prepoziționale *împreună cu, la un loc cu* etc: „*A plecat **împreună cu cine** era de față*" (După Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 320).

---

155 Pentru definirea și analiza circumstanțialului sociativ, vezi Gh. Trandafir, *Contribuții la definirea complementului circumstanțial sociativ*, LR, 1968, nr. 2, pg. 17, ș.u.

3.5.11. Funcţia sintactică de circumstanţial de relaţie

Această funcţie sintactică se realizează la nivelul propoziţiei, sub forma *circumstanţialului de relaţie* şi la nivelul frazei, sub forma *propoziţiei circumstanţiale de relaţie.*

3.5.11.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de relaţie la nivelul propoziţiei

Circumstanţialul de relaţie se poate exprima prin următoarele ***părţi de vorbire***: *substantive* sau *substitute ale acestora* (Încadrăm aici şi circumstanţialul de relaţie exprimat prin verb la supin: *Un exemplu uşor* ***de găsit*** (După Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 193). În acuzativ precedate de o locuţiune prepoziţională specifică circumstanţialului de relaţie, de tipul *relativ la, privitor la, cu privire la, cât despre, cât pentru, în ceea ce priveşte* sau în genitiv cu locuţiuni prepoziţionale specializate pentru circumstanţialul de relaţie, de tipul *în privinţa, din punctul de vedere*: „***Cât despre inteligenţa*** noastră - o generaţiune de amploiaţi... de semidocţi... (M. Eminescu, pg.110); „***În privinţa*** *locului* care-l interesa pe Herdelea, preotul venise înarmat cu tot ce trebuia." (L. Rebreanu, pg. 501); prin ***adjective*** precedate de locuţiunea prepoziţională *din punct de vedere*: *Acest tablou este valoros* ***din punct de vedere artistic*** (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 299); prin ***adverbe*** precedate de prepoziţia *de*, care se repetă în aceeaşi propoziţie: ***De frig*** este frig afară.

3.5.11.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de relaţie la nivelul frazei

Propoziţia circumstanţială de relaţie poate fi introdusă prin: ***pronume relative*** în acuzativ sau genitiv, precedate de locuţiunile prepoziţionale specifice fiecărui caz în parte: ***În privinţa cui*** *va citi, nu-şi va face probleme*; ***În legătură cu ce*** *se vorbeşte, nu*

era singur; ***locuţiuni conjuncţionale*** specializate pentru propoziţia circumstanţială de relaţie, de tipul *privitor la faptul că, în ceea ce priveşte faptul că* etc: ***În ceea ce priveşte faptul că*** *problema este discutabilă, nu toată lumea este de acord.*

3.5.12. Funcţia sintactică de circumstanţial concesiv

Această funcţie sintactică apare la nivelul propoziţiei, când poartă numele de ***circumstanţial concesiv*** şi la nivelul frazei, când se numeşte *propoziţie circumstanţială concesivă.*

3.5.12.a. Funcţia sintactică de circumstanţial concesiv la nivelul propoziţiei

Circumstanţialul concesiv apare rar în limba română. El poate fi exprimat prin următoarele ***părţi de vorbire***: *substantive* sau *substitute ale acestora* în acuzativ, precedate de locuţiunile prepoziţionale *cu tot, cu toată, cu toţi, cu toate*, în genitiv, precedate de prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale *împotriva, în ciuda, în pofida* etc sau în dativ, precedate de prepoziţia *contrar*: „Cât de tânăr se păstrează... *cu tot părul alb.*" (Cezar Petrescu, pg. 143); „Verişoara ta tot tânără rămâne *în ciuda vremii* care trece." (I. Negruzzi, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 198); „*Împotriva aşteptărilor*, nenea Iorgu nu sări de pe canapea, nici nu începu să se plimbe ca de obicei." (Cezar Petrescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 199); prin ***adverbe*** de tipul *totuşi, tot, încă* sau prin locuţiuni adverbiale de tipul *cu toate acestea*: „Nu e nimic şi *totuşi* e /O sete care-l soarbe." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 135); prin forme verbal-nominale: „Maica Pulcheria nu înţelegea nici la vorbele Sabinei, şi avu ca o părere că ele, *vorbind* tot un grai, vorbesc două graiuri deosebite, care nu pot fi tălmăcite unul într-altul." (T. Arghezi, după D. Irimia, GLR, pg. 454).

Din punct de vedere structural, există circumstanțial concesiv cu structură *neprepozițională*: *Deși a nins, **totuși** nu e frig afară.*" (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 302) și circumstanțial concesiv cu structură *prepozițională*: „M-am gândit câtă prăpastie este între educațiunea spiritului și educațiunea inimii și cum neglijând pe aceasta din urmă nu poți, *cu toată învățătura*, produce decât monștri sociali." (Caragiale, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 198).

Tot din punctul de vedere al structurii, există circumstanțial concesiv exprimat prin ***cuvânt sintetic***: „Privitor ca la teatru /Tu în lume să te-nchipui: /Joace unul și pe patru /***totuși*** tu ghici-vei chipu-i." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 148); circumstanțial concesiv cu ***structură analitică***: „Cu mâne zilele-ți adaogi,/Cu ieri viața ta o scazi/Și ai *cu toate astea*-n față,/De-a pururi ziua cea de azi." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 153) și circumstanțial concesiv cu ***structură complexă***: „Din inima lor nu s-a șters purtarea necuviincioasă a spânului, *cu toate îndreptările și înrudirea* lui." (I. Creangă, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 198).

3.5.12.b. Funcția sintactică de circumstanțial concesiv la nivelul frazei

Joncțiunea concesivei cu regentul ei se realizează prin diferite elemente de relație subordonatoare în planul frazei. Propoziția circumstanțială concesivă poate fi introdusă prin: ***conjuncțiile*** sau ***locuțiunile conjuncționale*** *deși, chiar dacă, cu toate că, măcar că* etc: „Avocatul Baloteanu, ***deși** era numai cu câțiva ani mai mare ca Iuga*, era foarte voinic." (L. Rebreanu, pg. 543); „Tomo, zise el, eu mă duc, ***cu toate că* nu te oblig** să mă urmezi." (M. Eminescu, pg. 149); conjuncții subordonatoare universale, de tipul *că, de, dacă* etc; „***De**-aș trăi o sută de ani*, nu voi uita că-i sunt datoare cu viața." (V. Alecsandri, după Gramatica

Academiei, vol. 2, pg. 325); ***pronume nehotărâte***, de tipul *oricare, orice, oricine*: „Trecătorule, ***oricine ai fi***, ridică şi tu peste mine mâna ta dreaptă." (L. Blaga, pg. 88); unele ***adverbe pronominale nehotărâte***, de tipul *oricât, oricum* etc: „Ţi-am spus că ***oricât ai căuta*** să nu-ţi trădezi regretele, ţi le citeşte în ochi." (Cezar Petrescu, pg. 182).

Propoziţiile circumstanţiale concesive subordonate prin ***joncţiunea*** elementelor lor regente sunt corespondente sintactic cu propoziţiile circumstanţiale concesive ***juxtapuse*** regentei: „Mâinile osoase, puternice, păreau în stare să ţină coarnele plugului, ***cu toate că** erau fine şi mai ales degetele foarte delicate*." (L. Rebreanu, pg. 582); „Eu (chiar dacă) *am* (chiar dacă) *n-am clienţi acasă*, la unsprezece fix mă-ntorc din târg..." (I.L. Caragiale, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 307). În ultimul tip de exemplu, avem a face cu neexprimarea elementelor relaţionale. Din această perspectivă, propoziţiile circumstanţiale concesive pot avea ***element joncţional exprimat*** sau ***element joncţional suprimat*** (***asindeton***). Exemple: „***Deşi** trepte osebite le-au ieşit din urna sorţii*/Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 99); „*Zică toţi* ce vor să zică /*Treacă-n lume*, cine-o trece/Ca să nu-ndrăgeşti nimica/Tu rămâi la toate rece." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 150). Propoziţiile circumstanţiale concesive asindetice, care presupun suprimarea elementelor relaţionale, se întâlnesc frecvent în limbajul popular. Exemplu: *Fie pâinea cât de rea* / Tot mai bine-n ţara mea.

3.5.13. Funcţia sintactică de circumstanţial condiţional

Funcţia sintactică de circumstanţial condiţional se realizează atât la nivelul propoziţiei, când se numeşte ***circumstanţial condiţional***, cât şi la nivelul frazei, când se concretizează în ***pro-***

poziţia circumstanţială condiţională.

3.5.13.a. Funcţia sintactică de circumstanţial condiţional la nivelul propoziţiei

O prezentare sistematică a circumstanţialului condiţional este făcută de Mioara Avram în *Despre corespondenţa dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie*, SG, 1, pg. 141-163.

Circumstanţialul condiţional se întrebuinţează foarte rar în limba română. Din punctul de vedere al ***părţilor de vorbire*** prin care se exprimă, există circumstanţial condiţional exprimat prin ***substantive*** sau substitute ale acestora în acuzativ cu locuţiunea prepoziţională *în caz de* sau în genitiv, cu locuţiunile prepoziţionale *în cazul, în ipoteza, cu condiţia* etc: „*În caz de nevoie*, întreg postul va ieşi complet înarmat ca să facă impresie mai puternică." (L. Rebreanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 197); „*În ipoteza unei retrageri* neprevăzute, grupa voastră va acoperi şoseaua cu foc intens." (M. Preda, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 196); circumstanţial condiţional exprimat prin ***adverbe*** de tipul *altfel, aşa, altminteri* etc: „*Altfel*, ai şti că nu sunt surd, ci, dimpotrivă, aud prea bine." (L. Rebreanu, pg. 379); circumstanţial condiţional exprimat prin forme verbal-nominale: „*Acceptând* frica devii apt pentru ea." (O. Paler, după D. Irimia, GLR, pg. 452).

Din punct de vedere ***structural***, există circumstanţial condiţional cu ***structură prepoziţională***: „Eu, *în locul dumitale*, m-aş grăbi să răspund." (M. Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 197) şi circumstanţial condiţional cu ***structură neprepoziţională***: „Dreptatea trebuie să fie totdeauna a celui ce o împarte, *astfel* s-ar duce dracului orice stăpânire." (L. Rebreanu, pg. 381).

3.5.13.b. Funcția sintactică de circumstanțial condițional la nivelul frazei

Propoziția circumstanțială condițională corespunde circumstanțialului condițional de la nivelul propoziției.

Propoziția circumstanțială condițională poate fi ***introdusă*** prin: ***conjuncțiile universale*** *dacă* și *de*: „Și ***dacă*** *Franța le-ar procura semidocților noștri avantajele* pe cari li dă nefericita lor patrie – ei ar fi emigrat de mult cu toții!" (M. Eminescu, pg. 111); „***De*** *ești a mea*, păzindu-mi anul și vatra,/n-aruncă nimenea după tine cu piatră? (L. Blaga, pg. 147); ***locuțiunile conjuncționale*** *în ipoteza că, în eventualitatea că, în cazul când, în caz că* etc: ***În caz că*** *va fi aprobat*, lucrările pentru noul atlas... vor începe imediat." (După Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 322).

De obicei, propoziția circumstanțială condițională se află în raport de subordonare prin ***joncțiune*** față de elementele ei regente: „***Dacă*** *și-ar fi ascultat gândul*, ar fi trezit atunci, îndată, din cealaltă încăpere, sora rămasă săracă și simplă." (Cezar Petrescu, pg. 191). Există, însă, și propoziția circumstanțială condițională ***juxtapusă*** regentei. Despre propoziții circumstanțiale condiționale juxtapuse se poate vorbi fie când elementul de relație este suprimat (vorbim atunci despre propoziții circumstanțiale condiționale asindetice: ***Ai carte,*** *ai parte* (După Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 323), fie când verbul predicat al propoziției circumstanțiale condiționale este la modul conjunctiv, cu condiția ca ***să*** să fie numai marcă a modului conjunctiv, nu și marcă a subordonării: „***Să*** *pot* /eu mi-aș întinde mâna și le-aș strânge-ntr-un mănunchi." (L. Blaga, pg. 54).

3.5.14. Funcția sintactică de circumstanțial opozițional

Această funcție sintactică se poate realiza fie ca parte de propoziție, când se numește ***circumstanțial opozițional***, fie ca

propoziţie, când poartă numele de ***propoziţie circumstanţială opoziţională*** (Pentru prima oară a vorbit în lingvistica românească despre propoziţia circumstanţială opoziţională Mioara Avram, în *Evoluţia subordonării* ***circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română***, Bucureşti, 1960).

3.5.14.a. Funcţia sintactică de circumstanţial opoziţional la nivelul propoziţiei

D. Craşoveanu, în *Sunt circumstanţiale complementele opoziţionale, cumulativ şi de excepţie, precum şi subordonatele corespunzătoare*, LR, 2, 1969 pg. 147 consideră că, atunci când se referă la o parte de propoziţie necircumstanţială, determinarea opoziţională din plan intrapropoziţional nu trebuie numită *circumstanţial opoziţional*, ci *complement opoziţional*. Exemplu: *În locul lui* am plecat eu[156]. Putem vorbi despre circumstanţial opoziţional, însă, când determinarea opoziţională intră în relaţie semantică de opoziţie cu un circumstanţial. Exemplu: *În loc de bibliotecă*, el s-a dus la film[157]. D. Irimia vorbeşte în GLR, pg. 461-466, despre *complementul opoziţional, complementul sociativ, complementul cumulativ* şi *complementul de excepţie.*

Circumstanţialul opoziţional poate fi exprimat prin următoarele ***părţi de vorbire***: *substantive* în acuzativ, precedate de locuţiunea prepoziţională *în loc de* sau în cazul genitiv, precedate de locuţiunea prepoziţională *în locul*: *„În locul umărului* drept avea un deget de forma degetului cel mare." (Alexandrescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 201); ***pronume*** în acuzativ, precedate de locuţiunea prepoziţională *în loc de* sau în genitiv, precedate de locuţiunea prepoziţională *în locul*: *„În loc*

[156] D. Craşoveanu, *Sunt circumstanţiale...*, pg. 150.
[157] D. Craşoveanu, *Sunt circumstanţiale...*, pg. 151.

de acestea venim din contră cu mâinile goale, dar cu un plan bine statorit în minţile noastre." (Odobescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 200); „*În locul lui* se trimise un alt sergent, a cărui trupă fu într-adevăr „făcută praf" fără nici un folos." (T. Arghezi, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 200); ***adverb***: *În loc de seara*, el se plimbă dimineaţa; ***forme verbal-nominale***: *În loc de a se apuca* de învăţat, el a stat la stadion toată dimineaţa (După D. Irimia, GLR, pg. 467).

Din punct de vedere structural, există circumstanţial opoziţional cu ***structură simplă***: *În locul profesorului* a venit asistentul şi circumstanţial opoziţional cu ***structură complexă***: „Vino tinere,/ia ţărnă un pumn /Şi mi-o presară pe cap *în loc de apă şi vin*." (L. Blaga, pg. 87).

3.5.14.b. Funcţia sintactică de circumstanţial opoziţional la nivelul frazei

O frază care conţine o propoziţie circumstanţială opoziţională este ***echivalentă sintactic*** cu o frază care conţine două propoziţii coordonate adversativ, fără ca aceste două unităţi sintactice să fie sinonime sintactice, prima vizând subordonarea, iar cea de a doua coordonarea[158].

Propoziţia circumstanţială opoziţională este corespondentul circumstanţialului opoziţional din cadrul propoziţiei. V. Şerban, în *Teoria şi topica propoziţiei în româna contemporană*, Bucureşti, 1975, pg. 287, grupează propoziţiile circumstanţiale opoziţionale în *totale*, când opoziţia se referă la predicat, şi *parţiale*, când opoziţia se referă la celelalte părţi de propoziţie. Propoziţia

---

158 Vezi în acest sens, Mioara Avram, *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română*, Bucureşti, 1960, pg. 210; G.A., 2, pg. 200.

circumstanţială opoziţională poate fi introdusă prin următoarele elemente de relaţie: locuţiunile conjuncţionale specializate *în loc* sau *în loc de*: „În amurg, ***în loc să*** *se ducă la preotul calvin* ca să bârfească, (...) se hotărî brusc să meargă la preotul român." (L. Rebreanu, pg. 227); prin *decât* urmat de modul conjunctiv: „Mai bine să rămân tot calic ***decât*** *să mă frece ei pe mine*!" (L. Rebreanu, pg. 230); prin *dacă* (propoziţia circumstanţială opoziţională introdusă prin *dacă* este numită „falsă condiţională")[159]: „***Dacă*** *la Cairo e de-ajuns* să iei tramvaiul ca să întâlneşti la marginea oraşului cele trei celebre piramide, în Mexic ruine fascinante stau la sute şi mii de kilometri depărtare de capitală, în plină junglă." (O. Paler, după D. Irimia, SGLS, pg. 192); prin *când, pe când*, numită şi „falsă temporală"[160]: ***Pe când*** ***mie nu-mi*** ***ajunge****, altora le prisoseşte* (După C. Dimitriu, GLRS, pg. 315); prin *unde, de unde* etc, care este numită „falsă locală"[161]; ***Unde*** *alţii nu puteau face unele lucrări de fierărie nici în trei ani*, el într-o jumătate de an lucra ca o calfă veche." (P. Ispirescu, după D. Irimia, SGLS, pg. 192).

3.5.15. Funcţia sintactică de circumstanţial cumulativ

Această funcţie sintactică apare în planul propoziţiei ca ***circumstanţial cumulativ***, iar la nivelul frazei ca ***propoziţie circumstanţială cumulativă***. Termenul de propoziţie circumstanţială cumulativă este pus în circulaţie de către Mioara Avram, în *Evoluţia subordonării* ***circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română***, Bucureşti, 1960, pg. 202.

---

[159] Vezi în acest sens Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale*, SG, 1, pg. 121-139.

[160] Graur, *O sintaxă*, pg. 138.

[161] Avram, *Evoluţia*, pg. 215; G.A., 2, pg. 333.

3.5.15.a. *Funcţia sintactică de circumstanţial cumulativ la nivelul propoziţiei*

În literatura de specialitate, determinarea cumulativă este considerată ***complement***, atunci când se referă la o parte de propoziţie necircumstanţială: ***Pe lângă Ion*** *a mai venit şi Dumitru* şi ***circumstanţial***, când se referă la un circumstanţial: ***Pe lângă teatru*** *el mai merge şi la operă*[162]. D. Irimia consideră determinarea cumulativă ca fiind exclusiv de tip ***complement***[163].

Circumstanţialul cumulativ poate fi exprimat prin următoarele ***părţi de vorbire***: *substantive* în acuzativ, cu locuţiunile prepoziţionale *(în) afară de, pe lângă* sau cu adverbul *decât*, sau în genitiv, precedate de locuţiunea prepoziţională *în afară*: „***Pe lângă undiţă***, poate ar fi bună şi o manta de ploaie." (Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 201); „De ce am dorit alt zâmbet ***decât al pietrarului***." (L. Blaga, pg. 96); ***În afara cadoului***, i-a adus şi bani; exprimat prin ***pronume*** în acuzativ sau genitiv, precedate de locuţiunile prepoziţionale amintite: „Pe câtă vreme dumneaei sufere *pe lângă astea* şi de foame." (Caragiale, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 201).

3.5.15.b. *Funcţia sintactică de circumstanţial cumulativ la nivelul frazei*

Propoziţia circumstanţială cumulativă poate fi introdusă prin: ***locuţiunile conjuncţionale*** *(în) afară că, pe lângă că*: „***Pe lângă că mergem la mare***, *hai şi la munte* (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 317); prin locuţiunile conjuncţionale *pe lângă faptul*

162 D. Craşoveanu, *Sunt circumstanţiale complementele opoziţional, cumulativ şi de excepţie, precum şi subordonatele corespunzătoare?* LR, 1969, nr. 2, pg. 147 ş.u.

163 D. Irimia, GLR, pg. 461.

că, în afara faptului că, după ce că: „Nu ţi-e destul că sunt cinstită, *după ce că-ţi rabd, ca o nenorocită, toate ticăloşiile şi murdăriile dumitale?* (I. L. Caragiale, după D. Irimia, GLR, pg. 463).

3.5.16. Funcţia sintactică de circumstanţial de excepţie

Funcţia sintactică de circumstanţial de excepţie se realizează la nivelul propoziţiei sub forma ***circumstanţialului de excepţie*** şi la nivelul frazei, sub forma ***propoziţiei circumstanţiale de excepţie.***

3.5.16.a. Funcţia sintactică de circumstanţial de excepţie la nivelul propoziţiei[164]

Circumstanţialul de excepţie se exprimă prin următoarele ***părţi de vorbire***: *substantive* sau *substitute* ale acestora aflate în cazurile acuzativ sau genitiv, cu locuţiunile prepoziţionale *în afară de, afară de, exceptând pe, în afară, cu excepţia* sau cu adverbul restrictiv *decât*: „Ministerul n-are dreptul şi calitatea să intervie în tranzacţiile dintre vânzătorul unei proprietăţi agricole şi amatorii de a cumpăra, ***afară de*** anume ***cazuri*** prevăzute de lege, iar aici nu e cazul." (L. Rebreanu, pg. 735); *adverbe* precedate de locuţiunea prepoziţională *în afară de* sau de adverbul restrictiv *decât*: *Nu vii altădată* ***decât astăzi***; *pronume* personal sau reflexiv, formă accentuată de acuzativ, precedate de prepoziţia *decât* (în aceste situaţii, segmentul *decât* poate fi considerat

164 Referitor la funcţia sintactică de circumstanţial de excepţie, vezi G. Gruiţă, *Despre aşa-zisul circumstanţial de excepţie introdus prin decât (şi subordonata corespunzătoare)*, în CL, 1976, nr. 1, pg. 83; Fulvia Ciobanu, *Cu privire la construcţiile care exprimă cumulul şi excepţia*, LR, 1962, nr. 4, pg. 375-378; D. Craşoveanu, *Observaţii asupra complementului de excepţie şi a propoziţiei corespunzătoare*, LR, 1971, nr. 2, pg. 151-158.

prepoziţie şi nu adverb restrictiv[165]: „Căci pentru care altă minune *decât tine*/Mi-aş risipi o viaţă de cugetări senine/Pe basme şi nimicuri." (M. Eminescu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 205); forme verbal-nominale (infinitiv): „Pentru ce se bătea el, *în afară de a se ilustra?*" (E. Barbu, după D. Irimia, GLR, pg. 465).

3.5.16.b. Funcţia sintactică de circumstanţial de excepţie la nivelul frazei

Propoziţia circumstanţială de excepţie corespunde circumstanţialului de excepţie de la nivelul propoziţiei. Ea poate fi introdusă prin: *pronume relative* în acuzativ cu locuţiunile prepoziţionale *în afară de* sau *exceptând pe*, sau în cazul genitiv cu locuţiunile prepoziţionale *în afară, cu excepţia*: „Am crezut chiar că reuşisem, la un moment dat nu se mai auzea nimic ***afară de ceea ce era*** *firesc într-o pădure.*" (O. Paler, după D. Irimia, SGLS, pg. 188); *Vor câştiga toţi* ***cu excepţia cui*** *nu va lupta*; *adverbe pronominale relative* de tipul ***unde, când, cum***, precum şi prin adverbul restrictiv *decât*: *Să nu pleci în altă parte* ***decât unde*** *ţi-am spus* (După C. Dimitriu, GLRS, pg. 324); locuţiunile conjuncţionale *în afară că, decât că, în afara faptului că* etc: „Ce să le facem altceva ***decât să le interzicem*** să mai crească atâtea vite." (M. Preda, după D. Irimia, SGLS, pg. 189).

3.6. Funcţia sintactică cu dublă subordonare simultană

Funcţia sintactică cu dublă subordonare simultană a fost studiată în lingvistica românească în special în ultimele decenii. Referiri la această funcţie sintactică se găsesc, însă, şi la T.

165 Vezi în acest sens, C. Dimitriu, GLRS, pg. 322.

Cipariu[166], la H. Tiktin[167] şi la N. Drăganu[168].

Specialiştii care au avut ca temă de cercetare funcţia sintactică cu dublă subordonare simultană au opinii diferite în special în ceea ce priveşte *terminologia* utilizată pentru denumirea funcţiei sintactice în discuţie. Funcţia sintactică cu dublă subordonare simultană este cunoscută şi studiată sub mai multe denumiri, ca de exemplu, ***complement în nominativ***[169], ***predicat nominal-verbal***[170], ***atribut circumstanţial***[171], ***predicat circumstanţial***[172], ***predicat complex***[173], ***atribut predicativ***[174], ***complementul calităţii***[175], ***element predicativ suplimentar***[176], ***element predicativ necesar***[177], ***cumul de funcţii sintactice***[178], ***complement predicativ***[179], ***adjunct predicativ suplimentar***[180], ***atributiv***[181], etc.

---

166 T. Cipariu, *Opere 2*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, pg. 323.
167 H. Tiktin, *Gramatica română*, Bucureşti, 1945, pg. 76.
168 N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, Bucureşti, 1945, pg. 83.
169 N. Drăganu, *Elemente*, pg. 83.
170 Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componenţa predicatului nominal*, SG, 2, 1957, pg. 114-120.
171 Flora Şuteu, *Însemnări pe marginea anumitor construcţii gerunziale*, LR, nr. 5, 1957, pg. 15-22; C. Dimitriu, GLRS, pg. 353 ş.u.; Maria Grigorescu, *Atributul circumstanţial*, SG, 1, 1956.
172 Silvia Niţă, *Predicatul circumstanţial*, LR, 1958, nr. 4, pg. 93-98.
173 P. Dumitraşcu, *În legătură cu predicatul multiplu şi cel complex*, CL, 1964, nr. 1, pg. 59-66.
174 Gh. N. Dragomirescu, *Atributul predicativ în limba română*, în LL, nr. 6, 1962, pg. 99-122.
175 I. Diaconescu, *Complementul calităţii*, LR, 1960, pg. 14-18.
176 G.A., 2, pg. 206 şi 340; V. Şerban, *Sintaxa limbii române*, Bucureşti, 1973, pg. 269.
177 D. Craşoveanu, *Consideraţii asupra elementului predicativ necesar suplimentar*, AUT, 8, 1970, pg. 225-230.
178 S. Stati, *Elemente de analiză sintactică*, Bucureşti, 1972, pg. 132.
179 D. Irimia, GLR, pg. 486.

În ceea ce ne privește, utilizăm pentru această funcție sintactică denumirea de ***funcție cu dublă subordonare simultană***, deoarece această denumire subliniază diferența în raport cu celelalte funcții sintactice subordonate, și anume, aceea că funcția sintactică cu dublă subordonare se subordonează simultan la *doi* regenți, unul de tip verbal și celălalt de tip nominal, cumulând funcțiile sintactice impuse de aceștia. Din punctul de vedere al ***conținutului*** ei, funcția sintactică cu dublă subordonare simultană este caracterizată de faptul că este, concomitent, determinant al verbului și al numelui, arătând o lucrare sau o stare simultană cu lucrarea sau starea exprimată prin verbul determinat[182]. Cât privește ***forma*** funcției cu dublă subordonare simultană, aceasta (funcția cu dublă subordonare simultană) se caracterizează prin faptul că două structuri primare se transformă într-o structură derivată[183] și prin caracterul ternar al structurii. Exemplu: „Numai eu stau aici *nemernic*,/bun doar de-nnecat în ape." (L. Blaga, pg. 99).

Funcția sintactică cu dublă subordonare simultană se realizează atât la nivelul propoziției, când o numim *funcție sintactică cu dublă subordonare simultană*, cât și la nivelul frazei, când poartă numele de *propoziție dublu subordonată simultan*.

3.6.a. Funcția sintactică cu dublă subordonare simultană la nivelul propoziției

Din punctul de vedere al ***părților de vorbire*** prin care se poate exprima, există funcție cu dublă subordonare simultană

---

180 D.D. Drașoveanu, Sintagma verb-copulativ + adjectiv – o certitudine?, CL, 1973, nr. 2, pg. 271.

181 Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974, pg. 133.

182 H. Tiktin, *Gramatica*, pg. 194.

183 Vezi Maria Rădulescu, *Numele predicativ circumstanțial*, SG, 2, pg. 123.

exprimată prin ***adjectiv*** sau prin alte părţi de vorbire devenite, prin conversiune, adjective (numeral, interjecţie, verb la supin): „O voce ieri din adânc s-a-nălţat/***amară, amară, amară.***" (L. Blaga, pg. 136); „Plecat-am ***nouă*** din Vaslui." (V. Alecsandri, *Opere*, vol. 1, Editura Hyperion, Chişinău, 1991, pg. 147); *L-a făcut* ***scârţa-scârţa***[184]; *Pe fată o crezusem* ***de măritat***[185]; exprimată prin *substantive* sau *substitute* ale acestora în acuzativ fără prepoziţie sau cu o prepoziţie sau o locuţiune prepoziţională specializate pentru această funcţie sintactică, de tipul *drept, în chip de, în calitate de* sau cu o prepoziţie oarecare, de tipul *fără, dintre, ca, printre* etc sau în genitiv fără prepoziţie sau o prepoziţie marcă a acestui caz: „Omul cu pălăria fără nici o formă şi fără nici o culoare răsucea *fără* nici un *entuziasm* manivela." (Cezar Petrescu, pg. 141); „Numai ce-l văd pe Tasache al meu intrând în ogradă şi ducând de dârlogi un soi de dihanie, pe care cu un prisos de bunăvoinţă ai fi luat-o *drept cal*" (C. Hogaş, după D. Irimia, GLR, pg. 488); *Îl ştiam* ***contra aranjamentelor***[186].

Din punctul de vedere al structurii, funcţia sintactică cu dublă subordonare simultană poate fi exprimată prin ***cuvânt sintetic***: „Fratele mă priveşte ***întrebător.***" (L. Blaga, pg. 99), printr-o ***structură analitică***: Ea mă privea ***fără vină*** şi printr-o ***structură complexă***: *Fata aleargă* ***calmă şi voioasă***.

3.6.b. Funcţia sintactică cu dublă subordonare simultană la nivelul frazei

Propoziţia dublu subordonată determină simultan un regent de tip nominal şi unul de tip verbal.

---

184 V. Hodiş, *Elementul predicativ suplimentar. Contribuţii*, LR, 1967, nr. 6, pg. 113.

185 V. Hodiş, *Contribuţii*, pg. 141.

186 V. Hodiş, *Contribuţii*, pg. 140.

Propoziţia dublu subordonată simultan poate fi introdusă prin: ***conjuncţiile*** sau ***locuţiunile conjuncţionale*** subordonatoare *că, dacă, fără să*: *Îl vedea **că abia aşteaptă***; ***adverbele relative cum, precum, cât***: „Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos,/***Cum** uşor ca din cutie, scoate lumile din chaos.*" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 105); ***pronumele relative care, cine, ce, cât, cel ce***: „Nu l-ai văzut ***ce** iritat era?* (Caragiale, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 341).

Propoziţia dublu subordonată simultan prin ***joncţiune***: „Eu te văd răpit de farmec/*Cum îngâni cu glas domol.*" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 85) este corespondentă sintactic cu propoziţia dublu subordonată simultan ***juxtapusă***. Putem vorbi despre propoziţie dublu subordonată simultan juxtapusă atunci când propoziţia în discuţie are verbul predicat la modul conjunctiv, dacă admitem că *să* este numai marcă a conjunctivului, nu şi a subordonării: „Ca să afle şi mai multe, dă bacşişuri la slugi *să-l iscodească*." (I.L. Caragiale, după C. Dimitriu, GLRS, pg. 367) şi când propoziţia dublu subordonată simultan are verbul predicat la modul gerunziu, admiţând că gerunziul este un mod predicativ[187]: „Tu le vezi *primind elevii cei imberbi în a lor clas.*" (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 105).

3.7. Funcţia sintactică de apoziţie

Această funcţie sintactică constituie obiectul unor prelungite controverse în literatura de specialitate românească. Una dintre teoriile referitoare la funcţia sintactică în discuţie este aceea că apoziţia este o funcţie sintactică generată de raportul de subordonare, şi anume, „o specie de atribut substantival"[188], iar în planul

---

[187] Vezi în acest sens opinia lui C. Dimitriu privind predicativitatea gerunziului în interiorul „propoziţiei atributive circumstanţiale", în GLRS, pg. 368.
[188] V. Şerban, *Sintaxa*, pg. 179; Gh. Bulgăr, *Limba română. Sintaxă şi stilistică*, Bucureşti, 1968, pg. 52.

frazei, o „propoziție atributivă"[189]. Potrivit acestei teorii, raportul de subordonare este generator al funcției sintactice de apoziție, respectiv al propoziției apozitive[190], deoarece la „raportul apozitiv" se întâlnesc atât forma, dar mai ales conținutul raportului de subordonare, afirmație susținută prin faptul că „apoziția și propoziția apozitivă depind de un element al comunicării anterioare[191]. Cei care susțin această teorie consideră că, în funcție de antecedentul apoziției, respectiv de calitatea sa morfologică - de tip nominal sau de tip verbal – apoziția poate fi de tip *atributiv* sau de tip *completiv* (respectiv circumstanțial)[192]. Există și opinia că funcția sintactică numită apoziție este generată de un raport sintactic diferit de cele cunoscute tradițional (coordonare și subordonare), numit *raport apozitiv* [193]. Din această perspectivă, raportul apozitiv are anumite trăsături definitorii, ce îl diferențiază de alte raporturi sintactice, și anume: a) între termenii raportului se stabilește un raport de conexiune orizontală; b) termenul cu funcție de apoziție se găsește în relație mediată cu supra /subordonații termenului apozat; c) testul omisiunii fiecărui termen în parte nu afectează comunicarea[194]. S-a insistat asupra faptului că termenii raportului apozitiv desemnează același referent (vorbindu-se despre un raport de coreferență în cadrul raportului apozitiv[195], sau s-a considerat că termenii implicați în raportul

---

[189] G.A., 2, pg. 281.

[190] Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție* SG, 1, 1956, pg. 147 (=Avram, *Corespondența*).

[191] C. Dimitriu, GLRS, pg. 120.

[192] Maria Gabrea, *Atributivă circumstanțială*, LR, 1960, nr. 4; Elena Carabulea, *Atributivele circumstanțiale*, SCL, 2, 1959, nr. 3, pg. 76-80; C. Dimitriu, GLRS, pg. 345 ș.u.

[193] M. Mitran, *Despre apoziție și raportul apozitiv*, LR, 1963, nr. 1, pg. 37.

[194] M. Mitran, *Apoziția*, pg. 36-45.

[195] L.P. Bercea, *Contribuții la cunoașterea raportului apozitiv*, LR, 1972, nr. 5, pg. 454.

apozitiv sunt echivalenţi sintactic, acest raport numindu-se „de tip aparte"[196] sau „relaţie de echivalenţă"[197].

O altă opinie privind problema în discuţie este aceea care consideră că raportul apozitiv este o variantă a raportului de coordonare. Astfel, apozarea poate fi considerată drept o „variantă a invariantei relaţionale coordinative", adică apozarea este „coordonarea termenilor coreferenţi"[198]. Ca argument care să susţină această teorie, sunt invocate adverbele *adică* şi *anume*, care, din acest punct de vedere, sunt conjuncţii care leagă propoziţii coordonate. Această coordonare se constituie în a cincea variantă a raportului de coordonare, respectiv, este o coordonare de tip „explicativ"[199].

O ultimă teorie referitoare la funcţia sintactică de apoziţie, şi, respectiv, la „raportul apozitiv" se dezvoltă din cea anterioară. Raportul de coordonare, cât şi cel apozitiv sunt variante ale raportului de „adordonare"[200] şi, deci, după părerea cercetătorilor care susţin această teorie, ele nu sunt generatoare de funcţii sintactice şi, deci, apoziţia nu este o funcţie sintactică, „descrierea şi clasificarea ei supunându-se nu criteriilor sintactice, ci criteriilor semantice"[201], legătura dintre termenii raportului fiind exclusiv semantică şi nu sintactică.

---

[196] Ecaterina Teodorescu, *Raportul apozitiv şi cel predicativ*, AUI, 1974, pg. 5.
[197] Guţu, *Sintaxa*, pg. 43.
[198] V. Hodiş, *Apoziţia şi propoziţia apozitivă*, Bucureşti, 1990, pg. 128.
[199] I. Rizescu, *Note asupra subordonatelor explicative*, LR, 1960, nr. 1, pg. 21-26; I. Coteanu, *În legătură cu „subordonatele explicative"*, LR, 1960, nr. 1, pg. 27-33; C. Săteanu, *Coordonarea explicativă*, LL, 11, 1966, pg. 381.
[200] I. Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Bucureşti, 1989, pg. 128.
[201] Diaconescu, *Probleme*, pg. 152.

În ceea ce ne priveşte, considerăm că funcţia sintactică de apoziţie este generată de raportul de subordonare dintre unităţile sintactice apozitive şi regentele lor, deoarece conţinutul unităţilor sintactice apozitive ***depinde*** de conţinutul antecedentului[202]. Apoziţia şi antecedentul său nu au aceeaşi importanţă gramaticală şi, deci, nu se pot afla într-un raport de coordonare, antecedentul având prioritate informaţională şi sintactică. Dacă admitem că unităţile sintactice apozitive şi regentele lor sunt coreferente, urmează că ele trimit la două noţiuni ce vizează unul şi acelaşi obiect din realitatea extralingvistică, în timp ce termenii aflaţi în relaţie de coordonare trimit la două noţiuni care acoperă două obiecte din realitatea extralingvistică. Considerăm, deci, ca fiind neconformă cu realitatea lingvistică încadrarea apoziţiei la realizările raportului de coordonare.

Existând funcţia sintactică de apoziţie, aceasta fiind generată de raportul de subordonare, urmează să luăm în discuţie ***realizările*** acestei funcţii sintactice. Nu punem semnul egalităţii între termenii ***raport sintactic*** şi, respectiv, ***relaţie sintactică***. Având în vedere acest lucru, considerăm că funcţia sintactică de apoziţie este generată de ***raportul*** de subordonare, că între antecedent şi apoziţie există o ***relaţie*** de echivalenţă sintactică, în timp ce, la nivelul diverselor realizări ale funcţiei sintactice de apoziţie există o ***relaţie*** de sinonimie sintactică (nu încadrăm ***sinonimia*** şi ***echivalenţa*** sintactică între raporturile sintactice cunoscute: coordonarea, subordonarea, inerenţa etc, deoarece, din punct de vedere formal, acestea nu au mărci specifice care să le confere statut de ***raporturi*** sintactice).

Funcţia sintactică de apoziţie se realizează atât la nivelul propoziţiei, numindu-se ***apoziţie***, cât şi la nivelul frazei, unde

---

202 C. Dimitriu, GLRS, pg. 345.

există ***propoziția apozitivă***, și la nivelul textului, unde vorbim despre ***fraza apozitivă***.

3.7.a. Funcția sintactică de apoziție la nivelul propoziției

Apoziția se poate exprima prin următoarele ***părți de vorbire***: *substantiv* în cazurile nominativ, genitiv, dativ sau acuzativ: „Jignit și scandalizat că s-a găsit cineva (...) care să-i pretindă lui, ***avocat*** cu vază și ***om*** politic, să se înfunde în țară." (L. Rebreanu, pg. 545); *pronume*, în cazuri rare (în special în construcțiile în care complementul direct sau indirect este dublu exprimat): „Veteranul revoluțiilor se arătase prea puțin pasionat de gândurile care îl munceau ***pe el***." (Cezar Petrescu, pg. 213); *adjectiv*: *Este așa cum m-am așteptat, **adică minunată***; prin *adverb*: *Mâine, **joi**, sunt liber* (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 346); prin *interjecție*: *Pășește cu mare atenție, **adică pâș-pâș*** (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 346).

Având în vedere ***natura*** elementului regent, există ***apoziții atributive***, care au un regent de tip nominal, exprimat printr-un *substantiv* sau un *substitut* al acestuia: „Și lângă ea-n genunche e *Arald, mândrul rege*." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 66) și ***apoziții circumstanțiale***, al căror regent este un adjectiv, un adverb sau o interjecție: „***Acolo**, lângă izvoară*, iarba pare de omăt." (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 64)[203].

Din punctul de vedere al ***structurii***, apozițiile sunt ***simple***: *Prietenul cel mai credincios al omului, **câinele, este** un animal inteligent* (după C. Dimitriu, GLRS, pg. 346) și ***dezvoltate*** (două sau mai multe unități lexicale): „Bancherul Bela Beck, ***svab***

---

203 Pentru această clasificare a apozițiilor, în funcție de elementul lor regent, în apoziții *atributive* și, respectiv, apoziții *circumstanțiale*, vezi C. Dimitriu, GLRS, pg. 349.

ungurizat din Budapesta..." (L. Rebreanu, pg. 290).

3.7.b. Funcţia sintactică de apoziţie la nivelul frazei şi al textului

Propoziţia apozitivă „indică sub formă de judecată „obiectul" sau „realitatea" numite deja prin determinat."[204]. Din punctul de vedere al ***elementelor introductive*** ale propoziţiei apozitive, există propoziţii apozitive semnalate de adverbele explicative *adică* sau *anume* sau de locuţiunile adverbiale *altfel spus, cu alte cuvinte* etc: „Într-o bună zi mi-am dat seama că nu izbutesc ***să-i ajut, adică*** să-i fac să mă întreacă." (M. Eliade, după D. Irimia, GLR, pg. 515); propoziţii apozitive introduse prin conjuncţiile *că, ca să* sau locuţiunea conjuncţională *pentru că*: „De altminteri observ un lucru... ***că*** *de la intrarea în acţiune suntem în continuu în linie înaintată.*" (Camil Petrescu, după G.A., vol. 2, pg. 282); propoziţii apozitive introduse prin ***pronumele relative*** *ce* sau *ceea ce*: „Deocamdată, eu numai atâta aş vrea să ştiu: ***ce*** *plănuieşte Varvara asupra mea acum.*" (M. Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 282).

Pe lângă propoziţiile apozitive aflate în raport de ***subordonare*** prin *joncţiune* faţă de elementele lor regente, există propoziţii apozitive ***juxtapuse***: „O natura mută, tovarăşi, cu care legăturile sunt numai exterioare: *aceasta este marea solitudine socială.*" (Cezar Petrescu, pg. 216).

Funcţia sintactică de apoziţie mai poate fi realizată şi sub forma unei ***fraze apozitive***: „Cu patru ani înainte i se întâmplase acelaşi lucru: *găsise biserica pe neaşteptate, când începuse să-i fie teamă că se rătăcise.*" (M. Eliade, după Irimia, SGLS, pg. 249).

[204] C. Dimitriu, GLRS, pg. 350.

4. SINONIMIA SINTACTICĂ

În lingvistica românească, subliniind faptul că nu există sinonimie sintactică perfectă, unii cercetători consideră că sinonimia în discuție este numită *sintactică* „pentru că ea se întâlnește la enunțuri, care sunt unități sintactice"[205], sinonimia sintactică presupunând „enunțuri diferite ca formă și cu un *conținut* aproximativ identic"[206], motiv pentru care este necesară discutarea termenului *conținut* în sintaxă. În primul rând, există un *„conținut" sintactic* al enunțului (informația sintactică a enunțului), diferit de „conținutul" sintactic al „cuvintelor sintactice" (cuvinte-termeni de frază)[207]. „Conținutul" esențial al *enunțului*[208] (adică informația lui fundamentală), este reprezentat de predicativitate, cea care face ca un cuvânt sau un grup de cuvinte să fie inclus într-o comunicare lingvistică completă și independentă. În al doilea rând, există un „conținut" modal al enunțului (informația stilistică), care se constituie în atitudinea locutorului sau, poate, afectivitate zero, iar în al treilea rând, există un „conținut" denotativ sau referențial al enunțului (informația semantică), acesta reprezentând ceea ce mesajul conține, exprimă și transmite efectiv[209]. În privința celor afirmate mai sus, suntem de părere că includerea în „conținutul" sintactic al

---

205 S. Stati, *Omonimie, sinonimie și echivalență în sintaxă*, în „Revue roumaine de linguistique", nr. 2, 1966, pg. 142 (=Stati, *Omonimie*).

206 S. Stati, *Trois types de significations syntaxiques*, in „Actes du 10-e Congres International de linquistes, Bucarest, 1967, pg. 2 (=Stati, *Types*).

207 Stati, *Types*, pg. 2.

208 Folosim termenul *enunț* cu accepția de „secvență fonică (un flux sonor), limitată prin pauze și caracterizată printr-un contur intonațional și care poartă o anumită informație semantică, reprezintă deci o comunicare". (Guțu, *Sintaxa*, pg. 29).

209 Stati, *Types*, pg. 2.

enunţului atât a informaţiei semantice, cât şi a informaţiei stilistice, înseamnă suprapunerea nivelului sintactic peste alte două nivele distincte ale limbii, şi anume, *nivelul semantic* şi *nivelul stilistic*.

În literatura de specialitate românească, unii cercetători[210] au făcut distincţie între enunţurile sinonime sintactic din punctul de vedere al *modelului sintactic* şi enunţurile sinonime sintactic din punctul de vedere al informaţiei semantice transmise. Pentru a evita posibilele confuzii, s-a propus utilizarea unei terminologii diferite pentru cele două realităţi lingvistice, şi anume, *echivalenţă sintactică*, pentru enunţurile care transmit aceeaşi informaţie semantică, dar au model sintactic diferit (*L'écolier lit le livre/Le livre est lu par l'écolier*) şi, respectiv, *sinonimie sintactică* pentru enunţurile care au acelaşi model sintactic, dar care diferă prin „expresia fonematică" (*Mater puellam amat/Magistri pueros laudabunt*)[211]. Esenţial este să nu pierdem din vedere faptul că „din punct de vedere semantic, enunţurile sinonime sunt, deseori, neasemănătoare", deci că „asemănarea mai mult sau mai puţin evidentă a semnificaţilor nu este pertinentă"[212] în cazul sinonimiei sintactice. Non-identitatea informaţiei semantice în cazul enunţurilor sinonime sintactic nu este, însă, o regulă. Stati crede că *prin schimbarea ordinii cuvintelor în enunţ*: *Petrus ferit Paulum/Paulum Petrus ferit*, sau *prin schimbarea intonaţiei fundamentale în enunţ*: *Petrus ferit Paulum* (intonaţie „declarativă"); *Petrus ferit Paulum*? (intonaţie interogativă) şi *Petrus ferit Paulum*! (intonaţie exclamativă) se pot obţine enunţuri cu un model sintactic identic, exprimând şi

---

210 Stati, *Omonimie*, pg. 143.
211 Stati, *Omonimie*, pg.143.
212 Stati, *Omonimie*, pg.144.

aproape aceeaşi informaţie semantică[213].

Unii cercetători români pun semnul egalităţii între *sinonimia sintactică* şi *echivalenţa sintactică*, oferind ca exemple, propoziţiile de tipul *Giovani a scris poezia /Este Giovani cel care a scris poezia/Este poezia pe care Giovani a scris-o* sau de tipul *Luigi i-a vândut o maşină Mariei/Maria a cumpărat o maşină de la Luigi*[214]. Cât priveşte propoziţiile de tipul *Giovani a scris poezia/Este Giovani cel care a scris poezia/Este poezia pe care Giovani a scris-o*, credem că acestea nu sunt sinonime din punct de vedere sintactic, deoarece ele sunt diferite la nivelul *funcţiilor sintactice* conţinute. Propoziţiile în discuţie sunt identice numai din punctul de vedere al informaţiei *semantice* transmise, ele caracterizându-se prin non-identitate la nivelul informaţiei *stilistice*. În ceea ce priveşte propoziţiile de tipul *Luigi i-a vândut o maşină Mariei* şi, respectiv, *Maria a cumpărat o maşină de la Luigi*, ele sunt sinonime, credem, numai din punct de vedere semantic, nu şi din perspectiva informaţiei sintactice transmise. Avem a face aici, de fapt, cu enunţuri *echivalente* din punct de vedere sintactic şi nu cu enunţuri sinonime sintactic, deoarece tipul de propoziţii în discuţie nu se caracterizează prin identitate la nivelul funcţiilor sintactice, ci numai prin identitate la nivelul informaţiei *semantice*.

O altă opinie referitoare la sinonimia sintactică în lingvistica românească este aceea potrivit căreia sinonimia sintactică reprezintă *o singură funcţie sintactică, la care apar uneori două sau mai multe mărci diferite*. Astfel, tipurile de enunţuri cu organizare de frază, care ilustrează acest tip de sino-

---

[213] Stati, *Omonimie*, pg. 144.

[214] S. Stati, *Manual de semantică descriptivă*, Napoli, 1978, pg. 225-228 (=Stati, *Manual*).

nimie sintactică se deosebesc numai la nivelul mijloacelor de exprimare a ideii de cauză, motiv pentru care intră într-o serie sinonimică din punct de vedere sintactic: *Soldatul este nevinovat **pentru că** n-a cunoscut situația/Soldatul este nevinovat **întrucât** n-a cunoscut situația/Soldatul este nevinovat **deoarece** n-a cunoscut situația/Soldatul este nevinovat; n-a cunoscut situația*[215].

Unii specialiști pun semnul egalității între *sinonimia sintactică* și *coreferența sintactică*, ilustrând sinonimia sintactică cu propoziții de tipul: *L-am văzut pe Jean/L-am văzut pe prietenul tău/L-am văzut pe ilustrul nostru scriitor*[216]. În cazul acestui tip de propoziții considerăm că avem a face cu *identitate referențială* (*Jean= prietenul tău = ilustrul nostru scriitor*) și nu cu *identitatea funcțiilor sintactice*, propozițiile în discuție fiind *coreferente* și nu *sinonime* sintactic.

Urmărind opiniile de până acum din literatura de specialitate românească privitoare la sinonimia sintactică, se observă că se pune semnul egalității între sinonimia sintactică și *echivalența sintactică*, pe de o parte, (vezi tipul de propoziții *Luigi i-a vândut o mașină Mariei* și *Maria a cumpărat o mașină de la Luigi* și între sinonimia sintactică și *coreferența sintactică*, pe de altă parte (vezi tipurile de exemple *L-am văzut pe Jean/L-am văzut pe prietenul tău/L-am văzut pe ilustrul nostru scriitor*). Considerăm că trăsătura pertinentă a ***sinonimiei sintactice***, trăsătură care o distinge atât de *echivalența sintactică*, cât și de *coreferența sintactică*, este aceea că elementul care ordonează sinonimia sintactică este *informația sintactică* (*funcția sintactică*

---

[215] Gh. Poalelungi, *Sinonimia gramaticală*, SCL, 1960, nr. 3 pg. 647 (= Poalelungi, *Sinonimia*).

[216] S. Stati, *Synonimie de „lanque" et de „parole"*, în „Actele celui de al doilea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică", Editura Academiei, 1970, pg. 698 (Stati, *Synonimie*).

și *raportul* care generează funcția sintactică), tot așa cum *informația gramaticală de tip categorial* este elementul care organizează sinonimia morfologică. Cu alte cuvinte, două unități sintactice sunt sinonime dacă se caracterizează prin *non-identitate la nivelul organizării fonologice* și *identitate la nivelul informației sintactice*, adică a *funcției sintactice* și a *raportului* generator de această funcție.

Elementul care ordonează sinonimia sintactică este *informația sintactică* (*funcția sintactică* și *raportul* generator de această funcție). Altfel spus, două unități sintactice sunt sinonime, în opinia noastră, dacă satisfac două condiții obligatorii, și anume: ***non-identitatea în planul organizării fonologice*** și ***identitatea la nivelul informației sintactice*** (***funcției sintactice*** și ***raportului*** generator de această funcție). Sinonimia sintactică se diferențiază, astfel, de *echivalența* și de *coreferența* sintactică, relații la nivel sintactic care nu presupun identitate la nivelul *funcției sintactice*, ci numai *identitate semantică* (*echivalența sintactică*) sau *identitate referențială* (*coreferența sintactică*).

Ca și în cazul *sinonimiei lexicale*, considerăm că există mai multe ***grade*** de sinonimie **sintactică**, în funcție de identitatea sau non-identitatea *informației semantice* transmise de unitățile sintactice sinonime, și anume, ***sinonimia sintactică de gradul I***, și ***sinonimia sintactică de gradul al 2-lea***.

4.1. Sinonimia sintactică de gradul I

Sinonimele sintactice de gradul I reprezintă unitățile sintactice caracterizate atât prin identitate la nivelul *informației sintactice* (*funcției sintactice* și *raportului* generator de această funcție), cât și prin identitate la nivelul *informației semantice*. De exemplu, subiectul *mincinosul*, din propoziția ***Mincinosul** va fi pedepsit* este sinonim sintactic de gradul I cu propoziția subiectivă *Cine minte*, din fraza ***Cine minte** va fi pedepsit*. Comu-

tabilitatea celor două unități sintactice sinonime de gradul I (subiectul *mincinosul* și subiectiva *Cine minte*) este atât *semantică* (subiectul *mincinosul* și subiectiva *Cine minte* sunt substituibile în același context), cât și *sintactică* (ambele unități sintactice, subiectul *mincinosul* și subiectiva *Cine minte*, se află în poziție *stânga* în varianta obiectivă a topicii față de verbul-predicat *va fi pedepsit*, cu care intră în raport sintactic de *inerență*).

Sinonimia sintactică de gradul I, caracterizată prin identitatea *sintactică* și *semantică* a unităților sintactice ocurente, se manifestă atât la nivelul *propoziției*, cât și la nivelul *frazei* și *textului*.

La nivelul propoziției, considerăm că există sinonimie sintactică de gradul I la nivelul mai multor tipuri de părți de propoziție.

a) Părțile de propoziție exprimate prin *cuvinte sintetice* sunt sinonime sintactic cu părțile de propoziție exprimate prin *structuri analitice*. De exemplu, atributul exprimat prin cuvânt sintetic *înțelept*, din tipul de propoziție *Este om **înțelept*** este sinonim sintactic cu atributul cu structură analitică *cu scaun la cap*, din tipul de propoziție *Este om **cu scaun la cap***. Diferența dintre atributul *înțelept*, exprimat prin cuvânt sintetic și, respectiv, atributul *cu scaun la cap*, exprimat prin structură analitică constă în faptul că primul atribut, *înțelept*, este neutru din punctul de vedere al expresivității, în timp ce cel de al doilea atribut, *cu scaun la cap*, se caracterizează prin trăsătura + ***expresivitate***.

b) *Părțile de propoziție simple* sunt sinonime sintactic cu *părțile de propoziție multiple*. Subiectul simplu *studenții*, din tipul de propoziție ***Studenții** intră în sală* este sinonim sintactic cu subiectul multiplu *Ion, Maria și Radu*, din tipul de propoziție ***Ion, Maria și Radu** intră în sală* (cu condiția ca ei să fie studenți).

c) Părţile de propoziţie cu *structură prepoziţională* sunt sinonime sintactic cu părţile de propoziţie cu *structură neprepoziţională*. De exemplu, complementul direct din tipul de propoziţie *L-am văzut pe fratele meu* este sinonim sintactic cu complementul direct din tipul de propoziţie *Mi-am văzut fratele*.

d) Părţile de propoziţie cu o *anumită* prepoziţie sunt sinonime sintactic cu părţile de propoziţie cu prepoziţie *diferită*. În tipurile de propoziţii ***În ciuda frigului** a venit* şi ***În pofida frigului** a venit*, cele două circumstanţiale concesive conţin două structuri analitice distincte, şi anume, *în ciuda* şi *în pofida*. De asemenea, complementul de agent precedat de propoziţia *de* este sinonim sintactic cu complementul de agent precedat de prepoziţia *de către*. Exemplu: „Să se lase călcat în picioare *de* (*de către*) toate nătăfleţele din lume." (L. Rebreanu, pg. 301.).

e) Părţile de propoziţie exprimate prin *anumite* părţi de vorbire sunt sinonime sintactic cu părţile de propoziţie exprimate prin *alte* părţi de vorbire. În tipurile de propoziţii ***Mihai** a venit* şi ***El** a venit*, funcţia sintactică de subiect este exprimată prin părţi de vorbire diferite: *substantiv* (*Mihai*) şi, respectiv, *pronume* (*el*). Propoziţiile ***Mihai** a venit* şi ***El** a venit* pot fi şi propoziţii *coreferente* din punct de vedere sintactic, dacă *Mihai* şi *el* trimit la acelaşi referent.

La nivelul *frazei* şi al *textului*, sinonimia sintactică de gradul I, sinonimie sintactică caracterizată prin *identitate sintactică şi semantică*, se manifestă la nivelul enunţurilor cu organizare de propoziţie sau de frază, enunţuri pe care le *clasificăm*, având în vedere mai multe perspective, după cum urmează:

A. Din punctul de vedere al *elementelor joncţionale* existente sau neexistente în cadrul enunţurilor sinonime, există mai multe tipuri de enunţuri sinonime.

A.₁. Enunţurile *cu element joncţional exprimat* sunt sinonime sintactic cu enunţurile cu *element joncţional suprimat* (**asindeton**). Enunţul *Facă el ce-a face, eu nu mă dau bătut* este sinonim sintactic cu enunţul ***Chiar dacă** face el ce-a face, eu nu mă dau bătut.* Structurile sintactice asindetice, care presupun suprimarea elementelor relaţionale, se întâlnesc frecvent în varianta populară a limbii. Enunţurile *Fie pâinea cât de rea,/Tot mai bine-n ţara mea* şi *Dai, n-ai* sunt sinonime sintactic cu enunţurile **Chiar dacă* pâinea este rea,/Tot mai bine-n ţara mea* şi ***Dacă** dai, n-ai.* Raportul sintactic de subordonare se poate realiza sub două forme: una *explicită*, adică care se construieşte cu ajutorul unui element joncţional, alta *implicită*, adică se realizează printr-o simplă juxtapunere, ultimul tip având o mai mare circulaţie în daco-româna vorbită şi, mai ales, un grad înalt de expresivitate, graţie ambiguităţii[217]. Lipsind marca externă (jonctivul), enunţul asindetic este ambiguu din punct de vedere semantic, pluriinterpretabil. Din acest motiv, se vorbeşte în poetică despre „rolul constructiv al semnificaţiei zero"[218].

A.₂. Enunţurile *cu element joncţional exprimat* sunt sinonime sintactic cu enunţurile *cu element joncţional inexistent*, inexistenţa jonctivului explicându-se prin faptul că elementul iniţial al enunţului este un verb la gerunziu, incompatibil cu elementele joncţionale. Enunţul „Fiind băiet păduri cutreieram". (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 480), enunţ cu element joncţional inexistent este sinonim sintactic cu enunţul ***Când** eram băiet, păduri cutreieram.*

---

217 Vezi în acest sens, D. Nica, *Scheda di sintassi poetica emineschiana: la concessiva asindetica*, în *Il momento Eminescu*, Editura Eminescu, 1987, pg. 149 (=Nica, *Scheda*).

218 R. Barthes, *Le degré zéro de l'écriture*, Paris, Ed. Gouthier, 1972, pg. 151-152.

A.$_3$. Enunţurile cu elemente joncţionale *exprimate şi diferite* sunt sinonime din punct de vedere sintactic: *Ai venit* ***chiar dacă*** *plouă/Ai venit* ***deşi*** *plouă/Ai venit* ***cu toate că*** *plouă/Ai venit* ***chiar de*** *plouă.*

B. Din punctul de vedere al planului formal al enunţului, din perspectiva *eliminării* unei părţi de propoziţie din cadrul enunţului cu organizare de propoziţie sau de frază, există mai multe tipuri de enunţuri sinonime.

B.$_1$. Enunţurile cu *structură completă* sunt sinonime sintactic cu enunţurile cu *structură eliptică*. Enunţul *Daţi-mi două ciocolate de două mii de lei* este sinonim sintactic cu enunţul *Daţi-mi două de două mii de lei*. Omiterea termenului *ciocolată* nu afectează înţelegerea întregului enunţ, deoarece împrejurarea în care este rostit enunţul sugerează acest cuvânt.

B.$_2$. Enunţurile care conţin *structuri cu funcţie sintactică exprimată* sunt sinonime sintactic cu enunţurile care conţin *structuri cu funcţie sintactică subînţeleasă*. Enunţul cu funcţie sintactică subînţeleasă *Când o face plopul mere şi răchita (o face) micşunele* este sinonim sintactic cu enunţul **Când o face plopul mere şi răchita* ***o face*** *micşunele*, enunţ cu funcţie sintactică exprimată. De asemenea, sinonimie sintactică de gradul I există între enunţurile care conţin predicat nominal cu verbul copulativ *exprimat* şi enunţurile care conţin predicat nominal cu verbul copulativ *subînţeles*. Exemplu: „Virtutea? e-o nerozie; Geniul (*e*) o nefericire". (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 115). Enunţurile care au predicat nominal cu nume predicativ *exprimat* sunt sinonime sintactic cu enunţurile care conţin predicat nominal cu nume predicativ *subînţeles*. Exemplu: „- Eşti *cântăreţ* la biserică? - Sunt (*cântăreţ*). (M. Sadoveanu, după Gramatica Academiei, vol. 2, pg. 101).

În privinţa *subînţelegerii*, s-a încercat distingerea acesteia de *elipsă*. Dacă *elipsa* reduce redundanţa textului, textele eliptice fiind

mai puţin redundante decât cele complete, elipsa fiind omiterea unor elemente necesare din punct de vedere gramatical sau lexical, pe care vorbitorii le au în minte, fără să fi fost exprimate mai înainte, *subînţelegerea* se referă la cuvinte enunţate într-un text precedent şi care tocmai de aceea nu trebuie reluate sau care urmează a fi enunţate într-o frază succedentă[219].

4.2. Sinonimia sintactică de gradul al 2-lea

Sinonimia sintactică de gradul al 2-lea se caracterizează prin ***identitate*** *la nivelul informaţiei sintactice* (*funcţiei sintactice* şi *raportului* generator de această funcţie) şi *non-identitate la nivelul informaţiei semantice* (identitatea semnificaţilor nu este pertinentă). Sinonimele sintactice de gradul al 2-lea sunt comutabile la nivelul *contextului sintactic* în care ocurează, context sintactic concretizat în *regenţii* de tip nominal sau verbal ai unităţilor sintactice funcţionale şi în poziţia unităţilor funcţionale faţă de regenţii lor. Ca şi *pseudo-sinonimele lexicale*, sinonimele sintactice de gradul al 2-lea nu sunt comutabile *semantic*, adică nu sunt substituibile în acelaşi context. Exemplu: „*Melancolia* în vârsta lui este semnul caracteristic al orfanilor." (M. Eminescu, pg. 27); „*Ion şi Simion* nu mai înţelegeau nimic." (L. Rebreanu, pg. 134) (subiectul simplu *melancolia* este sinonim sintactic de gradul al 2-lea cu subiectul multiplu *Ion şi Simion*).

Sinonimia sintactică de gradul al 2-lea se manifestă la nivelul ***realizărilor*** diferite (parte de propoziţie, propoziţie, substitut de propoziţie, frază) *ale fiecărei funcţii sintactice în parte*[220].

---

219 Pentru definirea *elipsei* şi *subînţelegerii*, vezi S. Stati, *Teorie şi metodă în sintaxă*, Editura Academiei, Bucureşti, 1967, pg. 188.

220 Pentru urmărirea sinonimiei sintactice de gradul al 2-lea la nivelul realizărilor diferite ale fiecărei funcţii sintactice în parte, vezi Luminiţa Lăzărescu, *Sinonimia şi omonimia gramaticală în limba română*, Editura Cermi, Iaşi, 1999, pg. 72-129.

5. OMONIMIA ȘI AMBIGUITATEA SINTACTICĂ

Plecându-se de la faptul că *omonimia lexicală* reprezintă mai multe cuvinte cu același semnificant, se poate vorbi și în *sintaxă* despre semnificante fonologic identice (fie la nivelul propoziției, fie la nivelul frazei), care transmit *informație sintactică* diferită (care au *funcție sintactică* distinctă).

Dacă în privința omonimiei lexicale există numeroase lucrări de specialitate, multipla interpretare posibilă la nivel sintactic a fost puțin cercetată în lingvistica românească[221].

În ceea ce privește *terminologia*, se observă că pentru fenomenul de neutralizare în sintaxă au fost folosite mai multe denumiri, și anume, *omonimie sintactică* (Stati, OS, pg. 387), *neutralizare sintactică* și *echivoc sintactic* (Stati, OS, pg. 389); *plurivocitate* (Tatiana Slama Cazacu, *Limbaj și context*, Editura științifică, București, 1959, pg. 128 (=Cazacu, *Limbaj*).

Omonimia sintactică reprezintă părțile de propoziție, propozițiile sau frazele multiinterpretabile sintactic atât din punctul de vedere al *emițătorului* de mesaj lingvistic, cât și din perspectiva *receptorului* acestuia (sunt omonime sintactic ***în sine***), în timp ce *ambiguitatea sintactică* vizează părțile de propoziție, propozițiile sau frazele multiinterpretabile sintactic ***exclusiv*** la nivelul *receptorului* de mesaj lingvistic (sunt ambigue sintactic în ***contextul*** dat) (vezi infra). De exemplu, *complementul indirect lui*, din tipul de enunț „Ea se apără c-o mână,/Însă totuși *lui* se lasă". (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 52) este *omonim* sintactic cu ***atributul*** *lui*, din tipul de propoziție „Să cadă

---

[221] S. Stati, *Omonimia sintactică*, LL, nr. 11, 1966 pg. 391 (=Stati, OS); S. Stati, *Omonimie*, pg. 137; V. Hodiș, *Propoziții subordonate omonime*, în CL, 1970, pg. 27 (=Hodiș, *Propoziții*).

nimicul cu noaptea *lui* largă". (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 28). În tipul de enunț „Devin o brută! își repetă Comșa oprindu-se înaintea unei vitrine pentru a lăsa câinele *doamnei*". (Cezar Petrescu, pg. 175), substantivul *doamnei*, din propoziția *Pentru a lăsa câinele* ***doamnei***, este *ambiguu* din punct de vedere sintactic, deoarece poate fi dublu interpretat sintactic din perspectiva *receptorului* de mesaj, fie având funcția sintactică de atribut, fie aceea de complement indirect.

5.1. Omonimia sintactică

Privitor la *omonimia sintactică*, în literatura românească de specialitate părerile nu sunt convergente.

În literatura de specialitate românească, unii cercetători au clasificat structurile propoziționale multiplu interpretabile sintactic având în vedere criteriul *numărului de sintagme, criteriul stilistic* și *criteriul funcțional*[222]. Din punctul de vedere al numărului de sintagme, există propoziții omonime care conțin *o singură sintagmă* (*Vine seara* - predicat + ***subiect*** și *Vine seara* – predicat + *circumstanțial*) și propoziții care conțin cel puțin *două sintagme* (*Dau cartea profesorului* – predicat + complement direct + complement indirect – și *Dau cartea profesorului* – predicat + complement direct + atribut)[223].

Avându-se în vedere criteriul stilistic, pot fi identificate propoziții omonime în cadrul *aceluiași* stil (*Aduce lemne de acasă*, unde *de acasă* este sau circumstanțial sau atribut)[224] și propoziții omonime constituite din termeni care aparțin unor stiluri *diferite* (*Noaptea cântă* – circumstanțial + predicat, în vor-

[222] Stati, OS, pg. 391.
[223] Stati, OS, pg. 391.
[224] Stati, OS, pg. 391.

birea obişnuită, şi *Noaptea cântă* - subiect + predicat, în stilul poetic)[225].

Din perspectivă *funcţională*, s-a făcut distincţie între propoziţii omonime sintactic care diferă prin funcţia sintactică a unui *singur* termen: *Spune anecdota lui Radu* (*lui Radu* este sau complement indirect, sau atribut) şi propoziţii omonime sintactic care diferă prin funcţia sintactică a mai multor termeni: *A rămas profesorul nostru* (predicat + subiect + atribut sau verb copulativ + nume predicativ + atribut)[226].

Având în vedere propoziţiile omonime din punct de vedere sintactic enunţate, observăm că la o parte din acestea, diferenţele de interpretare sunt *exclusiv* de ordin sintactic: *Aduce lemne de acasă* (*de acasă* este circumstanţial sau atribut), în timp ce altele permit nu numai interpretări de ordin sintactic, ci şi deosebiri la nivel morfologic. De exemplu, în tipul de propoziţie *Spune anecdota lui Radu*, lui Radu poate fi sau complement indirect, sau atribut, dar, în acelaşi timp, substantivul *lui Radu* comportă şi o modificare cazuală dativ-genitiv.

În lingvistica românească, unii specialişi explică omonimia sintactică prin existenţa unor *structuri de suprafaţă*, care conţin anumite *structuri de adâncime*. Astfel, propoziţia de tipul *Jaques îl ajută mai mult pe André decât pe Pierre*, conţine două structuri de adâncime care o susţin, şi anume, *Jaques îl ajută mai mult pe André decât îl ajută Pierre pe André* şi, respectiv, *Jaques îl ajută mai mult pe André decât îl ajută Jaques pe Pierre*[227].

---

225 Stati, *Omonimie*, pg. 137.

226 Stati, OS, pg. 392.

227 Mariana Tuțescu, *Les grammaires generatives-transformationnelles*, Editura didactică și pedagogică, București, 1982, pg. 24 (=Tuțescu, *Grammaires*).

Alţi specialişti sunt de părere că o condiţie suficientă pentru existenţa omonimiei sintactice este *schimbarea intonaţiei fundamentale*, aceeaşi propoziţie „având valori diferite după intonaţie[228]. De exemplu, tipul de propoziţie *Nu vei merge la plimbare* poate avea, prin schimbarea intonaţiei fundamentale „înţelesuri diferite: de rugăminte, de poruncă, de simplă constatare sau de întrebare, de consimţire sau regret”[229]. Considerăm că schimbarea intonaţiei fundamentale într-o propoziţie oarecare nu este o condiţie suficientă pentru existenţa omonimiei sintactice. În propoziţia *Nu vei merge la plimbare*, intonaţia fundamentală diferită modifică informaţia semantică a propoziţiei, nu şi informaţia sintactică a ei (funcţiile sintactice ale cuvintelor componente). Fie că exprimă regretul sau porunca, fie că propoziţia reprezintă o constatare sau o întrebare, cuvintele din cadrul propoziţiei în discuţie au aceleaşi funcţii sintactice. Alteori, însă, prin schimbarea intonaţiei fundamentale se produce şi modificarea funcţiilor sintactice ale cuvintelor care intră în compoziţia propoziţiilor. În tipul de propoziţii *Doamna a venit.* şi *Doamna, a venit!*, intonaţia fundamentală diferită (în scris, grafia diferită) duce nu numai la schimbarea informaţiei semantice transmise în cele două tipuri de propoziţii, ci şi la crearea a două propoziţii omonime din punct de vedere sintactic.

Luând în considerare opiniile referitoare la *omonimia sintactică*, încercăm o clarificare a accepţiei multiplei interpretări la nivel sintactic, făcând distincţie între *omonimia sintactică*, pe de o parte şi *ambiguitatea sintactică*, pe de altă parte.

În mintea *emiţătorului* de mesaj nu există, principial, multivalenţă sintactică, echivocul sintactic (la nivelul propoziţiei şi

---

228 Cazacu, *Limbaj*, pg. 132.
229 Cazacu, *Limbaj*, pg. 132.

al frazei) apărând numai la nivelul *receptorului* de mesaj lingvistic, care decodează informaţia sintactică transmisă de emiţător. Cu alte cuvinte, vorbitorul ştie întotdeauna ce vrea să comunice, existând, însă, şi situaţii în care multipla interpretare sintactică apare şi la nivelul *emiţătorului* de mesaj, fie în cazul vorbitorului instruit, care observă echivocul sintactic (cel neinstruit ignorându-l), fie în cazul vorbitorului care, în mod deliberat, ambiguizează propoziţia sau fraza. Având în vedere faptul că aceeaşi parte de propoziţie, propoziţie sau frază pot transmite mai multe informaţii sintactice (sunt multiinterpretabile sintactic), există astfel de părţi de propoziţie, propoziţii sau fraze, care sunt omonime sintactic atât din punctul de vedere al *emiţătorului* de mesaj, cât şi din punctul de vedere al *receptorului* acestuia.

În altă ordine de idei, *omonimia sintactică*[230] reprezintă, în opinia noastră, **relaţia la nivel sintactic ce se stabileşte între părţi de propoziţie, propoziţii sau fraze cu aceeaşi organizare fonologică care sunt, însă, diferite în privinţa *informaţiei sintactice* transmise (a *funcţiei sintactice*)**. Omonimie sintactică există nu numai la nivelul ***receptorului*** de mesaj lingvistic, ci şi la nivelul ***emiţătorului*** acestuia. De exemplu, în tipul de fraze *E voie să pleci* şi *Nu-i voie să fumaţi aici!*, propoziţiile *Să pleci* şi, respectiv, *Să fumaţi aici* pot fi analizate, deopotrivă din punctul de vedere al *vorbitorului* şi al *interlocutorului*, şi ca propoziţii *subiective*, şi ca propoziţii *circumstanţiale de relaţie*. Sunt propoziţii *subiective* dacă vorbitorul şi interlocutorul consideră că *e voie* şi *nu-i voie* sunt structuri analitice impersonale, cu funcţia sintactică de predicat, echivalente

---

[230] Despre *omonimia sintactică*, vezi Stati, OS, pg. 392; Stati, *Omonimie*, pg. 137; Hodiş, *Propoziţii*, pg. 27-28.

cu structurile analitice impersonale *e necesar, e binevenit* etc. Sunt propoziţii circumstanţiale de relaţie dacă substantivul *voie* are funcţia sintactică de *subiect*, având independenţă sintactică ca şi în structura *a avea voie*, unde *voie* este complement direct: „Degeaba, oamenii nu s-au lăsat înfricoşaţi nici de armată, că ştiau bine că armata n-are *voie* să tragă". (L. Rebreanu, pg. 781).

Urmărim omonimia sintactică atât la nivelul *propoziţiei*, cât şi la nivelul *frazei*.

5.1.a. Omonimia sintactică la nivelul propoziţiei

În interiorul propoziţiei, unul şi acelaşi cuvânt poate avea, în contexte distincte, diferite funcţii sintactice. De exemplu, cuvântul *lui* poate fi, în diverse propoziţii, *complement indirect*: „Ea se apără c-o mână,/Însă totuşi *lui* se lasă". (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 52); *atribut*: „Se poate ca bolta de sus să se spargă,/Să cadă nimicul cu noaptea lui largă". (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 28) sau ***cuvânt fără funcţie sintactică*** (articol hotărât proclitic, marcă a cazurilor genitiv şi dativ): „*Lui* Grigore însă i se părea că în ochii lor luceşte ceva deosebit şi că toată înfăţişarea lor ar fi mai dârză". (L. Rebreanu, pg. 781) (dativ); „În Amara, în jurul cârciumii *lui* Busuioc, era mai multă lume ca de obicei". (L. Rebreanu, pg. 782); (genitiv).

Cuvântul *mi* poate avea, în propoziţii diferite, funcţii sintactice diferite, şi anume, funcţia sintactică de *complement indirect*: „Mie oamenii *mi* se par liniştiţi, zise Titu". (L. Rebreanu, pg. 783) sau funcţia sintactică de *atribut* (în distribuţie cu un substantiv sau cu un verb): „Când **sufletu-*mi*** noaptea veghea în estaze,/Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază": (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 29); „Să te duci dracului acasă, să **nu-*mi* scoţi** sufletul, că n-am vreme să mă ţin de coada ta, fire-ai al dracului!" (L. Rebreanu, pg. 798). În alte propoziţii, *mi* este

cuvânt fără funcţie sintactică, fie în cazul dativ etic: „Şi unde *mi*-au început să se repeadă în soldaţi cu furci, cu pietre, de nici n-au nimerit, sărmanii, încotro să fugă...” (L. Rebreanu, pg. 781), fie ca marcă a categoriei gramaticale a diatezei: „Şi dacă norii deşi se duc/De iese-n luciu luna,/E ca aminte să-*mi* aduc/De tine-ntotdeauna”. (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 147).

5.1.b. Omonimia sintactică la nivelul frazei

Despre fenomenul omonimiei sintactice la nivelul frazei există puţine studii de specialitate în lingvistica românească.

Unii specialişti[231] consideră că omonimia sintactică la nivelul frazei îşi are originea în cadrul raportului *tranzitivitate absolută - tranzitivitate relativă*. Astfel, analizând verbul *a şti* din tipul de frază *Voi şti când vei veni*, drept *tranzitiv „relativ”* (un verb care necesită o complinire a valenţei de complement direct) sau *tranzitiv „absolut”* (un verb în cazul căruia ideea de complement direct este implicată în semantica sa), propoziţia *Când vei veni* poate fi interpretată fie ca propoziţie completivă directă, fie ca propoziţie circumstanţială temporală[232]. Din moment ce verbele pot fi *tranzitive* sau (şi) *intranzitive*, distincţia dintre tranzitivitatea „absolută” şi tranzitivitatea „relativă” credem că nu este operantă. Valenţa unui verb tranzitiv trebuie complinită în mod obligatoriu, nu facultativ, ideea unei tranzitivităţi „absolute” fiind discutabilă şi greu de acceptat. Prin urmare, fraza în discuţie are două interpretări sintactice numai dacă avem în vedere faptul că *structura de suprafaţă Voi şti când vei veni* conţine structura de adâncime *Voi şti asta când vei veni*. În acest caz, propoziţia *Când vei veni* poate fi fie circum-

---

[231] Hodiş, *Propoziţii*, pg. 27.
[232] Hodiş, *Propoziţii*, pg. 27.

stanțială de timp, indicând circumstanța temporală a acțiunii exprimate de verbul *a ști*, fie apozitivă, explicând antecedentul *asta*.

„Un alt mobil al omonimiei sintactice”[233] îl constituie întrebuințarea „personală” sau „impersonală” a unui verb regent, în opinia aceluiași cercetător. Astfel, tipul de frază *Dar mai mult îl necăjea că o să-i rupă nasturele* este analizată ca o frază ce conține o principală și o subiectivă, dacă admitem „întrebuințarea impersonală a verbului-predicat *necăjea*, sau poate fi interpretată ca o principală urmată de o propoziție instrumentală, dacă „subiectul verbului predicat este subînțeles din contextul lingvistic sau extralingvistic[234].

Sintagma „întrebuințare personală” sau „impersonală” a unui verb este, în opinia noastră, discutabilă. Nu avem a face cu același verb, pe care îl întrebuințăm „personal” sau „impersonal”. În cele două fraze diferite, și anume, *Dar mai mult îl necăjea că o să-i rupă nasturele* (verb predicat + subiectivă) și *Dar mai mult îl necăjea că o să-i rupă nasturele* (subiect subînțeles + verb predicat + propoziție instrumentală), operăm, de fapt, cu două verbe distincte: unul *impersonal* (în prima frază) și altul, (și nu unul și același), *personal* (în cea de a doua frază).

Având în vedere tipurile de fraze oferite în lingvistica românească pentru ilustrarea omonimiei sintactice, propunem câteva tipuri de enunțuri organizate sub formă de frază, analizabile din perspectiva omonimiei sintactice.

Structurile analitice impersonale *a-i părea bine* și *a-i părea rău* pot fi dublu interpretate. Ele sunt sau echivalente cu

[233] Hodiș, *Propoziții*, pg. 28.
[234] Hodiș, *Propoziții*, pg. 29.

structurile analitice impersonale *a fi bine, a fi rău* etc, intrând în distribuţie cu propoziţii subiective[235] (***E mai bine** să-i bage pe toţi la dubă şi să-i înveţe omenie!*" (L. Rebreanu, pg. 794); ***N-ar fi rău*** să treci după-masă pe la cameră, puiule!" (L. Rebreanu, pg. 794)), sau pot fi considerate structuri analitice incompatibile cu funcţia sintactică subiect (sintetic sau analitic propoziţional)[236], fiind numite, din această cauză, „expresii verbale impersonale *absolute*"[237]. Astfel, în frazele „Bine-ţi pare *să fii singur, crai bătrân fără de minţi*... (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 62) şi *Îi părea rău **să se plimbe singur astăzi***, propoziţiile *Să fii singur, crai bătrân fără de minţi* şi, respectiv, *Să se plimbe singur astăzi* pot fi interpretate fie ca propoziţii *subiective*, fie ca propoziţii *circumstanţiale de relaţie*, în funcţie de compatibilitatea structurilor analitice *bine-ţi pare* şi *îi părea rău* cu funcţia sintactică de subiect.

Tipul de frază „Putem *să ne ducem*, că n-are să ne omoare". (L. Rebreanu, pg. 772) conţine propoziţia *Să ne ducem*, propoziţie dublu analizabilă sintactic. Într-o primă interpretare, propoziţia *Să ne ducem* poate fi analizată ca o *completivă directă*, având ca regent verbul tranzitiv *putem*. Dacă, însă, considerăm că structura de suprafaţă *Putem să ne ducem*... conţine structura de adâncime *Asta putem să ne ducem*, propoziţia *Să ne ducem* este propoziţie apozitivă, ea explicând antecedentul *asta*.

În limba română, verbul *a părea*, atunci când intră în distribuţie cu forma neaccentuată a pronumelui refexiv în cazul acuzativ *se* este urmat de o propoziţie subiectivă: „*Se pare* că

---

[235] GA, 2, pg. 267.
[236] Irimia, SGLV, pg. 160.
[237] Irimia, SGLV, pg. 160.

furtuna ridică al ei glas,/Că vântul trece-n spaimă pe-al mărilor talaz". (M. Eminescu, *Poezii*, pg. 70). Acelaşi verb *a părea* este inclus, însă, şi în categoria copulelor lexico-gramaticale, el necesitând o complinire nume predicativ, reprezentată, la nivelul frazei, printr-o propoziţie predicativă: „Vasile Mogrea *păru* că se interesează grozav de vârful ţigării, urmărind cu atenţie de expert al religiei combustia tutunului". (Cezar Petrescu, pg. 183). Există, însă, fraze de tipul *Părea **că a îmbătrânit***, în care propoziţia *Că a îmbătrânit* este fie propoziţie *subiectivă*, structura de adâncime fiind ***Se** pare că a îmbătrânit*, fie propoziţie *predicativă*, structura de adâncime fiind ***El/ea** părea că a îmbătrânit*. Propoziţia *Că a îmbătrânit* este, deci, o propoziţie omonimă din punct de vedere sintactic.

Există mai multe procedee sintactice de *evitare* a omonimiei sintactice. Astfel, unităţile sintactice *omonime* pot fi **dezomonimizate** prin *adăugarea* unei părţi de propoziţie. De exemplu, în tipul de frază *Voi şti **când vei veni***, omonimia sintactică de la nivelul propoziţiei *Când vei veni* (completivă directă sau circumstanţială de timp) este dizolvată prin adăugarea complementului direct *asta*, propoziţia în discuţie având, în acest caz, o singură interpretare sintactică: *circumstanţială de timp*.

5.2. Ambiguitatea sintactică

Dacă omonimia sintactică se manifestă atât la nivelul interlocutorului, cât şi la cel al vorbitorului, *ambiguitatea sintactică* apare exclusiv la nivelul *interlocutorului*. Structurile sintactice ambigue din punct de vedere sintactic sunt susceptibile de o multiplă interpretare numai pentru receptorul de mesaje lingvistice, în mintea emiţătorului de mesaje neexistând ambiguitate

sintactică. Ambiguitatea sintactică are un caracter potenţial, adică „un anumit enunţ admite mai multe interpretări sintactice numai dacă îl desprindem de contextul său lingvistic"[238].

Ambiguitatea sintactică reprezintă, în opinia noastră, relaţia la nivel sintactic ce se stabileşte între părţi de propoziţie, propoziţii sau fraze cu aceeaşi organizare fonologică, distincte, însă, din punctul de vedere al informaţiei sintactice (funcţiei sintactice) transmise, ambiguitatea sintactică existând exclusiv pentru *receptorul* de mesaj lingvistic. De exemplu, în tipul de propoziţie *Îi dau cartea **lui Ion***, substantivul *lui Ion* poate fi, din perspectiva receptorului de mesaj, fie *complement indirect*, fie *atribut*.

Ambiguitatea sitactică se manifestă la *nivelul propoziţiei* şi la *nivelul frazei*.

5.2.a. *Ambiguitatea sintactică la nivelul propoziţiei*

Având în vedere satisfacerea condiţiilor obligatorii ale existenţei ambiguităţii sintactice (identitate la nivelul organizării fonologice şi non-identitate în plan sintactic), identificăm următoarele *tipuri* de structuri ambigue din punct de vedere sintactic la nivelul propoziţiei:

A. Din punctul de vedere al *cauzelor* care generează ambiguitatea sintactică la nivel sintactic, identificăm:

a) propoziţii ambigue sintactic datorită ambiguităţii *lexicale* a unui cuvânt conţinut în propoziţie. Exemplu: Structura de suprafaţă ***Frica** profesorului* conţine structurile de adâncime *Profesorului îi este teamă* şi, respectiv, *Cineva se teme de profesor*.

---

[238] Stati, OS, pg. 389.

b) propoziţii ambigue sintactic datorită posibilităţii unei duble interpretări sintactice a *aceluiaşi* cuvânt din propoziţie. În tipul de enunţ „Devin o brută!" îşi repetă Comşa oprindu-se înaintea unei vitrine pentru a lăsa câinele *doamnei*". (Cezar Petrescu, pg. 175), substantivul *doamnei*, din propoziţia *Pentru a lăsa câinele* ***doamnei***, poate fi dublu interpretat sintactic, fie având funcţia sintactică de ***atribut***, fie aceea de *complement indirect*.

c) propoziţii ambigue sintactic datorită *elipsei*. Exemplu: Tipul de propoziţie eliptică *Ioana, uşa!*, poate însemna *Ioana, închide uşa!* (vocativ + predicat + complement direct) sau *Ioana, fii atentă la uşă!* (vocativ + predicat + complement indirect).

B. Având în vedere criteriul *formei*, identificăm următoarele *tipuri* de ambiguitate la nivelul propoziţiei:

a) *cuvinte sintetice*[239] ambigue din punct de vedere sintactic. Exemplu: „Îmbrăcă paltonul, acompaniat de această muzică şi grăbi să ducă vestea *prietenului*". (Cezar Petrescu, pg. 177). Substantivul *prietenului*, din tipul de propoziţie *Să ducă vestea* ***prietenului***, poate fi, din perspectiva receptorului de mesaje lingvistice, *atribut* sau *complement indirect*. Implicaţiile morfologice sunt evidente, ambiguitatea sintactică presupunând şi alternarea cazurilor genitiv şi dativ.

b) *structuri analitice nonpropoziţionale* ambigue sintactic. Exemplu: Structura analitică *gură-cască*, din tipul de propoziţie *Povestesc snoava* ***lui gură-cască***, poate fi, din perspectivă sintactică diferită, complement indirect sau atribut.

---

[239] Nu este vorba despre *sintetic* (şi, respectiv, *analitic*) la nivel de *flexiune* (exemplu: *venii* - flexiune sintetică; *am venit* - flexiune analitică), ci despre *sintetic* (şi, respectiv, *analitic*) la nivel de cuvânt (exemplu: *fată* - *cuvânt sintetic*; *gură-cască* - *structură analitică*).

c) *structuri prepoziţionale* ambigue din punct de vedere sintactic. De exemplu, structura prepoziţională *de asta*, din tipul de propoziţie ***De asta** am venit* este interpretabilă sintactic fie ca un circumstanţial de *cauză*, fie ca un circumstanţial de *scop*. În enunţul „Nerăbdător, opri o birjă, coborî în drum să ia o sticlă de vin negru, fructe şi bomboane *pentru copii*". (Cezar Petrescu, pg. 177), propoziţia *Să ia o sticlă de vin negru, fructe şi bomboane **pentru copii*** conţine structura prepoziţională *pentru copii*, care, din perspectiva interlocutorului, este dublu analizabilă sintactic, fie ca *atribut*, fie ca un *complement indirect*.

d) *structuri multiple* ambigue din perspectivă sintactică. În tipul de propoziţie *Trimit dicţionarul **lui Radu şi Ion**,* structura multiplă *lui Radu şi Ion* poate fi interpretată ca un *complement indirect* sau ca *atribut*. Opţiunea pentru una dintre cele două posibilităţi de analiză îi revine receptorului de mesaj lingvistic.

e) propoziţii ambigue din punct de vedere sintactic datorită *dublei posibilităţi de analiză a predicatului*. În tipul de propoziţie *A aruncat mănuşa*, predicatul poate fi fie *sintetic* (caz în care, substantivul *mănuşa* este complement direct), fie *analitic* (*a arunca mănuşa* însemnând „a provoca pe cineva").

5.2.b. Ambiguitatea sintactică la nivelul frazei

Ambiguitatea sintactică nu se manifestă numai în interiorul propoziţiei, ci şi la nivelul frazei. La nivelul frazei româneşti, identificăm următoarele tipuri de propoziţii ambigue din punct de vedere sintactic:

A. Din punctul de vedere al *felului* propoziţiei la care propoziţia ambiguă este subordonată, se pot distinge:

a) Propoziţii ambigue din punct de vedere sintactic subordonate unei propoziţii *principale*: „***Când citi primele rânduri***, dispăru amintirea neplăcută şi mutra obraznică a funcţionarului

comercial". (Cezar Petrescu, pg. 177) (*temporală* + principală sau *cauzală* + principală). Propoziția secundară subordonată *Când citi primele rânduri* poate fi receptată de către interlocutor, cu șanse egale, fie ca circumstanțială *temporală*, dacă propoziția este simțită de interlocutor ca fiind preponderent temporală, arătând timpul când se petrece acțiunea exprimată de verbul dispăru, fie ca circumstanțială *cauzală*, dacă propoziția în discuție indică, în mod prevalent, motivul acțiunii exprimate de verbul *dispăru*. Opțiunea pentru una din cele două valori semantico-sintactice se face și în funcție de valoarea de conjuncție subordonatoare temporală sau cauzală a lui *când*.

b) Propoziții ambigue din punct de vedere sintactic subordonate unei propoziții *secundare* și *subordonate*: „Să se știe că toate au o margine, chiar și în țara noastră binecuvântată, și că pietrele s-ar ridica singure să ne lovească *dacă am tolera* ca sângele românilor să plătească incapacitatea guvernului". (L. Rebreanu, pg. 793) (principală + subiectivă + subiectivă + finală + *condițională* + completivă directă) sau principală + subiectivă + subiectivă + finală + *cauzală* + completivă directă). Propoziția *Dacă am tolera* este pentru interlocutor *condițională* sau *cauzală*, în funcție de valența semantico-sintactică prevalentă (cea condițională sau cea cauzală).

B. Din punctul de vedere al *numărului* propozițiilor ambigue din frază, se pot distinge:

a) Fraze ce conțin *o singură* propoziție ambiguă din punct de vedere sintactic. Exemplu: „Amândoi raportară că oamenii sunt liniștiți, cam murmură ei din pricina învoielilor, după obicei, dar *numai să se îndrepte puțin vremea* și toți se vor da pe brazdă". (L. Rebreanu, pg. 790) (principală + completivă directă +

+ *temporală* + completivă directă) sau (principală + completivă directă + completivă directă + *cauzală* + completivă directă) sau (principală + completivă directă + completivă directă + *condiţională* + completivă directă). Propoziţia *Numai să se îndrepte puţin vremea* poate fi interpretată de către interlocutor fie ca *temporală*, fie ca circumstanţială de *cauză*, fie ca circumstanţială *condiţională*, în funcţie de informaţia semantico-sintactică simţită ca fiind predominantă: cea temporală, cea cauzală sau cea condiţională.

b) Fraze ce conţin *două* sau mai multe propoziţii ambigue din punct de vedere sintactic. Exemple: „*Când nu suna nimeni la uşă* şi *agenda arăta o zi goală*, îmbrăca paltonul, răsucea cheia şi pornea să alunge pe uliţi mărginaşe un duşman care-i fugea înainte". (Cezar Petrescu, pg. 184) (*temporală* + *temporală* + principală + principală + principală + finală + atributivă) sau (*cauzală* + *cauzală* + principală + principală + principală + finală + atributivă). Propoziţiile *Când nu suna nimeni la uşă* şi, respectiv, *Agenda arăta o zi goală*, aflate în raport de coordonare copulativă, sunt ambigue din punct de vedere sintactic, deoarece ele pot fi interpretate fie ca propoziţii circumstanţiale *temporale*, fie ca propoziţii circumstanţiale *de cauză*.

În cazul *ambiguităţii sintactice*, există mai multe mijloace de **dezambiguizare** sintactică. Un prim procedeu de evitare a ambiguităţii sintactice este *adăugarea* unei părţi de propoziţie în interiorul structurii sintactice ambigue. De exemplu, dacă tipul de propoziţie *Ioana, uşa!* este ambiguă sintactic, propoziţia *Ioana, închide uşa!* poate avea o singură interpretare sintactică. Ambiguitatea sintactică poate fi evitată şi prin *suprimarea* unei părţi de propoziţie. De exemplu, în tipul de propoziţie *El duce vestea prietenului*, termenul *prietenului* este ambiguu din punct

de vedere sintactic (complement indirect sau atribut), dar dacă suprimăm complementul direct *vestea*, propoziția *El duce prietenului* devine clară din punct de vedere sintactic.

Un alt mijloc de dezambiguizare a structurilor sintactice ambigue este acela al *schimbării topicii* în propoziție. Tipul de propoziție „Să ia o sticlă de vin negru, fructe și bomboane *pentru copii*". (Cezar Petrescu, pg. 177) este ambiguă din punct de vedere sintactic, deoarece structura prepozițională *pentru copii* poate fi analizată sintactic fie ca atribut, fie ca un complement indirect. Tipul de propoziție *Să ia o sticlă de vin negru, **pentru copii** fructe și bomboane* admite, însă, o singură interpretare sintactică a elementelor ei componente.

Un alt procedeu de evitare a ambiguității sintactice este *substituirea* unui cuvânt cu un echivalent morfologic al lui. Tipul de propoziție *Trimit dicționarul **lui Radu și Ion*** nu mai este ambiguă sintactic dacă înlocuim substantivul *dicționarul* cu un pronume personal: ***Îl** trimit lui Radu și Ion.*

6. CONCLUZII

Cartea de față, ***Probleme de sintaxă a limbii române***, tratează unele probleme controversate ale sintaxei, unul dintre cele trei domenii de cercetare ale semioticii.

Domeniul sintaxei vizează ***unitățile sintactice, raporturile*** posibile la nivelul acestora și ***funcțiile sintactice***.

Primul capitol al cărții, ***Definirea sintaxei***, face referiri la diverse modalități de definire a sintaxei și la una dintre problemele discutate ale sintaxei, aceea a ***unităților sintactice***.

Cel de al doilea capitol, ***Raporturile sintactice***, aduce în discuție faptul că, în literatura de specialitate românească, nu există unitate de vederi în ceea ce privește ***numărul*** de raporturi sintactice și ***criteriile*** de identificare a lor. Considerăm că, în stabilirea numărului de raporturi sintactice, este necesar să avem în vedere criteriile de identificare a raporturilor sintactice, criterii care vizează conținutul și forma acestora. Astfel, suntem de părere că, în limba română, există ***șase*** raporturi sintactice, și anume, ***raportul de inerență, raportul de coordonare, raportul de subordonare, raportul mixt, raportul explicativ*** și ***raportul de incidență***. În lingvistica românească se specifică și faptul că nu toate raporturile sintactice sunt generatoare de funcții sintactice, aserție care conduce la o taxinomie a raporturilor sintactice în două clase: ***generatoare*** și ***nongeneratoare*** de funcții sintactice. Dintre toate cele șase raporturi sintactice enunțate (vezi *supra*), suntem de părere că numai două sunt raporturi generatoare de funcții sintactice, și anume, ***raportul de inerență*** și ***raportul de subordonare***. Raportul sintactic de inerență generează două funcții sintactice, și anume, subiectul și predicatul. În cadrul raportului sintactic de subordonare, se dezvoltă cinci

tipuri de funcţii sintactice, şi anume, atributul, complementul, circumstanţialul, funcţia cu dublă subordonare simultană şi apoziţia.

Capitolul al treilea, ***Funcţiile sintactice***, face referiri la faptul că funcţiile sintactice sunt rezultatul raporturilor sintactice. Funcţia sintactică reprezintă „un adaos dobândit de o unitate sintactică componentă, ca urmare a raporturilor sintactice contractate la nivelul unităţii sintactice din care face parte" (S. Stati, ***Noţiunea de „funcţie" în gramatică***, LR, 14, 1967, pg. 127-128). În opinia noastră, în limba română există ***şapte*** funcţii sintactice, şi anume, ***subiectul, predicatul, atributul, complementul*** (cu toate tipurile de complement), ***circumstanţialul*** (cu toate tipurile de circumstanţial), ***funcţia cu dublă subordonare simultană*** şi ***apoziţia***. Una şi aceeaşi funcţie sintactică poate avea mai multe realizări, la nivele diferite: ***nivelul propoziţiei*** (partea de propoziţie), ***nivelul frazei*** (propoziţia), ***nivelul textului*** (fraza). Am urmărit realizarea celor şapte funcţii sintactice menţionate la ***nivelul propoziţiei*** şi ***la nivelul frazei*** (la apoziţie, şi al textului).

În capitolul al patrulea, ***Sinonimia sintactică***, ne propunem să clarificăm conceptul de sinonimie sintactică, considerând că, în sintaxă, sinonimia vizează ***mijloacele formale diferite*** (la nivelul propoziţiei, frazei şi textului), care transmit ***aceeaşi informaţie sintactică***, mai exact, ***aceeaşi funcţie sintactică*** şi acelaşi ***raport*** generator de această funcţie. În funcţie de identitatea sau non-identitatea ***informaţiei semantice*** transmise de unităţile sintactice sinonime, considerăm că există mai multe ***grade*** de sinonimie sintactică. ***Sinonimele sintactice de gradul I*** reprezintă unităţile sintactice caracterizate atât prin identitate la nivelul informaţiei sintactice, cât şi prin identitate la nivelul informaţiei semantice. ***Sinonimele sintactice de gradul***

al II – lea se caracterizează prin identitate la nivelul informaţiei sintactice şi non-identitate la nivelul informaţiei semantice (identitatea semnificaţilor nu este pertinentă).

Capitolul al cincilea, ***Omonimia şi ambiguitatea sintactică***, tratează problema omonimiei şi ambiguităţii în sintaxă, considerându-se că, şi în sintaxă, se poate vorbi despre ***semnificante fonologic identice*** (fie la nivelul propoziţiei, fie la nivelul frazei), care transmit ***informaţie sintactică*** diferită (care au funcţie sintactică diferită).

Omonimia sintactică vizează părţile de propoziţie, propoziţiile sau frazele multiinterpretabile sintactic atât din punctul de vedere al ***emiţătorului***, cât şi din perspectiva ***receptorului*** de mesaj lingvistic (sunt omonime sintactic *în sine*), în timp ce ***ambiguitatea sintactică*** reprezintă părţile de propoziţie, propoziţiile sau frazele multiinterpretabile sintactic *exclusiv* la nivelul ***receptorului*** de mesaj lingvistic (sunt ambigue sintactic în *contextul* dat).

7. IZVOARE ŞI BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A. Izvoare

1. Blaga, L., *Poezii*, Bucureşti, 1966 (=L. Blaga).
2. Eminescu, M., *Poezii*, Bucureşti, 1960 (=M. Eminescu, *Poezii*).
3. Eminescu, M., *Proză literară*, Bucureşti, 1964 (=M. Eminescu).
4. Petrescu, Cezar, *Întunecare*, Bucureşti, 1968, vol. 1, 2 (=Cezar Petrescu).
5. Rebreanu, L., *Opere alese*, Bucureşti, 1962 (=L. Rebreanu).

B. Bibliografie selectivă

1. Alexandrescu, Ecaterina, ***Cu privire la unele probleme ale propoziţiilor subiective, predicative şi ale regentelor acestora***, LL, nr. 15, 1967 (=Alexandrescu, ***Probleme***).
2. Avram, Mioara, ***Cu privire la definiţia complementului de agent şi a complementului sociativ***, în LR, nr. 5, 1968 (=Avram, ***Definiţia***).
3. Avram, Mioara, ***Despre corespondenţa dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie***, SG, 1, 1956 (=Avram, ***Corespondenţa***).
4. Avram, Mioara, ***Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română***, Bucureşti, 1960 (=Avram, ***Evoluţia***).
5. Bercea, P., ***Contribuţii la cunoaşterea raportului apozitiv***, LR, nr. 5, 1972.
6. Bulgăr, Gh., ***Limba română. Sintaxă şi stilistică***, Bucureşti, 1968.

7. Carabulea, Elena, ***Atributivele circumstanţiale***, SCL, 2, 1959.
8. Ciobanu, Fulvia, ***Cu privire la construcţiile care exprimă cumulul şi excepţia***, LR, nr. 4, 1962.
9. Cipariu, T., ***Opere 2***, Bucureşti, 1992.
10. Coteanu, I., ***Anticiparea complementului prin pronume, o regulă gramaticală nouă?***, LR, 12, 1963.
11. Coteanu, I., ***În legătură cu „subordonatele explicative"***, LR, nr. 1, 1960.
12. Craşoveanu, D., ***Consideraţii asupra elementului predicativ suplimentar***, AUT, 8, 1970.
13. Craşoveanu, D., ***Observaţii asupra complementului de excepţie şi a propoziţiei corespunzătoare***, LR, nr. 2, 1971.
14. Craşoveanu, D., ***Sunt circumstanţiale complementele opoziţional, cumulativ şi de excepţie, precum şi subordonatele corespunzătoare?***, LR, nr. 2, 1969 (=Craşoveanu, ***Circumstanţiale***).
15. Diaconescu, I., ***Probleme de sintaxă a limbii române actuale***, Bucureşti, 1989 (=Diaconescu, ***Probleme***).
16. Diaconescu, Paula, ***Rolul elementului verbal în componenţa predicatului nominal***, SG, 2, 1956.
17. Dimitriu, C., ***Gramatica limbii române explicată. Sintaxa***, Iaşi, 1982 (=Dimitriu, GLRS).
18. Drăganu, N., ***Elemente de sintaxă a limbii române***, Bucureşti, 1945 (=Drăganu, ***Elemente***).
19. Draşoveanu, D.D., ***Coordonarea/subordonarea - o diviziune dihotomică***, CL, 1977, nr.1 (=Draşoveanu, ***Coordonarea/subordonarea***).
20. Draşoveanu, D.D., ***Despre natura raportului dintre subiect şi predicat***, CL, 3, 1958 (=Draşoveanu, ***Natura***).
21. Draşoveanu, D.D., ***Sintagma verb-copulativ + adjectiv - o certitudine?***, CL, nr. 2, 1973 (=Draşoveanu, ***Sintagma***).

22. Dragomirescu, Gh.N., ***Atributul predicativ în limba română***, LL, nr. 6, 1962 (=Dragomirescu, ***Atributul***).
23. Dragomirescu, Gh. N., ***Îmbinările de cuvinte indivizibile, analizabile şi neanalizabile***, LL, 8, 1964 (=Dragomirescu, ***Îmbinări***).
24. Dumitraşcu, P., ***În legătură cu predicatul multiplu şi cel complex***, CL, 1964.
25. Gabrea, Maria, ***Atributiva circumstanţială***, LR, nr.4, 1960.
26. ***Gramatica limbii române***, vol.1 şi 2, Bucureşti, 1966 (=GA).
27. Grigorescu, Maria, ***Atributul circumstanţial***, SG, 1, 1956.
28. Gruiţă, G., ***Despre aşa-zisul circumstanţial de excepţie introdus prin*** *decât* ***(şi subordonata corespunzătoare)***, CL, nr. 1, 1976.
29. Guţu Romalo, Valeria, ***Propoziţii relative***, SG, 2, 1956.
30. Guţu Romalo, Valeria, ***Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări***, Bucureşti, 1973 (=Guţu, ***Sintaxa***).
31. Hazy, St., ***O conjuncţie devenită morfem?***, în StUBB, nr. 2, 1962.
32. Hodiş, V., ***Elementul predicativ suplimentar. Contribuţii***, LR, nr. 6, 1967 (=Hodiş, *Contribuţii*).
33. Hodiş, V.,***Apoziţia şi propoziţia apozitivă***, Bucureşti, 1990 (=Hodiş, ***Apoziţia***).
34. Hodiş, V., ***Propoziţii subordonate omonime***, CL, 1970 (=Hodiş, ***Propoziţii***).
35. Iacob, Şt.,***Natura subiectului***, LR, nr. 3, 1969 (=Iacob, ***Natura***).
36. Iordan, I., Robu, Vl., ***Limba română contemporană***, Bucureşti, 1978, (=Iordan, Robu, LRC).
37. Iordan, I., ***Limba română contemporană***, Bucureşti, 1956 (=Iordan, LRC).

38. Irimia, D., ***Gramatica limbii române***, Iaşi, 1997 (=Irimia, GLR).
39. Irimia, D., ***Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa***, Iaşi, 1983 (=Irimia, SGLS).
40. Lăzărescu, Luminiţa, ***Sinonimia sintactică dintre părţile de propoziţie şi propoziţii***, LR, 1, 1996, Chişinău.
41. Lăzărescu, Luminiţa, ***Sinonimia şi omonimia gramaticală în limba română***, Iaşi, 1999.
42. Lobiuc, I., ***Teoria limbii române pentru practica examenelor***, Editura „Spiru Haret", Iaşi, 1996.
43. Mitran, M., ***Despre apoziţie şi raportul apozitiv***, LR, nr. 1, 1963 (=Mitran, *Apoziţia*).
44. Morris, C.W., ***Foundation of the Theory of Signs***, în O. Neurath, R. Carnap şi C. Morris, ***International Encyclopedia of Unified Science***, Chicago, University of Chicago Press, 1938.
45. Munteanu, Şt., ***Sintaxă şi semantică (Observaţii despre complementul circumstanţial de cauză)***, CL, nr. 2, 1972.
46. Neagoe, Elena, ***Observaţii asupra definiţiei verbului copulativ***, CL, nr. 1, 1969.
47. Neamţu, G.G., ***Elemente de analiză gramaticală***, Bucureşti, 1989.
48. Neamţu, G.G., ***În problema predicatului nominal***, LR, nr. 5, 1979.
49. Neamţu, G.G., ***Termeni regenţi pentru determinanţii (complementele) predicatului nominal***, CL, nr. 1, 1972.
50. Niţă, Silvia, ***Predicatul circumstanţial***, LR, nr. 4, 1958 (=Niţă, ***Predicatul***).
51. Nica, D., ***Scheda di sintassi poetica emineschiana: la concessiva asindetica***, în ***Il momento Eminescu***, Bucureşti, 1987.

52. Pană Dindelegan, Gabriela, ***Grupul verbal în sintaxa transformaţională a limbii române,*** Bucureşti, 1970.
53. Pană Dindelegan, Gabriela, ***Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română***, Bucureşti, 1974.
54. Poalelungi, Gh., ***Sinonimia gramaticală***, SCL, nr. 3, 1960 (=Poalelungi, ***Sinonimia***).
55. Rădulescu, Maria, ***Numele predicativ circumstanţial***, SG, 2 (=Rădulescu, ***Numele***).
56. Rădulescu, Maria, ***Tot despre numele predicativ circumstanţial***, LR, nr. 6, 1958 (=Rădulescu, ***Despre numele***).
57. Rizescu, I., ***Note asupra subordonatelor explicative***, LR, nr. 1, 1960.
58. Săteanu, C., ***Coordonarea explicativă***, LL, 11, 1966.
59. Slama Cazacu, Tatiana, ***Limbaj şi context***, Bucureşti, 1959.
60. Stati, S., Bulgăr, Gh., ***Analize sintactice şi stilistice***, Bucureşti, 1970 (=Stati, Bulgăr, ***Analize***).
61. Stati, S., ***Există propoziţii coordonate cauzale?*** LR, nr. 6, 1954.
62. Stati, S., ***Elemente de analiză sintactică***, Bucureşti, 1972 (=Stati, ***Elemente***).
63. Stati, S., ***La semantica delle relazioni transfrastiche***, în „Studi orientali e linguistici", 6, Bologna, 1995-1996 (=Stati, ***La semantica***).
64. Stati, S., ***Manual de semantică descriptivă***, Napoli, 1978 (=Stati, ***Manual***).
65. Stati, S., ***Noţiunea de „funcţie" în gramatică***, în LL, 14, 1967.
66. Stati, S., ***Omonimia sintactică***, LL, nr. 11, 1966 (=Stati, OS).
67. Stati, S., ***Omonimie, sinonimie şi echivalenţă în sintaxă***, în „Revue roumaine de linguistique", nr. 2, 1966.

68. Stati, S., ***Synonimie de „langue" et de „parole"***, în „Actele celui de al doilea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică", Bucureşti, 1970.
69. Stati, S., ***Teorie şi metodă în sintaxă***, Bucureşti, 1967.
70. Stati, S., ***Trois types de significations syntaxiques***, în „Actes du 10-e Congres International de linguistes", Bucarest, 1967 (=Stati, *Types*).
71. Şerban, V., ***Sintaxa limbii române***, Bucureşti, 1973.
72. Şuteu, Flora, ***Însemnări pe marginea anumitor construcţii gerunziale***, LR, nr. 5, 1957.
73. Teodorescu, Ecaterina, ***Adverbe predicative?***, LR, nr. 5, 1964.
74. Teodorescu, Ecaterina, ***În problema structurii părţilor de propoziţie, cu privire specială la predicatul nominal***, LR, nr. 2, 1972.
75. Teodorescu, Ecaterina, ***Propoziţia subiectivă***, Bucureşti, 1972 (=Teodorescu, ***Propoziţia***).
76. Teodorescu, Ecaterina, ***Raportul apozitiv şi cel predicativ***, AUI, 1974, pg. 5.
77. Tiktin, H., ***Gramatica română***, Bucureşti, 1945 (=Tiktin, ***Gramatica***).
78. Trandafir, Gh., ***Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale***, Craiova, 1992.
79. Trandafir, Gh., ***Contribuţii la definirea complementului circumstanţial sociativ***, LR, nr. 2, 1968.
80. Tuţescu, Mariana, ***Les grammaires generatives-transformationelles***, Bucureşti, 1982.

[illegible]

68. Stati, S., Quelques traits de „langue" et de „parole" [illegible] Congrès [illegible] București, 1970 [illegible]
69. Stati, S., Teoria și metoda în sintaxă, București, [illegible]
70. Stati, S., [illegible] 10-e Congrès [illegible] București, 1967 (=Stati, Types)
71. Șerban, V., Sintaxa limbii române, București, 1970
72. Șuteu, Flora, [illegible] generale, LR, nr. 3, 1970
73. [illegible] LR, nr. [illegible]
74. [illegible] LR, nr. 3, 1972
75. [illegible] București, [illegible]
76. [illegible]
77. [illegible] București, 1963 [illegible]
78. [illegible]
79. [illegible] LR, nr. 3, 1968
80. [illegible] București, 1962